

Kriisistä rakentamiseen

Tapaustutkimus Turun Taiteen talon syntyprosessista ja taiteen vapaan kentän osallisuudesta kaupunkikehittämisessä.

Salla Karvonen

Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma

Maisemantutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma

Maisemantutkimus

Salla Karvonen

Kriisistä rakentamiseen. Tapaustutkimus Turun Taiteen talon syntyprosessista ja taiteen vapaan kentän osallisuudesta kaupunkikehittämisessä.

Sivumäärät: 102 sivua, 4 liitesivua

Pro gradu -tutkielma on laadullinen tapaustutkimus Turun Taiteen talon syntyprosessista. Työn näkökulma keskittyy taiteen ja kulttuurin vapaan kentän toimijoiden osallisuuteen ja osaan kaupunkikehityksen ja -politiikan kontekstissa. Tutkimuksessa tarkastellaan empiirisiin menetelmiin kulttuurin ja taiteen vapaan kentän toimijoiden toimijuutta ja osaa kaupunkikehityksellisessä prosessissa, sekä toimijoiden itsensä kokemana että julkishallinnon ja kaupunkipolitiikan toiminnan kohteena ja välineenä.

Työlle asetettu tutkimuskysymys on: *Mikä on taiteen vapaan kentän toimijoiden rooli Taiteen talon synnyn prosessissa?* Tutkimuskysymystä täydentävät alakysymykset, *millainen rooli taiteelle ja kulttuurille annetaan Turun kaupungin virkahenkilöiden toimesta sekä Taiteen taloa koskevat strategioissa ja asiakirjoissa ja miten vapaan kentän taide- ja kulttuuritoimijat kokevat osuutensa ja osallisuutensa Taiteen talon synnyn prosessissa.*

Opinnäytteen tavoitteena on maisemantutkimuksen piiristä tutun laadullisen ja monitieteisen tutkimuksen metodein hahmottaa, millaisia voimasuhteita ja yhteyksiä toimijuuden ja välineellisyyden välille syntyy, ja millaisia merkityksiä niille annetaan sekä vapaan kentän että julkishallinnon piirissä. Työn teoria sijoittuu yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden välimaastoon, ja teoreettisen viitekehyksen kokoavana käsitteenä on humanistinen kaupunkitutkimus.

Laadullisen tutkimuksen aineisto koostuu systemaattisesti kerätystä asiakirja- ja media-aineistosta, sekä tutkimusta varten tuotetuista haastatteluista. Kuusi teemahaastattelua toimii työn primääriaineistona, jota media-artikkelit ja asiakirjat alustavat ja täydentävät. Kolme kirjallista aineistokokonaisuutta ovat aihetta käsittelevät Turun Sanomien media-artikkelit vuosilta 2007–2021, Turun kaupungin Taiteen taloa koskevat strategiadokumentit ja asiakirjat vuosilta 2020–2021, sekä Taidekahvit-verkoston aihetta koskevat sisäiset asiakirjat vuosilta 2020–2021.

Aineiston laadullisen sisältöanalyysin tuloksena näyttäytyy, että vapaan taidekentän osuus ja osallisuus Taiteen talon syntyprosessissa oli merkittävä, jopa ratkaiseva lopputuloksen muotoutumisen kannalta. Tulokset osoittavat, että taiteen vapaan kentän Taidekahvit-verkostolla ja muilla kentän toimijoilla oli vahvaa verkosto-osaamista ja näkemystä kaupunkikehityksellisen prosessin kokonaisvaltaisesta suunnittelusta, jossa korostui vahva toimijuus sekä asiantuntijuus. Nämä seikat vaikuttivat lopputuloksen legitimizeettiin ja konsensukseen eri toimijoiden välillä. Turun kaupungin toteuttama kaupunkikehittäminen näyttäytyy tutkimuskohteen valossa vahvasti kulttuuriorientoituneena, osallistumista tukevana ja yhteiskehittämisen ajatukselle avoimena prosessina. Turku pyrkii profiloitumaan vahvana kulttuurikaupunkina ja tapaustutkimuksen valossa voidaankin todeta, että kaupungin antama kulttuurilupaus ei ole tyhjä.

Avainsanat: Turun Taiteen talo, Taidekahvit-verkosto, taiteen ja kulttuurin vapaa kenttä, vapaa kenttä, kaupunkikehittäminen, kaupunkipolitiikka, kulttuuripolitiikka, osallisuus.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Työn lähtökohdat	5
1.2	Tutkimuskysymykset	8
1.3	Tutkimusasetelma ja paradigma	9
1.4	Tutkimusetiikka ja tutkijapositio	10
2	Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet	14
2.1	Taiteen ja kulttuurin vapaa kenttä	14
2.1.1	Kulttuurin käsite	14
2.1.2	Vapaan kentän käsite	16
2.2	Kaupunkikehittäminen	17
2.2.1	Kaupunkikehittämisen institutionaaliset raamit	18
2.2.2	Kulttuurin rooli kaupunkikehityksessä	20
2.3	Kulttuuripolitiikka	21
2.3.1	Suomalaisen kulttuuripolitiikan historia	22
2.3.2	Kulttuuripolitiikan nykypäivän haasteet	26
2.4	Kaupunki- ja kulttuuripolitiikan osalliset	27
2.4.1	Osallisuuden käsite	28
2.4.2	Osallisuus kaupunkikehittämisessä	28
2.4.3	Osallisuus kulttuuripolitiikassa	32
3	Aineistot ja menetelmät	35
3.1	Aineistokokonaisuudet	35
3.1.1	Turun kaupungin strategiat ja asiakirjat	35
3.1.2	Taidekahvit-verkoston asiakirjat	36
3.1.3	Media-artikkelit	37
3.1.4	Haastattelut	37
3.2	Aineiston analyysin menetelmät	40
4	Tutkimusalueen esittely	42
4.1	Turkulainen kulttuuripolitiikka	42
4.1.1	Katsaus nykytilaan	42
4.1.2	Taiteen ja kulttuurin vapaa kenttä ja Taidekahvit-verkosto	45
4.1.3	Kulttuuripolitiikka Turun kaupunkivisioissa ja poliittisessa ohjelmassa	47

4.2	Taiteen talon alueen kulttuurihistoria	53
4.2.1	Suurtorin synty, mahti ja tuho	53
4.2.2	Suurtori arvokkaana kulttuuriympäristönä	55
4.2.3	Suurtori eloon kulttuurikeskuksen voimin	57
4.2.4	Rettigin tupakkatehdas, asemakaava ja rakennussuojelu	59
5	Taiteen talon syntyprosessin vaiheet	63
5.1	Vuosi 2020	63
5.1.1	Taidekentän tilakriisin puhkeaminen	63
5.1.2	Vapaan taidekentän järjestäytyminen	66
5.2	Talvi ja kevät 2021	69
5.2.1	Vaikuttavuustyötä ja tilatarpeiden kartoitusta	69
5.2.2	Kunnallisvaalikevät vaikuttamistyön areenana	71
5.2.3	Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma	72
5.2.4	Turun kaupungin ehdotukset tilakriisin ratkaisuksi	74
5.2.5	Media uutisointi aiheesta kiihtyy	76
5.3	Kesä ja syksy 2021	77
5.3.1	Ateljeesätiölle tilat Rettigistä	77
5.3.2	Pro Manillasätiö astuu kuvaan	78
5.3.3	Taiteen talon konseptin yhteissuunnittelu	80
5.3.4	Rettigin kiinteistökauppa ja hallintomalli	82
5.3.5	Poliittinen vaihtokauppa?	84
6	Osallisuus Taiteen talon syntyprosessissa	87
6.1	Vapaa kenttä ongelman ratkaisijana	87
6.2	Vapaa kenttä yhteistyökumppanina ja asiantuntijana	93
6.3	Vapaa kenttä kaupunkiympäristön elävöittäjänä	96
7	Lopuksi	102
	Lähteet	105
	Liitteet	124
	Kuvat	128

1 Johdanto

1.1 Työn lähtökohdat

Tämä pro gradu työ on laadullinen tapaustutkimus Turun Taiteen talon syntyprosessista. Työn näkökulma keskittyy kulttuurin ja taiteen vapaan kentän toimijoiden osallisuuteen ja osaan kaupunkikehityksen ja -politiikan kontekstissa. Tarkastelen empiirisin menetelmin kulttuurin ja taiteen vapaan kentän toimijoiden toimijuutta ja osaa kaupunkikehityksellisessä prosessissa, sekä toimijoiden itsensä kokemana että julkishallinnon ja paikallispolitiikan toiminnan kohteena ja välineenä. Tavoitteenani on maisemantutkimuksen piiristä tutun laadullisen ja monitieteisen tutkimuksen keinoin hahmottaa, millaisia voimasuhteita ja yhteyksiä toimijuuden ja välineellisyyden välille syntyy, ja millaisia merkityksiä niille annetaan sekä vapaan kentän että julkishallinnon piirissä.

Ajatus opinnäytteeni aiheeseen lähti liikkeelle kiinnostuksestani Turun Vanhankaupungin ja erityisesti sen lounaiskärjessä sijaitsevan Vanhan Suurtorin alueen kaupunkikehitystä kohtaan. Olen viime vuodet seurannut mielenkiinnolla Vanhan Suurtorin aluekehityksen suuntaa, jossa historiallisen keskustan rakennusten ja sisäpihojen pitkää suurelta yleisöltä kiinni olleita ovia ja portteja on avattu kaupunkilaisille ja muille kävijöille. Erityisesti vapaan kentän kulttuuri- ja taidetoiminta on noussut aluetta vahvimmin leimaavaksi tekijäksi, joka näkyy rakennusten ja muiden tilojen käyttäjien ja vuokralaisten profiilissa, sekä kävijöitä alueelle houkuttelevissa tapahtumissa ja toiminnoissa. Tätä Vanhankaupungin alueen kulttuurin ja taiteen toimintojen uutta tihentymistä edustaa eritoten keväällä 2022 alueelle avattu kulttuurikeskus Turun Taiteen talo.

Taiteen talo sijaitsee aivan Turun historiallisen keskustan ytimessä, vuosien 1826 ja 1976 välillä Rettigin tupakkatehtaan käyttöön rakennetun kuuden rakennuksen muodostamassa kiinteistökokonaisuudessa Hämeenkadun ja Nunnankadun kulmassa, Vanhan Suurtorin korttelissa.¹ Turun kaupunki osti rakennukset hallituksen hyväksymällä kaupunginvaltuuston päätöksellä² vuoden 2021 joulukuussa Åbo Akademin säätiöltä 12 miljoonalla eurolla taiteen ja kulttuurin vapaan kentän uutta kulttuurikeskusta varten. Rakennukset olivat jääneet

¹ Taiteen talon tarina 2025 ja Peltoniemi 2022

² Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirja 18.10.2021. Asia 8 § 241: Rettigin tupakkatehtaan kiinteistön (853-2-2-6) ostaminen.

tyhjilleen vuonna 2017 Åbo Akademin säätiön siirrettyä ammattikorkeakoulu Novian toiminnot uusiin tiloihin. Taiteen talon hallintoa varten perustettiin kaksi yhtiötä; Kiinteistöä hallinnoi Kiinteistö Oy Turun Nunnankatu 4 ja operatiivisesta hallinnosta vastaa Turun Taiteen talo Oy.

Suurtori ja sen lähikorttelit lukeutuvat Suomen kulttuurihistoriallisesti merkittävimpien paikkojen joukkoon, alueen toimiessa varhaisen Suomen tärkeimpänä kaupan ja liikenteen keskuksena aina 1200-luvulta 1800-luvulle saakka.³ Varsinaista Suurtoria ennen alueen historiallisia kerrostumia on paikannettu arkeologisissa kaivauksissa Aurajokirannassa rautakaudelle saakka. Suurtorin merkityksellistä asemaa koko kansakuntamme historiassa kuvastaa kaupungin nimen etymologia; Turku tarkoittaa sanana *toria*.⁴ Satoja vuosia Suomen alueen merkittävimpänä liiketoiminnan, hallinnollinnon, uskonnon, akateemisen maailman ja kulttuurielämän keskuksena toimimisen jälkeen se menetti asemansa Helsingille vuonna 1812 siirtyneen pääkaupunkistatuksen myötä. Aivan viimeistään sen elämää kuhiseva ilmapiiri hiljeni merkittävästi, kun vuoden 1827 tulipalo tuhosi suurimman osan koko kaupungin infrastruktuurista.⁵ Tuhoisasta palosta huolimatta Vanhan Suurtorin alueen rakennuksissa ja katuverkostossa on yhä nähtävissä historiallisia kerrostumia aina Suomen keskiajan alkuun saakka, joista parhaiten säilyneenä esimerkkinä Turun Tuomiokirkon vanhimmat rakennusosat.⁶ Nykyisen Taiteen talon kortteli lasketaan osaksi Turun historiallisen ydinalueen ja Turun tuomiokirkon kokonaisuutta, joka on listattu Museoviraston Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) inventoinnin alle.⁷ Tässä miljöössä Taiteen talo avasi ovensa ensi kertaa yleisölle 14.5.2022, Turun vapaan taidekentän Taidekahvit-verkoston ja Taiteen talon yhdessä järjestämän Vallaton KUMOUS - taidefestivaalin merkeissä.⁸ Taiteen vapaan kentän toimijoista koostuva Taidekahvit-verkosto edustaa keskeisesti tutkimukseni tulokulmaa ja rajausta, jossa keskityn taiteen vapaan kentän toimijoiden osaan kaupunkikehittämisen ja kulttuuripolitiikan kontekstissa.

³ Turun tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue, 2009

https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4620

⁴ Vanha Suurtori. Yleissuunnitelma 1983, 7.

⁵ Vanha Suurtori. Yleissuunnitelma 1983, 7-8.

⁶ Turun tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue, 2009.

https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4620

⁷ Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt 2009.

https://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx

⁸ Turun Taiteen talon avajaiset ja vallaton kumous, Taiken verkkosivut, 2022

2000-luvulla kaupunkien keskinäinen kilpailu on globaalien muutostrendien, kuten kulutusliikkumis- ja väestön ikäjakauman muutoksen seurauksena kääntänyt katsettaan tiiviimmin kulttuuripolitiikan suuntaan. Nykyaikaisessa kaupunkipolitiikassa kulttuuri nähdään enenevässä määrin kaupungin hallinnon sektorialliset rajat ylittävänä kokonaisuutena, johon panostaminen edistää kaupunkilaisten hyvinvointia ja kaupunkien pitovoimaa. Kulttuuritoiminnan nähdään myös lisäävän kaupunkien vetovoimaisuutta, niin muuttoliikkeen kuin vierailijoidenkin osalta.⁹ Kaupunkikehitystä ohjaavissa kaupunkivisoissa ja muissa strategiadokumenteissa kaupunkien houkuttelevuutta pyritään parantamaan kulttuurikeskeisen brändäämisen ja imagonluonnin keinoin.¹⁰

Globaalin trendin vaikutuksen kulttuurin- ja taiteen elävöittävästä voimasta kaupungin kilpailukykyyn voi lukea myös Turun kaupungin strategiadokumenteista. Turun kaupunki on valinnut *Keskustavisio* nimisessä kaupunkistrategiassaan keskustan kehittämisen ja sen myötä Vanhankaupungin elävöittämisen yhdeksi kaupungin kärkihankkeistaan. Keskustavision mukaan yleinen mielipide on, että Turun Vanhankaupunki, mutta erityisesti Suurtorin alue, on luonteeltaan autio ja sen potentiaaliin nähden vajaakäyttöinen.¹¹ Kaupunkistrategian alaisen kärkihankkeen myötä vuonna 2021 julkaistiinkin *Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma*. Kehittämissuunnitelman tarkoitus on hahmottaa Turun Vanhankaupungin tulevaisuuden kehityssuuntia ja -tarpeita, tavoitteena elävöittää alueesta tulevaisuuden Turun yksi merkittävin veto- ja pitovoimatekijä.¹² Suunnitelmassa yhdeksi Vanhankaupungin elävöittämistä edistäväksi tekijäksi on listattu kulttuuri ja elämyksellisyys.¹³ Vanhankaupungin visioissa maalailtaan kuvia tulevaisuuden vireästä ja kulttuuritarjontaa pursuavasta kaupunkikeskuksesta, joka vetää puoleensa sekä kaupunkilaisia että matkailijoita.

Pro gradu tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu maisemantutkimuksen parista tutun monitieteisen tutkimusperinteen mukaan. Maisemantutkimus tarkastelee maisemaa sekä fyysisenä ympäristönä, että kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä, jossa maiseman ja paikan merkitykset ajatellaan syntyvän kielen ja diskurssin kautta.¹⁴ Työni laskeutuu yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden välimaastoon, joiden piirissä sovellettavien

⁹ Esim. Pirnes 2008 ja Hirvi-Ijäs, Kanerva & Ruusuvirta 2020, 22-28.

¹⁰ Esim. Vaattovaara, Joutsiniemi, Airaksinen & Wilenius 2021, 34-37.

¹¹ Towards New Turku 2017

¹² Lunden et al. 2021

¹³ Lunden et al. 2021, 77

¹⁴ Häyrynen 2011

laadullisten tutkimustraditioiden ja metodien avulla Taiteen talon syntyprosessia tarkastelen. Tutkimuksen temaattinen viitekehys rakentuu kaupunkikehittämisen sekä kaupunki- ja kulttuuripolitiikan pariin toteutetusta osallisuuden tutkimuksesta. Työni kokoavana käsitteenä voi nähdä humanistisen kaupunkitutkimuksen. Humanistinen kaupunkitutkimus tarjoaa perinteisten maantieteellisten ja sosiaalitieteellisten suuntausten rinnalle kulttuurisesti, kielellisesti ja historiallisesti suuntautuneen näkökulman, ”*jossa tunnistetaan ja analysoidaan monipuolisten aineistojen avulla kaupunkiin liittyviä moninaisia kulttuuristen ja sosiaalisten merkitysten kerrostumia*”.¹⁵

Tutkimukseni aineisto koostuu systemaattisesti kerätystä asiakirja- ja media-aineistosta sekä itse tuottamastani, valikoiduille henkilöille tekemistäni haastatteluista. Kolme kirjallista aineistokokonaisuutta ovat aihetta käsittelevät Turun Sanomien media-artikkelit, Turun kaupungin Taiteen taloa koskevat strategiadokumentit ja asiakirjat, sekä Taidekahvitverkoston aihetta koskevat sisäiset asiakirjat. Kuusi teemahaastattelua toimii työni primääriaineistona, jota media-artikkelit ja asiakirjat alustavat ja täydentävät.

1.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytteeni tutkimusongelma muodostuu pyrkimyksestäni hahmottaa kulttuurin ja taiteen vapaan kentän osallisuutta ja roolia kaupunkikehityksen kontekstissa.

Näin ollen olen asettanut työlleni seuraavan tutkimuskysymyksen ja kaksi tarkentavaa alakysymystä:

Mikä on taiteen vapaan kentän toimijoiden rooli Taiteen talon synnyn prosessissa?

- **Millainen rooli taiteelle ja kulttuurille annetaan Turun kaupungin virkahenkilöiden toimesta, sekä Taiteen taloa koskevat strategioissa ja asiakirjoissa?**
- **Miten vapaan kentän taide- ja kulttuuritoimijat kokevat osuutensa ja osallisuutensa Taiteen talon synnyn prosessissa?**

Alakysymysten tarkoitus on hahmottaa kaksijakoista lähestymistapaa aineistoon, jossa yhtäältä pyrin hahmottamaan kunnallishallinnon näkemystä kulttuurialasta osana kaupunkipolitiikkaa ja -kehitystä, ja toisaalta ymmärtämään sitä, kuinka alalla työskentelevät

¹⁵ Ainala et al. 2021, 9

henkilöt roolinsa itse kokevat. Minua kiinnostaa myös, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja eri sektoreiden ja henkilöiden näkemysten välillä mahdollisesti näyttäytyy.

1.3 Tutkimusasetelma ja paradigma

Työn tutkimusasetelma on muodoltaan tapaustutkimus, jonka kohde on *Turun Taiteen talo* ja vielä tarkemmin sen *synnyn prosessi*. Tapaustutkimusta voidaan myös luonnehtia tutkimusstrategiaksi.¹⁶ Tapaustutkimus tarjoaa hyvän pohjan empiiriseen ihmiskeskeiseen prosessin tutkimukseen, jonka tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa kohdetta kokonaisvaltaisesti ja kontekstisidonnaisesti.¹⁷

Tapaustutkimus lukeutuu laadullisen tutkimuksen piiriin. Lähestymiseni laadulliseen tutkimukseen on induktiivinen ja hermeneuttinen. Induktiivisuudella tarkoitetaan johtopäätöksien tekemistä aineisosta käsin. Vahvasta aineistolähtöisyydestä huolimatta, tapaustutkimuksen tieteellistä legitimitettä perustelee sen analyttinen vuoropuhelu teorian ja aineiston välillä. Teoria ei siis ole tutkimuksen lähtökohta vaan ennemminkin työväline aineiston tulkintaan, jolloin tutkimuksen tekeminen kohti päätelmiä etenee laadullisen tutkimuksen piiristä tutun hermeneuttisen kehän mukaan. Hermeneuttisen tutkimusprosessin vaiheet ovat usein päällekkäisiä ja tutkija liikkuu edestakaisin eri vaiheiden välillä, korjaten ja tarkentaen tulkintoja ennen loppuraportin kirjoittamista. Hermeneuttisessa mallissa ymmärtäminen tapahtuu kehässä, jossa lähdetään liikkeelle joistakin lähtökohdista ja palataan niihin takaisin, joskus useankin otteeseen, oivaltamisen ja ymmärtämisen kautta.¹⁸

Tapaustutkimuksen pyrkimys ei ole tehdä laajoja yleistyksiä, vaan tarjota monipuolisen tutkimuskohteen kuvauksen avulla mahdollisuus ilmiön havainnollistamiseen ja syvälliseen ymmärtämiseen.¹⁹ Toisaalta tapaustutkimuksessa harvoin, jos koskaan, on mahdollista tutkia ja selittää koko tapausta auki, jolloin oleellista on tutkimuksen harkittu rajaaminen tutkijan mielenkiintona olevaan näkökulmaan.²⁰ Monipuolisen kuvan saavuttamisen mahdollistaa

¹⁶ Eriksson & Koistinen 2005, 4

¹⁷ Eriksson & Koistinen 2005, 5-7

¹⁸ Puusa & Juuti 2020, Johdanto sekä 3. Organisaatiokulttuurinäkökulma esimerkkinä laadullisen tutkimuksen yleistymisestä

¹⁹ Vuori 2024, Tapaustutkimus.

²⁰ Vuori 2024, Tapaustutkimus.

sekä tarkasti perustellun ja moninaisen aineiston käyttö, että tapauksen sitominen kontekstiin, eli sitä koskevaan aikaan ja paikkaan sekä aiempaan tutkimukseen.²¹

Tutkimuskysymykset ohjaavat tutkimuksen paradigman valintaa, eli sitä, miten ja millaisilla menetelmillä todellisuutta voidaan tutkia ja saada aikaan tieteen kriteerit täyttävää tietoa.²² Paradigma muodostuu tieteellistä toimintaa ohjaavista ajatuskuluista, teoriasta ja viitekehysistä.²³ Pro gradu työni tarkoituksena on tutkia taiteelle ja kulttuurille annettuja merkityksiä ja toimijoiden rooleja, jonka johdosta olen muodostanut työni tutkimusparadigman konstruktivistisen paradigmamallin mukaan. Konstruktiiivinen malli on laajalti laadullisen tutkimuksen parissa käytetty suuntaus, jossa maailman ajatellaan rakentuvan tulkinoista.²⁴

Konstruktionismi nähdään usein vastakohtana positivismille ja realistiselle näkökulmalle. Positivismi on saavuttanut vankan aseman etenkin luonnontieteissä, mutta myös ihmistieteiden parissa. Sosiaalinen konstruktionismi haastoi tämän näkökulman 1970-luvulla, joka johti paradigmanurrokseen. Konstruktionismin piirissä koettiin, että yksilön kokemuksia ja motiiveja ei voi nähdä ja mitata, saatiikka mallintaa numeroin, vaan asiaa täytyy lähestyä muulla tavoin. Konstruktionismissä lähtöoletus perustuu kieleen ja ajatukseen siitä, että *“sosiaalista todellisuutta tuotetaan ja uusinnetaan puheen avulla”*. Konstruktionismin ytimessä on ajatus, että *“tieto ei voi olla tulkitsijasta, eli ihmisestä riippumatonta”*.²⁵ Konstruktionismin ehkä tunnetuimmat äänenkantajat ovat sosiologit Peter Berger ja Thomas Luckmann, jotka korostavat sosiaalisen todellisuuden sosiaalista, vuorovaikutuksellista ja kielellistä rakentumista. Sosiaalinen todellisuus siis rakentuu ja muotoutuu *“kun ihmiset kielellisesti jäsentävät kokemusmaailmaansa ja maailmaa ympärillään”*.²⁶ Näin ollen konstruktiiivinen paradigmamallin voi nähdä keskeisenä osana humanistista kaupunkitutkimusta.

1.4 Tutkimusetiikka ja tutkijapositio

Pro gradu -työni aihevalintaan on vaikuttanut vahvasti ammattini kulttuuri- ja tapahtumatuottajana. Olen työskennellyt työn kirjoitushetkellä kymmenisen vuotta

²¹ Eriksson & Koistinen 2005, 7

²² Kekäle & Puusa 2020, Tiedesodat

²³ Puusa & Juuti 2020, Johdanto

²⁴ Kekäle & Puusa 2020, Tiedesodat

²⁵ Kekäle & Puusa 2020, Tiedesodat

²⁶ Kekäle & Puusa 2020, Tiedesodat

kulttuurituottajana turkulaisella taiteen ja kulttuurin vapaalla kentällä freelancerpohjaisesti, usean eri organisaation ja tapahtuman parissa. Työhistoriani myötä olen seurannut ja ollut osallisena paikallisessa kulttuuripoliittisessa diskurssissa, johon halusin myös graduni ottavan osaa.

Näin ollen päätös valita Taiteen talo pro gradu -tutkimukseni kohteeksi oli luonteva, joskaan ei aivan yksinkertainen, muun muassa sen henkilökohtaisuuden vuoksi; Olen toiminut Rettigin korttelissa ja sen viereisessä Brinkkalan pihassa järjestetyn ILMIO nimisen monitaidefestivaalin tuottajana vuodesta 2021 lähtien. Vuoden 2024 heinäkuussa juhlittu festivaali oli järjestyksessään neljäs kyseisessä paikassa järjestetty ILMIO-festivaali. ILMIO-festivaalin taustaorganisaationa toimii Umlaut osuuskunta (perustettu vuonna 2013), jonka yksi perustajajäsenistä olen. ILMION lisäksi olen toiminut Taiteen talolla osittain järjestetyn kansainvälisen performanssitaiteen biennaalin, New Performance Turku Biennalen tuottajana sekä Taiteen talon tiloissa ympärivuotisesti toimivan Kirjan talo – Bokens Hus ry:n hallituksen puheenjohtajana vuoden 2023 tammi–kesäkuun ajan. Olen siis työskennellyt alueella jo ennen Taiteen taloa, ja Taiteen talon synty on vaikuttanut monin tavoin omaan työkenttääni. Työni puolesta olen myös toiminut osana Taidekahvit verkostoa vuodesta 2018 lähtien, ottaen osaa verkoston kuukausittaisiin kokouksiin ja osallistuen eri työryhmien toimintaan. Taidekahvit verkoston toimintaan osallistumiseni aktiivisuusasteessa on ollut suurta jaksottaista vaihtelua, kulloisenkin työ- ja elämäntilanteeni mukaan, joten joistakin ajanjaksoista minulle on kertynyt paljon verkoston sisäistä tietoa, toisista ajanjaksoista taas ei ollenkaan. Huomioitavaa myös on, että tunnen suuren osan verkoston ja Turun vapaan kentän toimijoista etukäteen, jotkut myös yksityiselämän tasolla.

Henkilökohtainen side tutkittavaan kohteeseen luo tutkimustyölle piirteitä, jotka on otettava huomioon tutkimusta tehdessä ja avattava myös lukijalle. Tiedostan, että oma positioni tutkimani kohteen sisäpiiriläisenä vaikuttaa näkökulmani fokusointiin esimerkiksi ennakkoletusten ja intressien kautta. Anu Puusan ja Pauli Juutin mukaan side tutkittavaan kohteeseen ei kuitenkaan itsessään määritä tutkimuksen esteitä tai etuja, vaan olennaisinta on, kuinka perusteet on kirjoitettu auki tutkimusraportissa.²⁷ Esimerkiksi taustaoletukseni, joka syntyy maailmankatsomukseni ja ammattini kautta on, että työ taiteen ja kulttuurin vapaalla kentällä on yhteiskunnallisesti merkityksellistä ja että taiteella on itseisarvo. Koen, että taide ja kulttuuri ovat olennainen osa yhteiskuntaa, ja taidekentän tuotoksilla on laajalti positiivinen

²⁷ Puusa & Juuti 2020, Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta

vaikutus ihmisten hyvinvointiin. Ajattelen, että taide luo merkitystä elämään ja vireä sekä moniääninen kulttuurikenttä tekee kotikaupungista tai -kunnasta paremman paikan elää. Taiteen kautta voi mielestäni pohtia ja työstää elämän ja yhteiskunnan isoja kysymyksiä ja koe, että taiteella on vahva poliittinen ulottuvuus.

Tutkijan position tunnistaminen on siis tärkeä osa tutkimuksen tekemistä, ja sen auki kirjoittaminen ja reflektointi on erityisen tärkeää silloin, kun tutkijalla on henkilökohtaisia siteitä tai vahvoja ennakko-oletuksia tutkittavaan kohteeseensa. Puusa ja Juuti tähdentävät laadullisen tutkimuksen menetelmäoppaassaan, että koska laadullisen tutkimuksen keskiössä on aina ihminen, sekä tutkimuksen kohteena että tutkimuksen tekijänä, edellyttää syväymmärtäminen usein läheistä suhdetta tutkimuksen tekijän ja tutkittavan välillä.²⁸ Läheiset suhteet ja sisäpiiriläisyys voidaan siis katsoa eduksi tiedon hankinnalle ja analyysille. Ääriesimerkki tästä asetelmasta on autoetnografinen tutkimusote, jossa tutkimuksen kohteena on tutkija itse, hänen omat ajatuksensa tai kokemuksensa.²⁹ Vaikka oma tutkimukseni ei ole autoetnografinen, toimii se mielestäni hyvänä esimerkkinä tieteellistä tiedontuotantoa pohdittaessa. Olennaista on, että tutkijan on kyettävä tunnistamaan omat ajatusmallit ja tiedonintressit, jotka tutkimusprosessia ohjaavat. Yksi vahvimmista tiedonintresseistä tutkimukseni teossa onkin, että haluan tutkia juuri taiteen ja kulttuurin *vapaan kentän* osuutta kaupunkikehittämisen kontekstissa, koska ajattelen sen olevan merkityksellistä, mutta jossain määrin liian heikosti tutkittua muun muassa kentän dynaamisten ja hankalasti hahmotettavien rakenteiden johdosta.

Vaikka tutkijapositioni aiheuttaa vaateita ajatusteni ja oletusteni reflektoinnille, ajattelen sen pääasiassa etuna työlleni; Kulttuurin ja -taiteen kolmannen sektorin sisäpiiristä käsin aiheen tarkastelu antaa minulle valmiuksia hahmottaa kentän toimintalogiikkaa, joka on luonteeltaan osin struktuuritonta ja dynaamisuudessaan alati muuttuvaa. Esimerkiksi, näen Taidekahvit verkoston keskeisenä elementtinä työni viitekehystä ajatellen, mutta mitä pidemmälle tutkimuksen kanssa etenin, sitä selvemmäksi minulle kävi kuinka hahmoton ja osin tuntematon toimijaverkosto on, jopa kentän sisällä toimiville henkilöille. Taidekahvit verkoston toiminnasta on haastavaa löytää mitään yhteen paikkaan koottua julkista tietoa, verkostolla ei ole nettisivuja ja Instagram-tilikin³⁰ on tiedoiltaan vaatimaton. Toiminnan ymmärtämisessä ehdottomana etuna on siis ollut oma osallistumiseni verkoston toimintaan,

²⁸ Puusa & Juuti 2020, Laadullisen tutkimuksen olemus

²⁹ Tienari & Kiriakos 2020, Autoetnografia

³⁰ Taidekahvit, Instagram

sekä tutkimuskäyttöön minulle luovutettu verkoston tietoarkisto (Google Drive -kansio), jonka pöytäkirjoja, muistioita ja suunnitteludokumentteja olen voinut hyödyntää tutkimukseni aineistona.

Tutkimustani ohjaa tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistus *ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista ihmistieteissä*. TENK linjaa, että vuonna 2019 uudistettu ohjeistusta ”*tulee soveltaa aiempaa laaja-alaisemmin kaikkeen sellaiseen tieteelliseen tutkimukseen, joka kohdistuu ihmiseen tai jossa käytetään ihmistieteiden tutkimusmenetelmiä*”³¹. Erityisesti oman tutkimukseni kannalta oleellinen kohta on linjaus, jossa tutkijan on kunnioitettava tutkimukseen osallistuvan itsemääräämisoikeutta, joka toteutuu esimerkiksi siinä, että tutkittavalle on jaettava oikeudenmukaista tietoa tutkimuksen tarkoituksesta ja luonteesta.³² Etukäteisohjeistuksesta huolehdin jakamalla kaikille haastateltavilleni haastattelukutsun yhteydessä tiivistelmän tutkimukseni tarkoituksesta ja siitä kuka olen. Lähetin etukäteen jokaiselle haastateltavalle haastattelun tietosuojailmoituksen³³ ja tein haastateltavien kanssa haastattelusopimuksen³⁴. Kaikki haastateltavat saivat myös teemahaastattelun rungon luettavaksi ennen haastattelutilannetta.

TENK:n mukaan tutkijan on huolehdittava siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta henkilölle ”*merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja*”.³⁵ Koska kaikki haastateltavat esiintyvät tutkimuksessani omilla nimillään ja ammattititeileillään, on erityisen olennaista kiinnittää huomiota juuri tähän seikkaan ohjeistuksessa. Vaikka työni aiheen voi tulkita jossain määrin polemisoivaksi – ottaahan se osaa kulttuuripoliittiseen diskurssiin, ja politiikka on aina jossain määrin näkemysten taistelua – ei tarkoituksenani ole asetella yksittäisiä henkilöitä napit vastakkain.

³¹ TENK 2019

³² TENK 2019, s. 7

³³ Liite 1, Haastattelun tietosuojailmoitus

³⁴ Liite 2, Suostumus tieteelliseen tutkimukseen lomakepohja

³⁵ TENK 2019, s. 7

2 Teorettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettisen viitekehysten, joka rakentuu *kaupunkikehittämisen ja kulttuuripolitiikan* kentille, ja tarkastelen aihepiiriin liittyvää aiempaa tutkimusta. Luvussa määrittelen myös tutkimukseni keskeiset käsitteet, *taiteen ja kulttuurin vapaan kentän* sekä *osallisuuden*, ja sijoitan ne osaksi tutkimuksellista kokonaisuutta. Lisäksi avaan *kulttuurin käsitettä*, ja sitä, missä muodossa se työssäni esiintyy. Työni teorettinen näkökulma pohjautuu erityisesti osallisuuden tutkimukseen, jota on kehitetty kaupunki- ja kulttuuripolitiikan tutkimuksen piirissä. Tutkimuksen teoreettisen viitekehysten kokoavana käsitteenä on *humanistinen kaupunkitutkimus*.

2.1 Taiteen ja kulttuurin vapaa kenttä

2.1.1 Kulttuurin käsite

Alkuun on oleellista tarkastella tutkimukseni avainkäsitteen määrittelyn moninaisuutta ja sitä missä merkityksessä termi *kulttuuri* tässä työssä esiintyy. Kulttuurille on sekä arkikielessä että tutkimuksessa valtava määrä eri tulkintatapoja. Antropologit Alfred Kroeber ja Clyde Kluckhohn laskivat termille yli kaksisataa akateemista määritelmää 1950-luvulla julkaistussa tutkimuksessaan³⁶, nykypäivänä luku on eittämättä paljon suurempi. Kulttuuriasiainneuvos emeritus Esa Pirneksen mukaan kulttuurin käsite on varsinkin humanistisen tutkimuksen kentällä yksi eniten viljellyistä, mutta samalla sitä pidetään yhtenä vaikeimmista käsitteistä hyperkompleksisuutensa ja laaja-alaisuutensa ansiosta.³⁷

Maisemantutkijan ja professorin Maunu Häyrysen mukaan kulttuurikäsitteen määritelmät voidaan jakaa esimerkiksi *arvottavaan* (kulttuuri arjen yläpuolella), *kollektiiviseen* (kulttuuria on kaikki inhimillinen toiminta ja elämäntavat), *prosessimaiseen* (kulttuuri dynaamisena prosessina, perustuen toimijoiden väliseen symboliseen viestintään) ja *valtakeskeiseen* (kulttuuri yhteiskunnallista hegemoniaa oikeuttavana ideologiana) tulkinnan kategoriaan.³⁸

Karkeasti termin määrittelyä voi lähestyä suppeamman ja laajemman määrittelyn mukaan. Näistä ensimmäinen määrittely keskittyy julkisen kulttuurihallinnon toiminnan piiriin. Sillä viitataan tyypillisesti institutionaaliseen ja kulttuurilaitosten tuottamaan ammatilliseen ja

³⁶ Häyrynen 2006, 22.

³⁷ Pirnes 2008, 14.

³⁸ Häyrynen 2009, 7

esteettiseen toimintaan, joka keskittyy taide ja kulttuurituotosten tuottamiseen ja välittämiseen sekä hallinnollisesti näiden toimintojen edistämiseen ja tukemiseen. Laaja-alainen tulkintamuoto nykykeskustelussa noudattaa usein YK:n kasvatusta-, tiede- ja kulttuurijärjestön Unescon määritelmään termistä, jossa kulttuuri määritellään yhteiskunnalle ominaisiksi henkiseksi, aineelliseksi, älylliseksi ja emotionaaliseksi ominaispiirteiksi. Se kattaa alleen taiteet, elämäntavat, ihmisoikeudet, arvojärjestelmät, perinteet ja uskomukset. Kulttuuri on yksilöiden ja yhteisöjen synnyttämää ja se myös jatkuvasti muokkaa yhteiskuntaa. Unescon omiin kulttuurillisiin aloitteisiin (cultural initiatives) kuuluu historiallisten kohteiden suojelu, luovuuden edistäminen, taiteellisten innovaatioiden tukeminen, monimuotoisuuden säilyttäminen elävän ja aineettoman kulttuuriperinnön avulla, sekä kulttuurialan työpaikkojen ja toimeentulon säilyttäminen luovassa taloudessa.³⁹ Kuten Pirnes tutkimuksessaan toteaa, *laajan kulttuurikäsitteen puhunnalla* voidaan siis tarkoittaa *kaikkea* inhimillisen toiminnan piiriin kuuluvaa ja kuulunutta toimintaa.⁴⁰ Usein kulttuuri-termin määritelmä muodostuu kontekstin ja esimerkiksi käsiteparin (pop-, korkea-, ruoka-) mukaan, jossa käsitepari antaa viitteitä termin tulkintamuotoon. Tosin aina sekään ei takaa termin tyhjentävää selitystä, kuten esimerkiksi kulttuuripolitiikasta puhuttaessa.

Tutkielmassani kulttuurin termi ei ole yksiselitteinen. Jo työn otsikkotasolla termin rinnalla ilmenevät käsiteparit *taide* ja *vapaa kenttä* ohjaavat tulkinnan taidekontekstiin linkittyvän valtiollisen hallintoalan mukaan. Suomessa tätä hallintoalaa edustaa opetus- ja kulttuuriministeriö, joka listaa taiteen ja kulttuurin piiriin kuuluvaksi seuraavat alat: audiovisuaalinen kulttuuri, esittävät taiteet, kirjallisuus, muotoilu ja arkkitehtuuri, visuaaliset taiteet, museot ja kulttuuriperintö sekä luova talous⁴¹. Tämä selitysmuoto kattaa alleen siis taiteen tekemiseen ja kokemiseen keskittyvän yhteiskunnan sektorin, jota *taide- ja kulttuurisektoriksi* tai *taiteen ja kulttuurin kentäksi* yleisesti kutsutaan. Tämä taidekontekstiin sidottu termin rajausta on tarkoituksenmukaista juuri työni kohteen, eli kaupungin hallinnoiman kulttuurilaitoksen ja ammattilaiskenttää käsittelevän tutkimuksen tähden. Tosin tässäkin tutkimuksessa ei voida jättää huomiotta termin laajaa käsitystapaa, kulttuuripolitiikkaan keskittyvän kontekstin tähden, ja sen kehämäisen paradoksin takia, jossa kulttuuripolitiikka on aina sidoksissa ihmisten tulkintaan kulttuurin käsitteestä. Näin ollen kulttuuri-termin

³⁹ Unesco: About the Culture Sector, 2024. < <https://www.unesco.org/en/culture/about#> >

⁴⁰ Pirnes, 2008, 15-16

⁴¹ OKM: Taiteen ja kulttuurin alat, 2024 < <https://okm.fi/taiteen-ja-kulttuurin-alat> >

tulkintamuodot ovat oleellinen osa työni tutkimusydintä ja termin selitysmuoto ilmenee aina kontekstin mukaan.

2.1.2 Vapaan kentän käsite

Termillä *taiteen ja kulttuurin vapaa kenttä* (lyhemmin tässä työssä myös *taiteen vapaa kenttä*) tarkoitetaan taide- ja kulttuurialan toimijoita, jotka toimivat perinteisten instituutioiden ja valtionosuusjärjestelmän (VOS) ulkopuolella. Käsite on historiallisesti erityisen keskeinen teatteritutkimuksen ja esittävien taiteiden, kuten teatterin, tanssin ja sirkuksen aloilla. Vapaan teatterikentän, ja sen myötä vapaan kentän termin, katsotaan syntyneen 60-luvulla kuvastaen laitosteattereiden ulkopuolista toimintaa, jonka toimintatavat ja ilmaisu poikkesivat perinteisistä institutionaalisista muodoista.⁴² Viimeistään 2000-luvulle tultaessa termin käyttö on, sekä tutkimuksen että ammattikentän sisällä, levinnyt koskemaan koko taiteen ja kulttuurin kentällä toimivia julkishallinnon ulkopuolisia ammattilaistoimijoita, taiteen alasta riippumatta.⁴³ Nykypäivänä kaikista taiteen aloista puhuttaessa termin selitysmuoto kiinnittyy yhä tiiviisti rahoitusrakenteisiin, eli valtionosuuksien ulkopuoliseen toimintaan. Samalla se myös kuvastaa mielestäni hyvin kentän monimuotoisia sisältöjä, joiden ilmaisu on jatkuvasti uudistuvaa ja toisinaan vaikeasti lokeroitavaa.

Vapaa kenttä rinnastuu usein termin *kolmas sektori* kanssa. Kulttuurikentästä puhuttaessa, sillä tarkoitetaan julkishallinnon ulkopuolella olevia kulttuuri- ja taidealan voitto- ja tavoittelemattomia yhdistyksiä ja säätiöitä, jotka näin ollen sijoittuvat myös VOS-rahoituksen ulkopuolelle. Valtio-opin ja kulttuuripolitiikan dosentti Pasi Saukkonen kiteyttää kolmannen sektorin rajautuvan ”*markkinoiden, julkisen sektorin ja kotitalouksien väliin jääväksi alueeksi*”.⁴⁴ Neljännen sektorin käsitteen avulla kolmannen sektorin piiristä rajataan pois järjestäytymätön kansalaisaktivismia ja -toimintaa tarkoittava sektori.⁴⁵ Sektoreista puhuttaessa fokus on siis vahvasti kentän toimintarakenteissa ja kiinnekohtana toimii julkishallinnon näkökulma.

Tulkitsen termien *vapaa kenttä* ja *kolmas sektori* suhteen olevan jokseenkin epämääräinen, eikä niiden erojen tai hierarkian kuvaamiseen ole yksiselitteistä vastausta. Kummankin termin

⁴² Kanerva & Ruusuvirta, 2006, 45

⁴³ Esimerkiksi Oinaala & Ruokolainen 2013, 7 ja OKM 2011, 8

⁴⁴ Saukkonen 2013, 8.

⁴⁵ Renko et al. 2018.

katsotaan yleisesti viittaavan taidekenttään, joka toimii Taiteen edistämiskeskuksen harkinnanvaraisten toiminta- ja projektiavustusten turvin. Tutkimuksessani olen valinnut käyttää etupäässä vapaa kenttä -termiä, koska ajattelen sen ottavan paremmin huomioon tutkimuskohteeni kentän rakenteiden monimuotoisuuden; Siinä missä kolmas sektori sulkee tässä tulkintamuodossaan ulkopuolelleen kulttuurikentän järjestäytymättömän toiminnan, neljännen sektorin, huomioi vapaa kenttä -termi sisäänsä myös löyhät ja alati muuttuvat rakenteet, kuten produktiokohtaiset työryhmät, yksittäiset taiteen ammattilaiset ja freelancermuotoisen työn. Olennaista kuitenkin on, että viittaaan työssäni vapaalla kentällä taide- ja kulttuurialan *ammattilaistoimintaan*, jonka määrittävät joko toimijoiden ammatillinen pätevyys tai organisaatioiden ammattimaiset rahoitus- ja toimintamallit.

2.2 Kaupunkikehittäminen

Kaupungistuminen eli urbanisoituminen on maailmanlaajuinen trendi, joka on ollut globaalisti kiihtyvässä kasvussa aina 1800-luvun teollistumisesta alkaen. Vuonna 2007 saavutettiin ihmiskunnan historiassa ensi kertaa tilanne, jossa suurin osa maailman väestöstä asui kaupungeissa.⁴⁶ Suomessa kaupungistumisen voi katsoa alkaneen selvästi muita Euroopan maita myöhemmin, vasta 1900-luvun lopussa, mutta se on edennyt kiivaassa tahdissa. Kaupungistumisen myötä kaupunkipolitiikan, kaupunkitutkimuksen ja kaupunkikehittämisen merkitys yhteiskunnan suunnittelussa ja hallinnossa on kasvanut.⁴⁷

Kaupunkikehittäminen liittyy kaupunkien fyysisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön suunnitelmalliseen kehittämiseen. Se sisältää infrastruktuurin, asumisen, palveluiden, viherympäristön ja kaupunkitilan suunnittelun sekä näiden yhteensovittamisen kestävä ja elinvoimaisen kaupungin luomiseksi. Kaupunkikehittämistä ohjaavat eri tasoiset politiikat, lainsäädäntö, kaavoitus sekä julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin yhteistyö. Muita kaupunkipolitiikan sektoreita, jotka linkittyvät vahvasti kaupunkikehittämiseen, ovat esimerkiksi työllisyys- ja elinkeinopolitiikka, asuntopolitiikka, ympäristöpolitiikka, sosiaalipolitiikka sekä innovaatiopolitiikka.⁴⁸

Kaupunkikehittäminen on siis tiiviissä suhteessa kaupunkipolitiikan ja kaupunkisuunnittelun kanssa. Kaupunkipolitiikalla tarkoitetaan kaupunkeihin ja kaupungistumisen ilmiöihin liittyvä

⁴⁶ Jauhiainen & Harvio, 2008

⁴⁷ Hirvi-Ijäs et al. 2020, 13

⁴⁸ Hokkanen 2011, Hirvi-Ijäs et al. 2020

julkisen vallan ja hallinnon tietoista toimintaa.⁴⁹ Kaupunkisuunnittelu taas keskittyy etupäässä kaupunkien institutionaalisesti johdettuun tilankäytön suunnitteluun. Siinä missä kaupunkisuunnittelu keskittyy esimerkiksi normatiiviseen kaavoitukseen, ja muuhun tilankäytön sääntelyyn ja suunnitteluun, voi kaupunkikehityksen nähdä adaptiivisena visiointina, jota tehdään yhdessä erilaisten yhteistyökumppaneiden kanssa ja toimesta. Kaupunkikehitykselliset prosessit eivät ole aina julkishallintovetoisia, toisin kuin kaupunkisuunnittelulliset prosessit useimmiten ovat, vaan tekijät voivat olla esimerkiksi yrityksiä, kolmannen sektorin toimijoita, kiinteistökehittäjiä tai vaikka oppilaitoksia. Kaupunkikehittäminen onkin luonteeltaan strateginen ja dynaaminen kokonaisuus, jossa pyritään kehittämään kaupunkia kokonaisvaltaisesti, ei pelkästään sen fyysisiin ominaisuuksiin keskittyen.⁵⁰

2.2.1 Kaupunkikehittämisen institutionaaliset raamit

Vesa Kanninen ja Pia Bäcklund avaavat suomalaisen kaupunkikehittämisen ja suunnittelulogiikan hegemoniaa kansalaisosallistumisen institutionaalisia rajoja piirtävässä artikkelissaan. Kanninen ja Bäcklund toteavat nykypäivän kaupunkisuunnittelun ja -kehittämisen olevan kaikkea muuta kuin yksiselitteinen logiikka. Perustavanlaatuisen näkökulmien moninaisuus on osa kaupunkikehittämisen ydintä.⁵¹

Kaupunkikehittäminen tapahtuu julkishallinnon ohjauksen raameissa ja eri tasoisten hallintomuotojen kokonaisuudessa.⁵² Suomessa kaupunkien ja muiden kuntien toimintaa ohjaa kuntalaki (410/2015). Kuntalain tarkoituksena on ”*luoda edellytykset kunnan asukkaiden itsehallinnon sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiselle kunnan toiminnassa*”⁵³. Lain 1 § mukaan kunnan tehtävänä on ”*edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla*”.⁵⁴ Kuntalain 37 § mukaan kunnan toimintaa tulee ohjata valtuuston hyväksymän *Kuntastrategian* avulla, jossa otetaan huomioon ”*1. kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen; 2. palvelujen järjestäminen ja tuottaminen; 3. kunnan tehtäviä koskevissa laeissa säädetyt palvelutavoitteet; 4. omistajapolitiikka; 5.*

⁴⁹ Hirvi-Ijäs et al. 2020, 13

⁵⁰ mm. Kanninen & Bäcklund 2017, Hirvi-Ijäs et al. 2020, Selman 2007

⁵¹ Kanninen & Bäcklund 2017

⁵² Kanninen & Bäcklund 2017, 18

⁵³ Finlex 410/2015, Kuntalaki

⁵⁴ Finlex 410/2015, Kuntalaki

*henkilöstöpolitiikka; 6. kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet sekä 7. elinympäristön ja alueen elinvoiman kehittäminen”.*⁵⁵

Korkeimpana valtiotason maankäytön ohjauksen instrumenttina toimivat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT), jotka ohjaavat maankäyttöä ja kaavoitusta strategisin tavoittein ja toimintamallein. Alueiden käyttötavoitteiden alla toimii kolmiportainen kaavajärjestelmä, joka käsittää maakuntakaavat, yleiskaavat ja asemakaavat. Hierarkkisesti ylemmällä tasolla toimiva kaava ohjaa alemman tason yksityiskohtaisempaa kaavaa, mutta voimaan astuva alemman tason yksityiskohtaisempi kaava syrjäyttää aina ylemmän tason kaavan. Maakuntakaavan ohjaajana ja hyväksyjänä toimii maakunnan liitto ja yleiskaavan sekä asemakaavan laatii ja hyväksyy kunta. Kaavoitusprosessissa osallisuus on laissa määritetty, ja kaavoittajan tuleekin laatia kaavaprosessia varten erillinen osallistumis- ja arviointisuunnitelma, sekä tiedottaa käynnistyvästä suunnitteluprosessista kansalaisia, joskaan periaatteiden toteutuminen ei ole aivan yksiselitteistä.⁵⁶

Viimeistään 2000-luvulle tultaessa Suomessa kaupunkien kehitys oli edennyt siihen pisteeseen, että perinteinen sääntöihin, normeihin ja kaavoitukseen keskittyvä suunnittelu ei vastannut enää kokonaisvaltaista kaupunkisuunnittelua toteuttavien ja nopeasti kasvavien kaupunkien suunnittelun pohjana. Kaupunkien keskinäisen kilpailun kasvaessa perinteisestä tasa-arvopolitiikasta siirryttiin kilpailukyky politiikkaan, jossa painopiste siirtyi kasvukeskusten aktiiviseen kehittämiseen yhteisen seutukehittämisen sijaan. Perinteisen kaavasunnittelun rinnalle syntyi epämuodollisia strategiaan painottuvia suunnitteluprosesseja ja sopimuksia⁵⁷, kuntarajoja ylittävien kaupunkiseutujen kehittämisen tehostamiseksi. Huomioitavaa on, että uudet sopimukset ja suunnittelumallit eivät takaa kansalaisten lakisääteistä osallistumista, samoin kuin perinteinen kaavasunnittelun systeemi takaa. Muun muassa tämä asetelma johtaa kehitys- ja suunnittelutyössä tapahtuviin institutionaalisten logiikkojen yhteentörmäyksiin.⁵⁸ Kannisen ja Bäcklundin mukaan olennaista tässä muutoksessa on se, kuinka kansalaisosallistuminen nähdään tulevaisuudessa osana muuttuvaa suunnitteluverkoston:

⁵⁵ Finlex 410/2015, Kuntalaki

⁵⁶ Kanninen & Bäcklund 2017, 19-21

⁵⁷ *Esimerkkinä tällaisista sopimuksista ovat maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimukset (MAL), jotka tukevat Suomen suurimpien kaupunkialueiden kasvua ja kehitystä, jonka piiriin myös Turku kuuluu. Sopimuksen laatii valtio. Ympäristöministeriö, MAL-sopimukset, 2025*

⁵⁸ Kanninen & Bäcklund 2017, 19-30

Kansalaisosallistumisen näkökulmasta olennaisia ovat kysymykset siitä, millä tavoin kansalaiset nähdään osana näitä hallinnan verkostojen toimijuuksia, ja korvaavatko neljännen sektorin dynaamiset aktivismit mahdollisesti perinteisen kolmannen sektorin roolin julkishallinnon kumppanina. Siinä missä toiminnan ja näkemysten esittämisen legitimeettiä, edustavuutta ja mandaattia on vuorovaikutustilanteissa perinteisesti peräänkuulutettu kansalaistoimijoilta, nyt samat kysymykset voidaan perustellusti kohdistaa yhä useammin koskettamaan myös suunnittelun logiikkaa ja julkishallinnon toimijoita kokonaisuudessaan. Tässä tehtävässä näemme sekä kolmannen että neljännen sektorin kansalaistoimijoilla aivan keskeisen roolin ⁵⁹.

2.2.2 Kulttuurin rooli kaupunkikehityksessä

Viime vuosina kulttuuripolitiikan rooli osana kaupunkien kokonaisvaltaista kehittämistä on korostunut. Kulttuurin vaikutuksia alueiden elinvoimaan ja asukkaiden hyvinvointiin tutkitaan sekä kansainvälisesti että kotimaassa yhä enemmän. Tutkimusten mukaan kulttuuritoiminnoilla on todettu olevan positiivisia vaikutuksia sekä ”*yksilöiden toimintaan ja hyvän elämän edellytyksiin*”, että laajemmin kaupunkien ja alueiden elinvoimaan ja hyvinvoinnin kasvamiseen. ⁶⁰

Kaikista julkishallinnon muodoista etenkin kaupungit ovat globaalisti kehittyneet vahvan kulttuuripolitiikan keskeisiksi hallinnon paikoiksi ja kulttuurin kasvualustoiksi. ⁶¹ Kulttuuripolitiikan roolin vahvistuminen kaupunkikehityksen parissa on seurausta ajatuksesta, jossa kulttuuri nähdään laajalti kehityksen voimavarana. Taiteen, kulttuurin ja luovien alojen toiminnalla on todettu olevan positiivista kaupunkikehitystä edistäviä vaikutuksia esimerkiksi imagon, talouden ja hyvinvoinnin parissa. ⁶² 2000-luvun taitteessa kaupunkikehitystä koskevaan keskusteluun nousi vahvasti Luovan luokan (creative class), luovan talouden (creative economy) ja luovan kaupungin (creative city) käsitteet yhdysvaltalaisen kaupunkitutkijan Richard Floridan ja muun muassa brittiläisen Charles Landryn toimesta. Yhtenä ajatuksena oli, että luovilla aloilla ja niiden osaajilla, kuten esimerkiksi kulttuurialalla ja taiteilijoilla, nähtiin olevan positiivinen vaikutus kaupunkien kehitykseen sekä vetovoiman, uusien innovaatioiden, yritystoiminnan ja työpaikkojen syntyyn. ⁶³ Vaikka edellä mainittua ajatusmallia on kritisoitu esimerkiksi sen keskittymisestä etupäässä suuriin kaupunkeihin ja metropoleihin, voi sen kaiut nähdä toiminnassa, jossa luovaa kaupunkikehitystä hyödynnetään

⁵⁹ Kanninen & Bäcklund 2017,

⁶⁰ esim. Mercer 2002; Hirvi-Ijäs et al. 2020

⁶¹ Hirvi-Ijäs et al. 2020, 14, 24

⁶² Kainulainen 2004; Hirvi-Ijäs et al. 2020

⁶³ Florida 2005; Landry 2008; Hovi 2021; Hirvi-Ijäs et al. 2020

taloudellisena veturina myös pienemmässä mittakaavassa; Esimerkiksi vanhoja teollisuusalueita muutetaan kulttuurikeskuksiksi, joiden toivotaan elävöittävän autoituneita teollisuusympäristöjä ja nostavan paikan imagoa myös muun yritystoiminnan ja asumisen houkuttelevuuden kannalta.

Esimerkkinä kotimaisesta tuoreesta alan tutkimuksesta käy EspooCult-tutkimushanke, jossa tutkittiin vuosina 2017-2020 espoolaisen kulttuuripolitiikan ja kaupunkikehityksen tilaa ja välistä suhdetta. Cuporen julkaisema tutkimusraportti summaa laajasti muun muassa kulttuurin vaikutuksia kaupunkikehitykseen ja sitä, miten kulttuuriosallistuminen vaikuttaa asukkaiden elämään. Tutkimuksen tuloksina todetaan, että vaikka Espoo pyrkiikin profiloitumaan vahvasti kulttuurikaupunkina, Espoossa kulttuurille asetetut odotukset eivät kohtaa strategian ja käytännön tasoilla, koska kulttuurin käytännön roolia ei osata kunnolla tunnistaa ja tämän takia ”*kulttuurin potentiaali ei pääse Espoossa esiin kaupungin organisaatiossa*”.⁶⁴

2.3 Kulttuuripolitiikka

Kulttuuripolitiikka voidaan määritellä joko suppean tai laajan selitysmuodon mukaan. Suppea määrittely rajautuu taiteen ja kulttuurin rahoitusinstrumentteihin ja työkaluihin eli yhteiskuntapolitiikan lohkokon, jonka sisään taide- ja kulttuuritoiminnot ja -toimijat luetaan. Laajemmin ymmärrettynä kulttuuripolitiikka näyttäytyy erilaisten strategioiden ja aloitteiden muodostamana järjestelmänä ja verkostona, joka määrittää yhteiskunnan arvot ja keinot kulttuuriin ja taiteeseen liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Laajassa selitysmuodossa kulttuuripolitiikka ei rajaudu vain kulttuurin kenttään, vaan lävistää koko yhteiskunnan.⁶⁵ Kokoavan käsitteensä *kulttuurin* monitulkintaisuuden takia myös kulttuuripolitiikan rajat ovatkin siis luonteeltaan liikkuvat ja paikoin hahmottomat. Suomessa kunnilla onkin paljon liikkumavaraa kulttuuritoimintansa ja -politiikkansa toteuttamisen suhteen.⁶⁶ Se millaista kulttuuripolitiikkaa kunnat toteuttavat on pitkälti riippuvainen siitä, miten kulttuurin käsite, ja sen kautta kulttuuripolitiikka, kunnissa ymmärretään ja kuka sen käyttöä soveltaa.⁶⁷

⁶⁴ Hirvi-Ijäs et al. 2020

⁶⁵ Ruokolainen 2017, 71

⁶⁶ Esim Häyrynen 2015 ja Pirnes 2008

⁶⁷ Hirvi-Ijäs et al. 2020, 24

Kulttuuripolitiikan avulla yhteiskunta vaikuttaa kulttuuriin esimerkiksi tukemalla, edistämällä ja elävöittämällä sen parissa työskenteleviä toimijoita ja toimintaa.⁶⁸ Suomessa kuntien kulttuuripolitiikalle raamit asettaa tuore Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019), jossa säädetään *kulttuuritoiminnan järjestämisestä sekä siihen liittyvistä tavoitteista, tehtävistä, yhteistyöstä, asukkaiden osallistumisesta, tiedon tuottamisesta ja toiminnan arvioinnista, valtionrahoituksesta sekä kehittämistehtävästä*.⁶⁹

Kulttuuripolitiikan tutkimuksessa korostuu monitieteisyys ja se ammentaa muun muassa sosiologian, politiikan tutkimuksen, kulttuuritutkimuksen, taloustieteen ja estetiikan aloilta.⁷⁰ Suomessa kulttuuripolitiikan tutkimusta johtaa ja kokoaa Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore, jonka tehtävä on ”*tuottaa ja välittää kulttuuripolitiikkaa koskevaa tutkimustietoa, selvityksiä ja arviointeja päätöksenteon ja kansalaisyhteiskunnan käyttöön*”.⁷¹ Muita kotimaisia merkittäviä tutkimusalan julkaisijoita ovat Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura (mm. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja) ja yhteiskuntatieteen, taiteen ja humanististen alojen yliopiston tiedekunnat Jyväskylän, Turun ja Helsingin yliopistoissa. Kotimaisia kulttuuripolitiikan tutkijoita, joihin tutkimuksessani viitataan ovat muun muassa useamman alan perusteoksen ja oppikirjan kirjoittanut ympäristöpolitiikan lehtori ja dosentti Simo Häyrynen, suomalaisen kulttuuripolitiikan historian tutkimusta Cuporella johtanut kulttuuripolitiikan professori emerita Anita Kangas, sekä muun muassa laajan kulttuurin käsitteen puhunutta kulttuuripolitiikan määrittäjänä tutkinut kulttuuriasianneuvos emeritus (YTT) Esa Pirnes. Muita kotimaisia kulttuuripolitiikan keskeisiä tutkijoita, joihin tutkimuksessani viitataan ovat yhteiskuntatieteilijä ja politiikan tutkija Olli Jakonen, yhteiskuntatieteiden tohtori Vappu Renko, Cuporen erikoistutkija Minna Ruusuvirta ja aluetieteilijä Olli Ruokolainen.

2.3.1 Suomalaisen kulttuuripolitiikan historia

Suomalainen kulttuuripolitiikka on kehittynyt osana laajempaa yhteiskuntapolitiikkaa ja on ollut tiiviisti kytköksissä alue-, sosiaali- ja koulutuspolitiikkaan.⁷² Anita Kangas ja Esa Pirnes tiivistävät suomalaisen kulttuuripolitiikan kolmeen kehitysvaiheeseen, jotka ovat oman

⁶⁸ Ahponen 1996, 97

⁶⁹ Finlex 166/2019, Laki kuntien kulttuuritoiminnasta.

⁷⁰ Renko & Lohtaja 2024

⁷¹ Cupore 2025, Tutkimus

⁷² Renko & Lohtaja 2024

muotoiluni mukaan *korkean taiteen tukeminen* (1800-luvulta 1960-luvulle), *kulttuuri osaksi hyvinvointivaltion tehtäviä* (1960-luvulta 1990-luvulle) sekä *kulttuurin kansainvälistyminen ja markkinalähtöisyys* (1990-luvulta lähtien).⁷³

Korkean taiteen tukeminen

Kulttuuripolitiikan synty katsotaan sijoittuvan 1800-luvulle, jolloin se vähitellen ”muotoutui sekä kansallisesti että kansainvälisesti vertailukelpoiseksi yhteiskuntapolitiikan alueeksi”.⁷⁴ Kansallisvaltiomme alkumetreillä kulttuurin kontrolli-instituutioina toimivat pitkään kirkko ja koulu, joiden vastuualueeseen kuului sivistysidealin vaaliminen, taiteen- ja tieteenharjoittamisen tukeminen sekä edistäminen. Kulttuurin ja sen politiikan tärkein tehtävä oli kansallisidentiteetin vahvistaminen ja kansanvalistus.⁷⁵ Ensimmäiset kansalliset taiteen tukimuodot syntyivät 1860-luvulla, jolloin taide-elämässä korostettiin taiteen vapautta ja autonomiaa.⁷⁶ Suomen ensimmäiset taiteen hallintoon keskittyvät elimet syntyivät vuonna 1918 kun valtion taidelautakunnat perustettiin⁷⁷.

Kulttuuri osana hyvinvointivaltion tehtäviä

1960- ja 1970-luvuilla suomalainen kulttuuripolitiikka institutionalistui selkeämmäksi kokonaisuudekseen rinnan muiden pohjoismaiden kulttuuripoliittisen kehityksen kanssa. Kehitys kytkeytyy laajemmin samanaikaiseen Unescon tekemään kulttuuripolitiikkasektorin kehitystyöhön.⁷⁸ Näillä vuosikymmenillä luotiin suomalaisen kulttuuripolitiikan tavoitteet ja suuntaviivat erilaisin komiteamietinnöin, kuten Valtion taidekomitean mietinnön (1965) avulla, joka loi pohjan valtion taidehallinnolle ja tuki taiteen autonomiaa. Kulttuuritoimintakomitean mietintö (1974) taas otti käyttöön kulttuuripolitiikan käsitteen ja tarkensi näkökulmaa kulttuuridemokratiaan ja saavutettavuuteen. Kulttuuripolitiikkaa kehitettiin osana hyvinvointivaltion ideologiaa, jossa kulttuurista tuli osa sosiaalipolitiikkaa, tavoitteena väestöryhmien osallistaminen ja hyvinvoinnin vahvistaminen.⁷⁹ Vuonna 1968 tuli voimaan uusi taiteen edistämisyjärjestelyjä koskeva laki, jonka pohjalta valtiollinen Taiteen keskustoimikunta ja taiteenalohtaiset toimikunnat vakiinnutettiin. Laitoksen

⁷³ Kangas & Pirnes 2015

⁷⁴ Kangas & Pirnes 2015

⁷⁵ Ahponen 1996, 99 ja Häyrynen 2006, 110, Kangas & Pirnes 2015

⁷⁶ Kangas & Pirnes 2015

⁷⁷ Ahponen 1996, 102 ja Rautiainen 2008, 23

⁷⁸ Renko & Lohtaja 2024, 49

⁷⁹ Kangas & Pirnes 2015

perustehtäväksi määritettiin vertaisarviointiin ja laaja-alaiseen asiantuntijuuteen perustuvat avustusten ja apurahojen jaot, taiteen professuurien nimitykset, taiteen akateemikkojen arvonimien myöntämiset ja taiteen valtionpalkintojen jakamiset.⁸⁰ Läänien taidetoimikunnat perustettiin vuonna 1969 edistämään kulttuurin alueellista kehittämistä ja jakamaan alueellisia avustuksia, apurahoja ja palkintoja vuotuisista määrärahoistaan. Näitä mietintöjä seurasi taidepolitiikkaa käsittelevä selonteko (1978) jonka voi yhä nähdä pohjana suomalaiselle kulttuuripolitiikalle. Kulttuuripolitiikan tavoitteiksi asetettiin tasa-arvoinen saavutettavuus ja kulttuuridemokratia, jossa "*kulttuuripolitiikka on osa yhteiskuntapolitiikkaa, kulttuuripalvelut ovat osa yhteiskunnallisia palveluja ja kulttuurisuunnittelu osa yhteiskuntasuunnittelua*".⁸¹

Eurooppalaista kulttuuripolitiikkaa, mukaan lukien suomalaista kulttuuripolitiikkaa ja - tutkimusta, on 1980-luvulta lähtien ohjannut vahvasti Euroopan neuvoston ja UNESCO:n linjaukset, joissa painotettiin tavoitteiden ja toteutumien arviointia ja tutkimusta. Tällöin luotiin myös Suomessa pohja kulttuurintutkimuksen laajalle verkostolle sekä koulutukselle. Uuden kulttuuritoimintalain (1981) myötä kunnat saivat velvollisuudekseen kulttuuritoiminnan harjoittamisen ja tukemisen, jolloin kunnallishallintoihin perustettiin kulttuurialan toimia ja palkattiin kulttuurialan ammattilaisia. Valtiollinen kulttuuripoliittinen selonteko sai alkunsa vuonna 1982, jonka jälkeen selontekoja on tuotettu aika ajoin kunkin aikakauden kulttuuripoliittisia painopisteitä heijastamaan. Tutkimukseni kirjoitushetkellä tuorein kulttuuripoliittinen selonteko on vuodelta 2024.⁸²

Kulttuurin kansainvälistyminen ja markkinalähtöisyys

Viimeistään 1990-luvulle tultaessa Suomen kulttuuripoliittinen painopiste alkoi siirtyä hyvinvointivaltion rakentamisesta kohti kulttuuripolitiikan markkinoituvaa, kansainvälistyvää ja uusliberaalista vaihetta.⁸³ 90-luvulta lähtien kulttuuria on yhä enenevässä määrin tarkasteltu taloudellisen kasvun ja työllisyyden näkökulmasta, jolloin ryhdyttiin laajemmin tunnistamaan taide tärkeänä työllistäjänä, kaupunkien imagon vahvistajana, matkailun vetovoimaa ja eri alojen vientiä kasvattavana tekijänä.⁸⁴

⁸⁰ Kangas & Pirnes 2015, Taiteen edistämiskeskus

⁸¹ Renko & Lohtaja 2024, 50-55 ja Ahponen 1996, 102.

⁸² Renko & Lohtaja 2024, 52-55

⁸³ Jakonen 2022, 36-37 ja Kangas & Pirnes 2015

⁸⁴ Renko & Lohtaja 2024, 59

Suomen EU-jäsenyys vuonna 1995 toi mukanaan uutta kulttuuripoliittista yhteistyötä ja kansainvälisiä rahoitusmekanismeja, jotka liittivät Suomen tiiviimmin osaksi eurooppalaisen kulttuuripolitiikan kehystä. EU:n ja globalisaation myötä myös Suomi liittyi osaksi laajempaa länsimaalaista uusliberalistista käännettä, jossa tehokkuus- ja tulosvaateet korostuivat myös kulttuuritoimintojen parissa.⁸⁵ Näin ollen 1990-luvun kulttuuripolitiikka loi pohjaa yhä 2000-luvulla kiihtyvälle luovan talouden ja toisaalta myös kulttuurin sosiaalisten merkitysten tutkimukselle, sekä tulosten poliittiselle implementoinnille kansalliseen hallintoon. 2000-luvulla kulttuuripolitiikan strateginen ohjaus ja esimerkiksi kestävän kehityksen kysymykset korostuivat valtion hallinnossa. Tiedolla johtamiseen tarvittiin vahvaa tutkimuspohjaa, jota vahvistamaan Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore vuonna 2002 perustettiin.⁸⁶

Suomalainen taidehallinnon järjestelmä oli pysynyt lähes muuttumattomana aina 1960-saakka useista uudistamissuunnitelmista ja -yrityksistä huolimatta. Vuonna 2013 se koki kuitenkin ison rakenteellisen muutoksen, kun Taiteen keskustoimikunnan tilalle perustettiin tulosohjattu valtion virasto Taiteen edistämiskeskus (Taike). Nykyisellään Taike toimii viranomaistyön pohjalta, jolle opetus ja kulttuuriministeriö osittaa vuotuiset käyttövarat. Vuoteen 2023 asti Taiken jakama avustus- ja apurahabudjetti oli sidottu veikkausvoittovaroihin, mutta vuodesta 2024 lähtien Taiken rahoitusmalli, mukaan luettuna jaettavat avustukset, sijoitettiin kokonaisuudessa opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa osaksi valtionbudjettia.⁸⁷ Taiken luottamuselimenä toimivat taideneuvosto, valtion ja alueelliset taidetoimikunnat sekä erilaiset lautakunnat. Taideneuvosto toimii opetus- ja kulttuuriministeriön taidepoliittisena asiantuntijana ja tekee esitykset taidemäärärahojen jakaantumisesta.⁸⁸

Kansainvälisessä vertailussa Suomen julkisen rahoituksen (valtio ja kunnat) osuus taiteen ja kulttuurin kokonaisrahoituksesta on varsin suuri ja valtaosa näistä varoista käytetään laitoksiin ja kunnan hallinnoimiin kulttuurin ja taiteen instansseihin. Nykyisellään taiteen julkisen tuen jakaminen tapahtuu kolmessa eri lohossa: 1. *valtionosuusrahoituksen (VOS) piiriin kuuluvien taidelaitosten tuki*, 2. *muut yhteisötuet, kuten toiminta- ja erityisavustukset*, sekä 3. *yksittäisille taiteilijoille suoraan jaettavat apurahat*. Opetus ja kulttuuriministeriön taide- ja kulttuuribudjetista noin kaksi kolmasosaa ohjautuu suoraa ensimmäiseen osioon, eli

⁸⁵ Kangas & Pirnes 2015

⁸⁶ Renko & Lohtaja 2024, 57-59

⁸⁷ Jakonen 2022, 49

⁸⁸ Kangas & Pirnes 2015

laitoksille jaettaviin valtionosuuksiin.⁸⁹ Valtinrahoituksen piiriin kuuluvista laitoksista (esim. kaupunginteatterit, -museot ja orkesterit) huomattava osuus toimii osana kuntaorganisaatioita, ja ne ovat myös usein kuntien kulttuuribudjetin keskeisimpiä taloudellisten panostusten kohteita.⁹⁰

Tutkimukseni kirjoitushetkellä suomalaisessa kulttuuripolitiikan hallinnossa on meneillään jälleen rakennemuutos. Muun muassa vuonna 2024 julkaistun kulttuuripoliittisen selonteon⁹¹ ja Petteri Orpon hallituksen julkisen talouden isojen budjettileikkausten⁹² seurauksena kulttuuripolitiikan hallintorakenteet ovat uudistumassa Taiteen edistämiskeskuksen ja Kansallisen audiovisuaalisen instituutin yhdistyessä vuoden 2026 alusta alkaen. Suunnitteilla olevasta virastosta käytetään tällä hetkellä nimeä *Kulttuurivirasto*.⁹³ Kulttuuripoliittisen selonteon tavoitteena on rakentaa hallituskaudet ylittävää, pitkän tähtäimen kulttuuripoliittista strategiaa. Selonteko ulottuu vuoteen 2040 saakka, ja sen keskeisimmiksi tavoitteiksi asetettu ”*taiteen ja kulttuurin luomiseen sekä niihin osallistumiseen perustuvan demokraattisen yhteiskunnan vahvistaminen, sekä ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävä tulevaisuuden rakentaminen*”.⁹⁴

2.3.2 Kulttuuripolitiikan nykypäivän haasteet

Esa Pirnes luonnehtii valtiollista kulttuuripolitiikkaa ”*pieneksi ja orvoksi hallinnonalaksi*”, jolla ei ole ollut historian saatossa koskaan itsenäistä statusta, esimerkiksi oman ministeriön muodossa, vaan se on aina toiminut osana jotain muuta hallintokokonaisuutta.⁹⁵

Kulttuuripolitiikan hahmottomuus on Pirneksen mukaan seurausta muun muassa kulttuurin käsitteen monitulkintaisesta luonteesta, joka laajassa tulkintamuodossaan antaa sille koko yhteiskunnan toimintaa lävistävän ulottuvuuden. Toisaalta laaja-alaisuus ei selitä kulttuuripolitiikan yhteiskunnallisen legitimitetin puutetta, päinvastoin, siitä muodostuu toiminta-alan keskeisin ristiriita. Pirneksen mukaan kulttuurin ja kulttuuripolitiikan laajasta käsitteestä on tullut sille itselleen sekä ”*suuri lupaus*” että sen ”*ongelma*”. Niin kauan, kun yhteiskunnallisen kulttuuripolitiikan sisältö on keskittynyt yhä yksiulotteisesti vanhaan

⁸⁹ Virolainen 2015, 38

⁹⁰ Jakonen 2022, 48 ja Tuoton käyttö, Veikkauksen verkkosivu

⁹¹ OKM, Kulttuuripoliittinen selonteko 2024

⁹² Esim. OKM 3.9.2024

⁹³ Rönkkö 27.2.2025

⁹⁴ OKM, Kulttuuripoliittinen selonteko 2024,

⁹⁵ Pirnes 2008, 15

maliin, eli pelkästään taiteen tekemisen ja vastaanottamisen ympärille, ei se pysty lunastamaan laajan käsitteen kattavia lupauksia, vaan ”niiden lumo haihtuu”. Tämä asetelma jättää kulttuuripolitiikan ”heiveröiseksi hallinnonalaksi suhteessa vahvemmiksi miellettyihin hallinnonaloihin ja haavoittuvaiseksi suhteessa yhteiskuntapolitiikan kokonaisuuteen, esimerkiksi talouspoliittisiin suhdannevaihteluihin liittyen”.⁹⁶ Tästä ovat osoituksena työn kirjoitushetkellä tapahtuvat hallituksen järeät taiteen ja kulttuurin määrärahaileikkaukset (2024 ja 2025) sekä politikkojen kulttuurialaa halveeraava puhunta, jossa taide ja kulttuuri rinnastetaan muun muassa ”luksuspalveluksi”⁹⁷, johon valtiolla heikossa taloustilanteessa ei ole varaa. Ahponen kuvastaa ilmiötä rinnastamalla kulttuuripalvelut jälkiruokaan, josta nautitaan ”jos perustarpeilta on varaa liiennyt”, näin on Ahposen mukaan toimittu aina ensimmäisestä maailmansodasta lähtien.⁹⁸

Toisaalta etenkin isoissa kaupungeissa ja kasvukeskuksissa on ruvettu viime vuosina tunnistamaan paremmin kulttuurin rooli kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja elinvoiman airuena. Suomalaiset kaupungit ovat jo pitkää tehneet omaehtoista ja valtion poliittisia linjauksia kunnianhimoisempaa politiikka esimerkiksi kestävästä kehityksestä ja ympäristöpolitiikan saralla. Myös kulttuuripolitiikan piirissä kaupungit voivat olla avainasemassa näyttämässä tietä sektorirajat ylittävän ja kaupunkikehitykseen kokonaisvaltaisesti integroidun kulttuuripolitiikan suunnassa.⁹⁹

2.4 Kaupunki- ja kulttuuripolitiikan osalliset

Tämän tutkimustyön ydinkäsite on *osallisuus*, joka toimii työssä niin sanottuna linssinä kaupunkikehityksellisen prosessin, eli Taiteen talon synnyn tutkimisessa.

Osallisuus on noussut viimeistään 2000-luvulla keskeiseksi julkishallinnon toimintaa ohjaavaksi elementiksi, ja sen nähdään edistävän laajalti yhteiskunnan demokratiaa ja ihmisten hyvinvointia. Kansalaisten osallisuutta ja osallistumista päätöksentekoon ohjataan muun muassa lainsäädännöllä sekä esimerkiksi valtakunnallisilla ja EU:n tason ohjelmilla ja rahoitusinstrumenteilla. Osallistumiskeskustelun voidaan nähdä yleistyneen viime vuosina

⁹⁶ Pirnes 2008, 17-18

⁹⁷ Pasanen 2023

⁹⁸ Ahponen 1996, 99-100

⁹⁹ Hirvi-Ijäs et al. 2020

niin laajalti yhteiskunnan eri osa-alueilla, että voidaan puhua osallisuuden paradigmasta, jopa osallistumisyhteiskunnasta.¹⁰⁰

2.4.1 Osallisuuden käsite

Yksinkertaisimmillaan osallisuudella tarkoitetaan tunnetta yhteenkuuluvuudesta ja jonkin asian osana olemisesta. Osallisuuskeskustelu koskettaa nykypäivänä kaikkia yhteiskunnan ja hallinnon osa-alueita, mutta vahvimmin se kiinnittyy hyvinvointipalveluiden alaan.¹⁰¹

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisussa ”*Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*” (2017) termi määritellään seuraavasti:

Osallisuus on liittymistä (*involvement*), suhteissa olemista (*relatedness*), kuulumista (*belonginess*), yhteisyyttä (*togetherness*). Osallisuus on yhteensopivuutta (*coherence*) ja mukaan ottamista (*inclusion*). Se on osallistumista (*participation*) ja siihen liittyen vaikuttamista (*representation*) ja demokratiaa. Se on myös kaiken edellä mainitun järjestämistä ja johtamista (*governance*). Abstraktius ja monitahoisuus altistavat osallisuuden kielellisille kamppailuille, mutta samalla juuri niiden ansiosta se voi rakentaa hallinnonalat, oppiaineet ja metodologiat ylittävää ymmärrystä.¹⁰²

Osallisuuden käsite pohjaa vahvasti yksilötasoon, jossa keskiössä on esimerkiksi kansalaisen tai kuntalaisen kokemus merkityksellisen toimintaan ja yhteisöön kuulumisesta.¹⁰³ Yhteisöjen ja organisaatioiden osallisuudesta puhuttaessa osallisuus termin rinnalla käytetään myös käsitteitä kuten *yhteistyö*, *verkostotoiminta* ja *yhteiskehittäminen*. Osallisuuden kontekstissa yhteisöjä ja organisaatioita kutsutaan yleisesti termillä *sidosryhmät* (*stakeholders*), jonka alle sektoreittain puhuttaessa lukeutuu sekä kolmas- että yrityssektori, jossain tapauksissa myös neljäs sektori.¹⁰⁴ Osallisuuden viitekehys on siis varsin laaja ja monet tieteen ja hallinnon alat läpäisevä, ja viime vuosina sen merkitys kaupunkipolitiikassa on korostunut.

2.4.2 Osallisuus kaupunkikehittämisessä

Yhteiskuntasuunnittelun piirissä osallistumista, osallistamista ja osallisuutta on käsitelty aina 60-luvun lopusta lähtien. Yhdysvaltalainen Sherry Arnstein kehitti yhteiskuntasuunnittelun osallisuuden ydinteorian 1960-luvun lopussa, jolloin hän työskenteli konsulttina John F. Kennedyn hallinnossa. Uudessa mallissa keskiössä oli kansalaisten osallistuminen ja

¹⁰⁰ Matthies, 2017

¹⁰¹ Matthies, 2017, 150

¹⁰² Isola et al. 2017, 3.

¹⁰³ Hirvi-Ijäs et al. 2020, 137

¹⁰⁴ Isola et al. 2017

osallistaminen yhteiskunnan suunnitteluun ja etenkin kysymys siitä, miten ei-osalliset kansalaiset saadaan mukaan yhteiskuntaan ja vaikuttamaan heitä itseään koskeviin prosesseihin ja päätöksiin. Sitten osallisuusteorian klassikoksi muodostunut teoria *osallisuuden portaat* (*A Ladder of Citizen Participation*) sisältää kahdeksanportaisen mallin yhteiskunnan ja kansalaisten välillä vallitsevasta yhteistyön ja vallanjaon tasoista.¹⁰⁵

Arnsteinin mallin ensimmäisen tason portailla ovat *1. manipulaatio* (*Manipulation*) ja *2. terapia* (*Therapy*), jotka edustavat totaalista osallistumattomuuden tasoa. Näillä alimmilla tasoilla kansalaisilla ei ole osallistumismahdollisuuksia suunnitteluun, vaan heidän osanaan on ottaa vastaan hallinnon saneltua, jopa manipuloitua, tietoa ja terapointia. Osallisuuden keskitasoa Arnsteinin kuvaa *tokenismin tasoksi*, johon kuuluvat *3. tiedonsaannin* (*Informing*), *4. konsultaation* (*Consultation*) ja *5. yhteissuunnittelun* (*Placation*) portaat. Tokenismin kuuluu, että kansalaisilla on kyllä mahdollisuus saada tietoa ja kertoa mielipiteensä, mutta järjestelmä ei suoranaisesti takaa, että niillä olisi välttämättä vaikutusta päätöksentekoon. Portaiden ylin taso edustaa kansalaisvallan eri tasoja, joista ensimmäinen porras on *6. kumppanuus* (*partnership*), seuraava *7. delegoitu valta* (*delegated power*) ja ylin taso on *8. kansalaishallinnan taso* (*citizen control*). Ylimmän tason porrasta voisi kuvata myös deliberatiiviseksi demokratiaksi.¹⁰⁶ Deliberatiivisen tradition voi nähdä pohjana nykyisiin yhteiskunnallisiin osallisuuskäytäntöihin ja osallistuvan demokratian malliin, jossa ajatellaan, että vahva yhteisön jäsenten sitouttaminen päätöksen valmisteluun, päätöksen tekoon ja jopa niiden toimenpanoon takaa suunnittelun kokonaisvaltaisen onnistumisen ja laajan tyytyväisyyden. Deliberatiivinen demokratia perustuu keskustelemaan demokratiaan, ei niinkään suoraan enemmistövaltaan, esimerkiksi äänestykseen, vaan konsensukseen päädytään kommunikatiivisen prosessin kautta.¹⁰⁷ Arnsteinin osallisuuden portaat -teoria, kuten monet muut osallisuusteoriat, keskittyvät alkuun ja ensisijaisesti kansalaisten osallisuuden tarkasteluun, mutta myöhemmin keskustelu on laajentunut myös yhteisöjen osallisuuden ja kunta-sidosryhmä-tason vallanjaon ja yhteistyön tarkasteluun. Arnsteinin osallisuusteorian pohjalta on sittemmin johdettu lukuisia osallisuutta korostavia suunnitteluteorioita ja malleja.

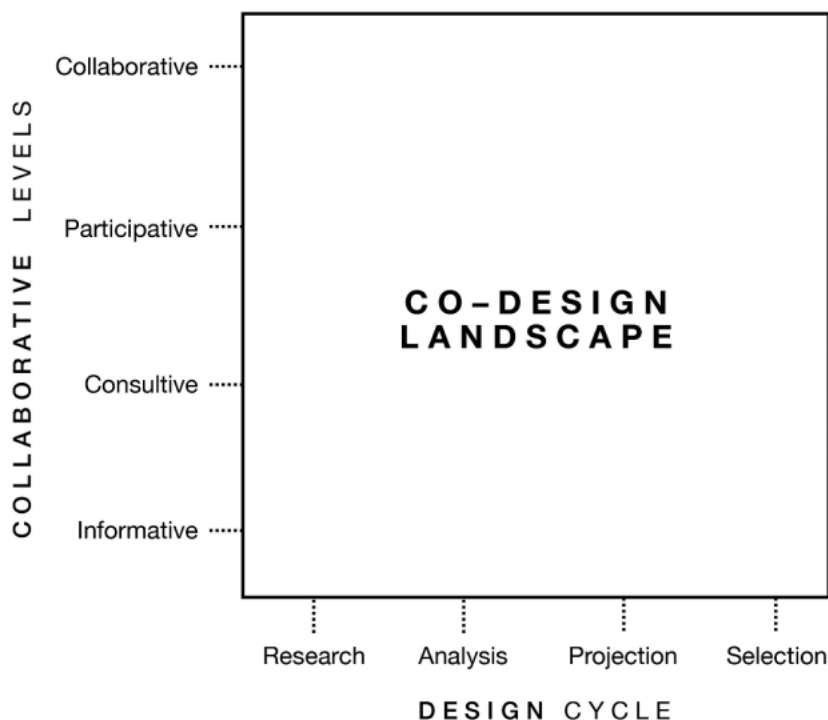
Macarena Gaete Cruz, Aksel Ersoy, Darinka Czischke ja Ellen van Buere esittelevät vuonna 2022 julkaistussa artikkelissaan muun muassa Arnsteinin osallisuuden portaisiin pohjaavan

¹⁰⁵ Hovi 2021, 19.

¹⁰⁶ Arnstein 2019, 25.

¹⁰⁷ Virolainen 2015, 29 ja Harisalo et al. 2007, 102

kaupunkimaiseman yhteissuunnittelun mallin (urban landscape co-design), joka esitetään avuksi nykyisen kaupunkikehittämisen muuttuvaan ja moniulotteiseen kenttään. Tässä mallissa yhteissuunnittelu nähdään enemmän kuin pelkkänä yhteistyönä, se on prosessi, jossa monialainen ja moniarvoinen tieto integroidaan suunnittelun kaikkiin vaiheisiin, kestävien ja kontekstisidonnaisten ratkaisujen luomiseksi. Artikkelissa perinteistä osallisuuden tikapuumallia kehitetään suuntaan, jossa *osallisuuden prosessi* ja *suunnittelun sykli* kohtaavat. Suunnittelusyklin vaiheita ovat mallin mukaan *tutkimus*, *analyysi*, *ennuste/ideointi* ja *valinta*. Osallisuuden neljä porrasta taas muodostuvat *tiedottamisesta*, *konsultoinnista*, *osallistumisesta* ja *yhteistyöstä*. Näiden kahden tason, ja niiden portaiden yhdistäminen voi tutkijoiden mukaan tarjota vastauksen suunnitteluprosessissa konsensuksen muodostumiseen ja legitimiin tuloksen varmistamiseen.¹⁰⁸

Kuva 1: Kaupunkimaiseman yhteissuunnittelun mallin osallisuuden prosessin ja suunnittelun syklin vaiheet. Lähde: Gaete Cruz 2022, 5.

Myös Suomessa osallisuudesta on tullut viimeistään 2000-luvulla julkishallinnon suunnittelun, erityisesti kaupunkisuunnittelun, muoti-ilmiö.¹⁰⁹ Kaupunkitutkija ja -journalisti Timo Hämäläinen kertoo ilmiön taustalla olevan sarja lakimuutoksia, kuten kuntalain uudistus

¹⁰⁸ Gaete Cruz et al. 2022

¹⁰⁹ mm. Hovi 2021, 19 ja Bäcklund et al. 2016, 5 ja Hämäläinen, 2019, 169.

vuonna 1995, perustuslain uudistus vuonna 1999 sekä maankäyttö- ja rakennuslain uudistus vuonna 2000. Näiden uudistusten myötä taattiin se, että kansalaisten osallistaminen julkisvallan toimintaan muuttui laissa velvoitetuksi asiaksi. Kotimaisten lakiuudistusten taustalla vaikuttaa Euroopan Unionin politiikka, jossa kansalaisten osallistaminen on sisällytynyt suunnittelu- ja lainsäädännön prosesseihin jo 80-luvulta alkaen.¹¹⁰

Suomessa osallisuusteorioita on sovellettu kaupunkisuunnittelun parissa muun muassa Kulttuurisuunnittelun piirissä. Kulttuurisuunnittelu (Cultural planning) on kaupunkisuunnittelun saralla 2000-luvulle tultaessa nousussa ollut menetelmä, tai oikeammin kooste menetelmistä, jossa osallisuus, sekä yksilöiden että paikallisten sidosryhmien, on kaiken keskiössä.¹¹¹ Turun yliopiston maisemantutkimuksen professori Maunu Häyrynen kuvaa kaupunkikehittämisessä tapahtunutta muutosta:

Kulttuurisuunnittelu lähtee siitä, ettei kaupunkien kehittäminen muuttuvissa tilanteissa enää onnistu yksin sektoreiden työnjaon ja ylhäältä ohjauksen varassa, vaan tarvitaan vaihtoehtoisia toimintatapoja näiden rinnalle.¹¹²

Uusilla toimintatavoilla Häyrynen tarkoittaa esimerkiksi poikkialaista, sektorirajat ylittävää yhteistyötä; Kulttuurisuunnittelussa termi *kulttuuri* ymmärretään laajana käsitteenä, joka ei rajaudu vain kulttuurisektorin toimintakentäksi.¹¹³ Kulttuurisuunnittelun prosessi on perinteisesti kaksitasoinen, ensimmäinen taso on *kulttuurikartoituksen* taso, jossa eri menetelmiä käyttäen pyritään selvittämään jo paikassa ja yhteisöissä vallitsevia kulttuureita, arvoja ja toimintatapoja. Seuraava taso taas on suunnittelun taso, jonka tulisi pohjata kartoituksessa kerättyyn tietoon. Keskeistä on, että onnistuakseen koko prosessin tulisi olla lävistetty eri sidosryhmien osallistamisella ja osallistumisella, aina alun kartoituksesta suunnittelun toimeenpanoon ja arviointiin saakka.¹¹⁴

Pia Hovi on tutkinut väitöskirjassaan kulttuurisuunnittelua kokonaisvaltaisena kulttuuri- ja taidelähtöisenä yhteiskehittämisen menetelmänä. Yhteiskuntasuunnittelussa osallisuuden käsittely pohjaa joko ylhäältä alaspäin (*top-down*) tai alhaalta ylöspäin (*bottom-up*) suuntautuvaan hallinnon tapaan, jossa korkeimman tason osallistumisen ajatellaan edellyttävän alhaalta (kansalaisista) ylöspäin (hallintoon) suuntautuvaa suunnittelun mallia.¹¹⁵

¹¹⁰ Hämäläinen, 2019, 169-170 ja Mäkelä 2000, s. 58–59

¹¹¹ Kumpulainen & Koskinen-Koivisto, 2023, 5-6

¹¹² Häyrynen 2017, 8.

¹¹³ Häyrynen 2017, 8-9.

¹¹⁴ Häyrynen 2017, 28.

¹¹⁵ Hovi 2021

Asiaan on myös poikkeavia näkökulmia: Maisemantutkija Paul Selman on tutkinut osallistavaa kulttuuriperinnön ja -maiseman suojelua, jonka piirissä juuri kansalaisten ja yhteisöjen osallistuminen prosessiin on hyvin yleistä. Selman esittää, että vaikka lähtökohtaisesti kulttuurimaiseman suojeluprosessi edellyttääkin pitkäkestoista ja avointa dialogia sekä konfliktien ratkaisua paikallisten yhteisöjen ja hallinnon välillä, on prosessille usein hyödyksi jonkin asteinen ylhäältä alaspäin etenevä osallistamisen malli. Selmanin näkemys onkin pitkälti pohjana nykypäivän kulttuuriperinnön hallinnon piirissä, kuten museoissa, käytetylle osallistamisen mallille. Selmanin mallissa osallisuuden tasot voidaan jakaa ”*minimaaliseen, vapaaehtoistoimintaan perustuvaan osallistumiseen, vuorovaikutteiseen osallistumiseen ja omaehtoiseen ruohonjuuritasolta ponnistavaan osallistumiseen*”¹¹⁶. Mallin mukaan tehokkaan paikallisen osallistumisen takaa vain hallinnon inklusiivisuus ja läpinäkyvyys sekä sidosryhmien välinen luottamus ja avoimuuden henki.¹¹⁷

2.4.3 Osallisuus kulttuuripolitiikassa

Osallisuus kulttuuripolitiikan kontekstissa pohjaa ihmisoikeuksissa asetettuihin *Kulttuurisiin oikeuksiin*, jotka määritellään muun muassa YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, erilaisissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa sekä Suomen perustuslaissa (731/1999). Kulttuuriset oikeudet käsittävät oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin, oikeuden kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla, oikeuden osallistua taide- ja kulttuurielämään ja sitä koskevaan päätöksentekoon sekä oikeuden taiteen tekemiseen.¹¹⁸

Suomessa kansalaisten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen on turvattu usean eri lain, kuten perustuslain (731/1999), kuntalain (410/2015), nuorisolain (1285/2016) ja kotouttamislain (1386/2010) linjauksilla. 2010-luvulla Suomessa tapahtuneiden lakiuudistusten avulla pyrittiin yhä vahvemmin takaamaan kansalaisten osallisuuden toteutuminen, muun muassa vuoden 2015 kuntalain ja vuoden 2016 yleisiä kirjastopalveluja koskevan lain (1492/2016) uudistuksessa sekä vuoden 2019 kuntien uuden kulttuuripalveluja koskevan lain (166/2019) puitteissa.¹¹⁹

¹¹⁶ Hovi 2021, 21

¹¹⁷ Hovi 2021, 21

¹¹⁸ Hirvi-Ijäs et al. 2020, 136

¹¹⁹ Hirvi-Ijäs et al. 2020, 27

Taiteen ja kulttuurin *saavutettavuus* on kulttuuripolitiikassa osallisuuden keskiössä. Saavutettavuudella tarkoitetaan ihmisten moninaisuuden ja erilaisten tarpeiden huomioimista, jotta kaikilla olisi yhtäläinen mahdollisuus, ominaisuuksista tai taustasta riippumatta, osallistua toimintaan ja kuluttaa kulttuuripalveluita. Saavutettavuuteen liittyy keskeisesti tilojen fyysinen esteettömyys ja sijainti, mutta myös palveluiden ja toimintojen viestinnällinen, hinnoittelullinen ja asenteellinen saavutettavuus. Moninaisuudella tarkoitetaan ihmisten erilaisten ominaisuuksien (ikä, sukupuoli, seksuaalisuus yms.), identiteettien, sosioekonomisten asemien tai vaikkapa kulttuurierojen huomioimista, joka on kiinteä osa osallisuuden ja saavutettavuuden toteutumista.¹²⁰

Kulttuuripolitiikan tutkijan Jutta Virolaisen mukaan kulttuuri- ja taidealalla osallisuuden teemat ovat jo pitkään olleet varsin tuttuja, ja niitä on tutkittu paljon. Osallisuuteen liittyvät saavutettavuuden ja kulttuuridemokratian teemat voi nähdä nousseen Suomen valtiollisen kulttuuripolitiikan keskiöön 1960- ja 1970-luvuilla, joskaan osallisuuden käsitteestä ei vielä tällöin puhuttu laajasti. Ranskalaisen sosiologi ja kulttuuriantropologi Pierre Bourdieun kenttäteoria nosti 1970-luvun lopulla kulttuuriin osallistumisen keskeiseksi tekijäksi ihmisten sosiaalisten suhteiden ja aseman muodostumiselle. Bourdieu loi Karl Marxin pääoman käsitteen rinnalle sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman käsitteen, joilla hän näki olevan yhtä lailla yksilölle valtaa ja statusta tuottavaa voimaa, marxilaisen taloudellisen pääoman rinnalla.¹²¹

Kuten Bourdieukin toteaa, kulttuurinen osallisuus liittyy oleellisesti myös yhteiskunnalliseen valtaan. Puhuttaessa osallistumisesta on puhuttava myös osallistumattomuudesta, joka voi tarkoittaa osattomuutta yhteiskuntaan ja sen kautta yhteiskunnalliseen valtaan. Näin ollen kulttuuriin osallistuminen on jo pitkään ollut osa länsimaisten yhteiskuntien demokratiaprosessia. Kulttuuriteorioissa osallisuus on keskeinen osa kamppailua legitiimeistä oikeuksista kulttuurisiin resursseihin, kuten yhteiseen kulttuuriperintöön sekä taide- ja kulttuurituotosten tuottamiseen, jakeluun ja käyttöön. Viimeistään 2000-luvulle tultaessa kulttuuripolitiikka on siis painottunut yhä vahvemmin kansalaisten osallisuuden, hyvinvoinnin ja moninaisuuden huomioimisen mukaan. Merkittävänä näkökulmana nykypäivän osallisuuskeskustelussa on ajatus, jossa kansalaisten aktiivisuus ja osallisuus kulttuurikehityksen parissa nähdään vahvistavan yhteiskunnan osaamis- ja luovuusperustaa.

¹²⁰ Hirvi-Ijäs et al. 2020, 137

¹²¹ Bourdieu 1998 ja Virolainen 2015, 13

¹²² Samalla kulttuuripolitiikan teoreettiseen keskusteluun on noussut näkökulma siitä, kuinka kulttuurin julkinen tuki todellisuudessa edistää asetettuja tavoitteita osallistumisesta ja osallisuudesta; Julkisesta tuesta suurin osa ohjautuu yhä isoille kulttuurilaitoksille ja -toimijoille, jotka tuottavat kulttuurituotteita pääasiassa vastaanottavaan ja passiiviseen kulutukseen. ¹²³

Kuitenkin Suomessa kaikki keskeiset taiteen rahoittajat, kuten valtio, kunnat ja säätiöt painottavat osallisuuden toteutumista rahoittamisen kriteereissään, joka vaatii rahoituksen hakijalta ja vastaanottajalta asian suunnittelua sekä toteutumisen raportointia. Varsinkin isojen kulttuuri-instituutioiden parissa osallisuutta toteutetaan muun muassa *yleisötyön* avulla, jossa keskiössä on vuorovaikutus kulttuurin ja taiteen vastaanottajien kanssa. Yleisötyön tavoitteena on yksilöiden taiteen vastaanottamisen, kuten tiedollisten ja tunnepitoisten valmiuksien kehittäminen, sekä taidelaitosten ja yleisön välisen vuoropuhelun ja kontaktin parantaminen. ¹²⁴

Tämän tutkimuksen kontekstissa taiteen ja kulttuurin vapaalla kentällä onkin osallisuusdiskurssissa kaksoisrooli; Taiteen ja kulttuurin vapaa kenttä osallistuu toiminnallaan kunnan lakisääteisten kulttuuripalveluiden tuottamiseen ja vastaa näin ollen myös kuntalaisten *osallistamiselle* asetettuihin vaateisiin, mutta toisaalta kentän toimijat ovat myös itse kaupungin hallinnon ja politiikan *osallisia* esimerkiksi kaupunkikehittämisen saralla. Kulttuuripolitiikan keskeisiä ikuisuuskysymyksiä ovatkin muun muassa, ”*kuka tekee aloitteen osallistumiseen, kuka ohjaa sitä, kenellä on valtaa muokata sitä ja mistä syystä*”. ¹²⁵

¹²² Virolainen 2015, 13-14

¹²³ Virolainen 2015, 40

¹²⁴ Sorjonen & Sivonen 2015

¹²⁵ Virolainen 2015, 12

3 Aineistot ja menetelmät

Työssäni olen lähestynyt aineiston kokoamista kahdesta suunnasta: Kun tarkoituksena on tutkia kaupunkipolitiikassa ja kuntasektorilla kulttuuri- ja taidetoiminnalle annettuja merkityksiä ja toisaalta taas tarkastella alan toimijoiden omaa kokemusta asemastaan ja osallisuudestaan kaupungin kehitys- ja kulttuuripolitiikassa, on oleellista koota moniääninen aineisto, joka mahdollistaa merkitysten näkemyserojen vertailun. Näin ollen päädyin kokoamaan aineistooni neljä kokonaisuutta: Turun kaupungin aihetta käsittelevät strategiat ja asiakirjat, Taidekahvit-verkoston sisäisen asiakirja-aineiston, valikoidun Turun sanomissa julkaistut media-artikkelikoonnin vuosilta 2021 ja 2022 koskien Turun Taiteen talon syntyprosessia, sekä itse tuottamani haastatteluaineiston Taiteen talon syntyprosessiin liittyen.

Asiakirja- ja media-artikkeliaineistojen kokonaisuudet olen kerännyt systemaattisella menetelmällä joka etenee vaihe vaiheelta kohti lopullisen aineiston muodostumista. Haastatteluissa taas systemaattisuus esiintyy etupäässä haastattelujen toteutuksen, litteroinnin, koodaamisen ja analyysin menetelmissä. Haastatteltavien joukon taas kokosin ennako- oletuksiini pohjaavaa harkintaa käyttäen.

3.1 Aineistokokonaisuudet

3.1.1 Turun kaupungin strategiat ja asiakirjat

Julkisen sektorin, tässä tapauksessa Turun kaupungin, oleellisimpia arvoja sanoittavia ja toiminnan suuntaa määrittäviä dokumentteja ovat kaupungin strategiat ja poliittiset ohjelmat. Näistä strategioista aineistoksi olen valinnut kaikki tutkimukseni kohteeseen ja ajankohtaan liittyvät strategiat: Turun kaupungin ylimmän tason poliittisena ohjaimena toimivan *Turun kaupungin pormestariohjelma 2021–2025* -dokumentin¹²⁶, *Keskustavisio 2029*¹²⁷ nimisen kaupungin kehitysstrategian ja *Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma* -dokumentin¹²⁸ (myöhemmin myös Vanhankaupungin kehittämissuunnitelma). Turulla on tätä nykyä myös kulttuuripoliittinen strategia, joka kulkee nimellä *Kulttuurin kärkihanke*¹²⁹, mutta koska sen osallistava valmisteluprosessi tapahtui

¹²⁶ Turun kaupungin pormestariohjelma 2021–2025,

¹²⁷ Towards New Turku, 2017

¹²⁸ Lundén et al. 2021

¹²⁹ Turun kaupungin kulttuurilupaus, 2022

vasta syyskaudella 2021 ja julkaisu vasta vuoden 2022 alussa, eli jo Taiteen talon perustamispäätöksen jälkeen, ei se ole työni aineiston käsittelyssä mukana.

Muina asiakirjoina aineistokokonaisuudessa mukana on kaupunginvaltuuston ja -hallituksen aisaa koskevat kokouspöytäkirjat vuodelta 2021 ja Turun kaupungin vapaa-aikatoimen tuottama selvitys kulttuurin kolmannen sektorin toimintaedellytyksistä vuodelta 2018¹³⁰.

Tuija Alihaanperän kanssa käytyjen ennakkokeskustelujen pohjalta, Alihaanperä luovutti tutkimukseni käyttöön myös kaksi koostedokumenttia Vanhankaupungin kehittämissuunnitelmien yhteiskehittämistyöpajoista 21.10.2020 ja 26.10.2020, joita käytin aineistoani täydentävinä dokumentteina, mutta näiden dokumenttien suhteen, en tehnyt syvällisempää analyysiä, koska suurin osa dokumenteista mainituista tiedoista esiintyi jo Vanhankaupungin kehittämissuunnitelmassa. Työpajat eivät myöskään koskettaneet etupäässä taiteen vapaata kenttää, vaan ennemminkin alueella jo toimivia isoja instansseja, joten en nähnyt dokumenttien syvällistä analyysiä relevanttina tutkimukseni kannalta.

3.1.2 Taidekahvit-verkoston asiakirjat

Toinen tutkimuksen asiakirja-aineistokokonaisuus on Taidekahvit-verkoston sisäinen asiakirja-aineisto, joka luovutettiin tutkimukseni käyttöön Taidekahvien kokouksessa tehdyn päätöksen mukaisesti. Aineisto toimitettiin Google Drive -kansiomuodossa syyskuussa 2024. Arkisto koostuu vuosina 2020–2025 laadituista kokousmuistioista, viestintämateriaaleista, suunnitteludokumenteista, toteutettujen kyselyjen tuloksista sekä näitä kokoavista yhteenvedoista. Lähestyin aineistoa systematisoiden, ensiksi rajaten käsittelyyn vain vuosien 2020 ja 2021 asiakirjat, ja sitten kaikki asiakirjat läpikäyden poimin talteen vain tutkimuskohteeseeni relevanttisesti liittyvät asiakirjat. Yhteensä aineistokokonaisuuteen lopulta päätyi 13 asiakirjaa.

Taidekahvien asiakirja-aineisto tarjoaa näkymän verkoston toiminnan kehitykseen, sisäiseen viestintään ja strategiseen suunnitteluun. Se toimii keskeisenä lähteenä syntyprosessin aikajanaa hahmotettaessa sekä täydentävänä kokonaisuutena 6. luvun aineiston tulosten kanssa käytävässä keskustelussa.

¹³⁰ Niemi-Nagy & Karlson 2018

3.1.3 Media-artikkelit

Media-artikkeleiden aineistokokonaisuuteen olen koostanut Taiteen Talon syntyprosessia käsitteleviä media-artikkeleita, jotka on julkaistu Turun Sanomissa vuosina 2020 ja 2021. Käsiteltäväksi aineistoksi olen valinnut artikkelit, jotka kertovat jotain oleellista Taiteen talon syntyprosessista ja joissa kuuluu joko Turun kaupungin edustuksen, paikallisten politikkojen tai kulttuurin ja taiteen vapaan kentän ääni.

Media-artikkelit keräsin Turun Sanomien nettisivujen arkistoista hakusanoilla *Taiteen talo*, *Taiteiden talo*, *Pro Manilla*, *Pro Manilla säätiö*, *Rettig* ja *Taiteilijoiden tilat*, sanojen taivutusmuodot huomioiden. Hakusanojen avulla kokosin ensimmäisen artikkelikokonaisuuden, joka sisälsi yhteensä 34 artikkelia, julkaisuaikavälillä 25.6.2020–29.12.2021.

Seuraavassa aineiston koontivaiheessa kokosin artikkeleista tiiviit muistiinpanot, joiden pohjalta valikoin lopulliseen aineistokokonaisuuteen sisällytettävät artikkelit. Yhteensä analyysivaiheeseen sisällytettäviä artikkeleita kertyi 28 kappaletta. Myöhemmin, aineiston analyysin vaiheessa huomasin tarvitsemani materiaalia myös 2010-luvun tienoilla vapaan taiteen kentällä edellisen kerran tapahtuneesta tilakriisistä, jolloin päädyin lisäämään media-artikkeliaineistooni myös kaksi Turun sanomissa julkaistua media-artikkelia.¹³¹ Lopulliseen media-artikkelien aineistokokonaisuuteen sisältyi siis 30 Turun Sanomissa aikavälillä 8.5.2007–29.12.2021 julkaistua media-artikkelia.

3.1.4 Haastattelut

Tutkimukseni primääriaineisto muodostuu valikoiduille henkilöille tekemistäni teemahaastatteluista. Iso haaste tutkimusprosessissani olikin haastateltavien henkilöiden valinta, koska tutkimukseni kannalta relevantteja haastateltavia olisi löytynyt useita. Aikapaineen ja opinnäytteen kohtuullisen rajauksen tähden minun täytyi lopulta tehdä rajaus kuuden haastattelun toteuttamiseen, keskittyen niihin henkilöihin, joiden oletin pystyvän katsomaan asiaa laajasti edustamansa viitekehysten näkökulmasta.

Koska toimin itse tutkimallani kentällä työni kautta, iso osa tutkimuskohteena olevista toimijoista ja haastattelemistani henkilöistä on kollegoitani. Haastatteluiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja analyysissä pyrinkin kiinnittämään erityistä huomiota systemaattisuuteen.

¹³¹ TS, 23.6.2010 ja Monto, 8.5.2007

Halusin koota vapaalta kentältä haastateltaviksi henkilöiksi toimijoita, jotka ovat olleet tiiviissä suhteessa syntyprosessiin. Haastateltavien henkilöiden valinnassa tärkeää minulle oli, että vapaan kentän edustuksessa kuuluisi usean eri taiteenalan ääni. Systemaattisuuden nimissä käytin kaikissa haastatteluissa samaa teemahaastattelurunkoa, joka muotoutui ja painottui eri osa alueille haastateltavan omien intressien ja position mukaan. Niiden haastateltavien kanssa, jotka tunsin entuudestaan, korostin etukäteen sitä, että haastattelutilanteessa kaikki tieto olisi hyvä selittää auki, eikä jättää mitään aiempien keskusteluidemme varaan. Tällä tavoin pyrin minimoimaan omaa ennako-oletuksiin perustuvaa tulkintaa keskustelluista nousseista asioista. Haastatelluiksi henkilöiksi valitsin Taiteen talon syntyprosessiin mielestäni oleellisesti liittyvät henkilöt, sekä kaupungin virkahenkilöstön että taiteen ja kulttuurin vapaan kentän piiristä. Haastatellut henkilöt sekä haastatteluajat ja -paikat lueteltu alla. Sulkuihin merkitty viitekehys, jota henkilö edustaa:

1. 21.10.2024, Bar Ö, Linnankatu 7. Ryhmähaastattelu:
Annika Dahlsten, kuvataiteilija ja Taiken läänintaiteilija Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjyyden kehittämisohjelmassa vuosina 2018–2023.
Tuomas Sara, tapahtumatuottaja ja kulttuuribaariyrittäjä
(vapaa kenttä) [Kumpikin osa Taiteen talo Oy:n hallitusta vuodesta 2021 alkaen.]
2. 11.11.2024, Zoom-videohaastattelu:
Tuija Alihaanperä, FM, Turun keskustan kehittämisen kärkihankkeen hankepäällikkö, Vanhankaupungin alue *(kaupunkikehitys)*
3. 12.11.2024, Zoom-videohaastattelu:
Benito Casagrande, arkkitehti SAFA ja kasvatustieteiden tohtori HC, Pro Manillasäätiön ja kulttuurikeskus Manillan perustajajäsen ja hallituksen puheenjohtaja vuoteen 2023 asti.
(yksityinen sektori, vapaa kenttä, kaupunkisuunnittelu)
4. 14.11.2024, Zoom-videohaastattelu:
Timo Hintsanen, arkkitehti, Turun kaupungin kaupunkisuunnittelujohtaja *(kaupunkisuunnittelu ja -kehitys)*
5. 19.11.2024, Zoom-videohaastattelu:
Tuula Paalimäki, arkkitehti, Taiteen talon tiloissa toimivan Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiön asiamies vuoden 2021 loppuun asti, nyt eläkkeellä *(vapaa kenttä)*
6. 2.12.2024, Zoom-videohaastattelu:
Heini Vahtera, teatteri-ilmaisun ohjaaja YAMK, Taiteen talon tiloissa vuodesta 2022 lähtien toimineen ja vuonna 2023 toimintansa lopettaneen Kulttuuriosuuskunta Valtakunnan hallituksen jäsen *(vapaa kenttä)*

Ensimmäisen haastattelun toteutin lähitapaamisena, mutta flunssakauden sekä aikatauluhaasteiden takia loput haastattelut toteutuivat Zoom-videoalustalla. Ensimmäisen haastattelun kokemuksen perusteella arvioin myös, että videohaastattelun aikataulurunko on helpompi pitää suunnitellussa, joskaan videohaastattelun muoto ei välttämättä tue haastateltavan ja haastattelijan luottamuksellisen suhteen syntymistä yhtä hyvin kuin livehaastattelutilanne tukee, jolloin haastattelun syvälinen taso voi olla vaikeampi saavuttaa.

Toteutuneiden haastattelujen lisäksi olisin halunnut toteuttaa haastattelun vielä Turun kaupungin omistajaohjausjohtajan **Jarkko Virtasen** kanssa, joka toimi virkansa puolesta merkittävässä roolissa Taiteen talon synnyn eri vaiheissa, mutta aikatauluhaasteiden tähden emme onnistuneet sopimaan haastatteluaikaa tutkimusaikatauluni puitteissa.

Haastattelumetodit

Haastattelut toteutin teemahaastatteluina, jotka nauhoitin ja litteroin analyysia varten. Viisi haastattelua toteutin yksilöhaastatteluna ja yhden haastattelun toteutin kahden henkilön ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelun toteuttamiseen päädyin ennakkokeskustelussa haastateltavien kanssa, jolloin haastateltavat Annika Dahlsten ja Tuomas Sara toivoivat haastattelun toteuttamista parihaastatteluna. Perusteluna oli heidän kokemuksensa samankaltaisuus muun muassa tiiviin parityöskentelyn tähden, ja haastateltavat kokivat, että ryhmähaastattelutilanteessa he voivat toimia toistensa muistin tukena ja muodostaa tilanteesta näin yksityiskohtaisemman kuvan.

Teemahaastattelu on muodoltaan vapaamuotoine mutta se eroaa avoimesta haastattelusta siinä, että haastattelun keskeiset teemat ja ohjaavat kysymykset on määritetty ennakkoon haastattelijan toimesta ja jaettu haastateltaville.¹³² Koska haastatteluteemani olivat varsin laajoja ja haastattelujen määrä suurehko, halusin strukturoida haastattelutilanteita ennakkoon yhdistämällä teemahaastatteluun myös puolistrukturoidun haastattelun muotoa, jossa määrittelin haastattelukysymyksiä etukäteen. Haastateltaville kuvailin haastattelun luonnetta puolistrukturoituna teemahaastatteluina, jolla korostin struktuurissa pysymisen tärkeyttä, mutta toisaalta halusin myös antaa haastateltaville vapauden kuljettaa tarinaa ilman kysymyspatteriston asettamaa tarkkaa raamia. Tämä oli mielestäni oleellista myös haastateltavien erilaisten taustojen takia. Vertailukelpoisten tulosten takia minulle oli

¹³² Puusa & Juuti 2020, Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet & Haastattelun lajeista

kuitenkin tärkeää, että kaikilla haastateltavilla oli käytössä sama haastattelurunko¹³³.

Teemahaastattelun metodin mukaan johdin haastatteluteemat työni kannalta keskeisistä teorioista ja kontekstista.¹³⁴ Haastatteluteemat olivat: 1. *Taustatiedot*, 2. *Turun kulttuuripolitiikka ja kulttuurilähtöinen kaupunkikehitys*, 3. *Taiteen talon syntyprosessi* ja 4. *Osallisuus kaupunkikehityksessä*.

Teemat sisälsivät haastattelua ohjaavia kysymyksiä, jotka toimivat etupäässä teeman avaajina. Osa haastattelulomakkeeseen listaamistani kysymyksistä oli kuitenkin sellaisia, johon halusin saada jokaisen haastateltavan vastauksen, joten haastattelutilanteessa pidin huolen siitä, että nämä kysymykset esitin jokaiselle haastateltavalle samalla tavalla.

Haastattelujen kesto vaihteli 47 minuutista 2 tuntiin 19 minuuttiin (ryhmähaastattelu), ja litteroitavaa haastattelulallennetta minulle kertyi kokonaisuudessaan 8 tuntia 18 minuuttia. Ääninauhojen litteroinnissa käytin apunani Microsoft Wordin litterointiohjelmaa.

Litterointiohjelma on kuitenkin hyvin taipuvainen virheisiin ja kävinkin jokaisen kohdan tarkoin lävitse, käytännössä uudelleen kirjoittaen tekstin ja sanamuodot suurimmalta osin itse puhtaaksi.

3.2 Aineiston analyysin menetelmät

Aineiston analyysi tapahtuu työssäni laadullisen sisältöanalyysin metodein. Laadullinen sisältöanalyysi on systemaattinen tutkimusmenetelmä, joka soveltuu erityisesti tutkimuksiin, joissa halutaan ymmärtää ilmiöiden syvällisiä merkityksiä, ihmisten kokemuksia tai narratiiveja. Sen avulla pyritään tunnistamaan, luokittelemaan ja tulkitsemaan aineistossa esiintyviä teemoja, merkityksiä ja rakenteita. Jari Eskolan mukaan sisältöanalyysin lähestymistavat voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan analyysiin riippuen siitä, ohjaako analyysiä aineisto itsessään, jokin ennalta valittu teoria tai näiden yhdistelmä.¹³⁵ Tutkimukseni aineiston analyysin lähtökohta on teoriaohjaava sisältöanalyysi. Siinä lähtökohtana on, että teoria toimii apuna aineiston käsittelyssä, mutta analyysi ei pohjaudu suoraan teoriaan, vaan on aineistolähtöistä.¹³⁶

Toteuttamani aineistona analyysi on kaksivaiheinen: Ensiksi etenin aineiston käsittelyssä koodausmetodia hyödyntäen, jossa aineisto ensin karkeasti jäsennellään ja koodataan isoihin

¹³³ Liite 3, Haastattelukysymykset

¹³⁴ Puusa & Juuti 2020, Haastattelun lajeista

¹³⁵ Tuomi & Sarajärvi 2018, sisältöanalyysi

¹³⁶ Tuomi & Sarajärvi 2018, sisältöanalyysi

karsinoidiin, sitten edetään yksityiskohtaisempaan alakoodaamiseen, jonka jälkeen koodeja aletaan ryhmitellä luokittain ja edelleen alaluokittain. Alaluokkia yhdistelemällä muodostetaan erilaisia pääteemoja, joista muodostuvat tutkimuksen loppupäätelmien asiakokonaisuudet.¹³⁷ Aineiston käsittelyssä käytin apunani laadulliseen analyysiin tarkoitettua NVivo data-analyysityökalua, jonka käyttölisenssin Turun yliopiston tarjoaa opiskelijoilleen.

Luokittelun pohjalta koostin luvun 5 narratiivisen tarinan Taiteen talon syntyprosessista. Seuraavan analyysivaiheen, eli teemoittelun menetelmällä¹³⁸ koostin luvussa 6 esiintyvät Taiteen talon syntyprosessin osallisuuden teemat. Teemoja käsittelevässä luvussa korostuu vuoropuhelu aineiston kanssa. Teemat on johdettu pääasiallisesti työn primääriaineistosta, eli haastatteluista käsin, mutta keskustelussa hyödynnetään myös kolmea muuta aineistokokonaisuutta, jotka toimivat täydentävänä elementtinä. Näiden teemojen avulla rakentuvat tutkimuksen johtopäätökset, jotka valottavat vapaan taidekentän osallistumisen muotoja, merkityksiä ja vaikutuksia osana Taiteen talon syntyprosessia.

¹³⁷ Ruusuvoori et al. 2010 Haastattelun analyysin vaiheet ja Tuomi & Sarajärvi 2018, sisältöanalyysi

¹³⁸ Kallinen & Kinnunen 2021

4 Tutkimusalueen esittely

Jotta voidaan tarkastella Taiteen talon syntyprosessin kehitysvaiheita ja niiden merkitysperiä, on paneuduttava ensin paikan kulttuuriseen ja poliittiseen historiaan. Tämän luvun tarkoituksena on piirtää kuva siitä, millaiseen historialliseen jatkumoon, aikaan ja paikkaan Turun Taiteen talo syntyi. Ensimmäisessä osassa avaan tiiviisti turkulaisen kulttuuripolitiikan nykypäivää sekä sen lähihistorian vaikuttimia.

Toinen alaluku on Taiteen talon ympäristön, eli Suurtorin alueen kulttuurihistoriallinen katsaus. Alueen laajemman historiankuvauksen tarve nousi esiin haastatteluja tehdessäni, jolloin kaikki haastateltavat viittasivat tutkimusalueen uniikkiin ja pitkään historiaan Suomen kulttuurin syntypaikkana ja keskuksena, ja näkivät sen pitkän historian merkittävässä osassa Taiteen talon syntytarinaa koskien. Suurtorin alueen historiakatsauksen olen rakentanut aluetta käsittelevien media-artikkeleiden sekä kirjallisten lähteiden avulla.

4.1 Turkulainen kulttuuripolitiikka

4.1.1 Katsaus nykytilaan

Turun kaupungin kulttuuripolitiikan voi monella mittarilla todeta olevan edistyksellistä ja kunnianhimoista, mikä näkyy sekä paikallisissa investoinneissa kulttuuriin että kulttuuripalveluiden laajassa tarjonnassa kansallisesti vertaillen. Turussa on vahva kulttuuri-instituutioiden verkosto, sekä kansallisen merkittävyyden että paikallisen tarjonnan mukaan tarkasteltuna. Turussa toimii 19 valtionosuuden piirissä olevaa taide- ja kulttuurilaitosta; neljä valtionosuusmuseota, viisi valtionosuusteatteria sekä kaksi valtionosuusorkesteria.¹³⁹ Turun kulttuuri-instituutioita tarkasteltaessa korostuu kaupungin pitkä historia kotimaisen kulttuurin keskuksena, joka näkyy instituutioiden historiassa, esimerkkeinä Åbo Svenska Teater (Suomen ensimmäinen varsinainen teatteritalo, rakennettu 1810-luvulla)¹⁴⁰, Turun kaupunginteatteri (Suomen ensimmäinen täyskunnallinen teatteri, perustettu vuonna 1946)¹⁴¹, Turun filharmoninen orkesteri (Suomen vanhin orkesteri, perustettu 1790, yksi Euroopan vanhimmista)¹⁴², Turun linnan museo (linna rakennettu 1200-luvulta lähtien, kansallisen

¹³⁹ Renko et al. 2024, 92

¹⁴⁰ Olemme vanhin, Åbo Svenska Teater verkkosivut <https://abosvenskateater.fi/fi/teatteri/historia/olomme-vanhin/>

¹⁴¹ Historiikki, Turun kaupunginteatterin verkkosivut <https://tkteatteri.fi/tietoa-teatterista/historiikki/>

¹⁴² Orkesterin historiaa, TFO:n verkkosivut <https://tfo.fi/fi/orkesteri/orkesterin-historiaa>

kulttuuriperinnön ylläpitäjä)¹⁴³ sekä Aboa Vetus & Ars Nova (Suomen ainoa arkeologinen museo, avattu 1990)¹⁴⁴. Merkittäviä kulttuurikeskuksia Turussa ovat Logomo, joka syntyi kulttuuripääkaupunkivuoden perintönä sekä esittäviin taiteisiin keskittyvä Manillan kulttuurikeskus. Mainittujen kulttuurilaitosten lisäksi kaupungissa toimii useita muita kuntajohtoisia museoita ja kulttuurilaitoksia sekä kolmannen sektorin kulttuurikeskuksia, gallerioita, teattereita, museoita, festivaaleja, tapahtumia, esiintymisvenueita, organisaatioita ja vapaita ryhmiä.

Kuntien kulttuuripanostuksia mitataan muun muassa Kuntaliiton tuottamien Kuntien kulttuuritilastojen (KULTTI) avulla, joissa keskeisenä indikaattorina toimii kulttuuritoiminnan nettokäyttökustannus per asukas. Tilastointia on tehty vuodesta 2021 lähtien ja Turku on sijoittunut kyseisessä vertailussa vuosittain suurten kaupunkien joukossa kärkisijoille.¹⁴⁵ Cuporen tutkija Minna Ruusuvirta huomauttaa, että tilastojen tulkinnassa on kuitenkin huomioitava kuntien erilaiset tavat tuottaa ja tilastoida kulttuuripalveluja, mikä vaikuttaa kustannustietoihin ja vaikeuttaa suorien vertailujen tekemistä. Vain suurilla kaupungeilla on esimerkiksi edellytyksiä ylläpitää laajoja kulttuurilaitoksia, mikä kasvattaa kokonaiskustannuksia. Kustannustiedot voivat viitata palvelujen painopistealueisiin, mutta ne eivät kerro palveluiden laadusta, määrästä, saatavuudesta tai toiminnallisesta vaikuttavuudesta. Vaikka Turun kulttuurimenot per asukas ovat kasvaneet vuoden 2013 tasosta (205 € per asukas) vuoteen 2022 (229 € per asukas), ei kustannustason noususta voida suoraan päätellä muutoksia palveluiden tasossa tai saatavuudessa. Kasvaneet kustannukset voivat heijastaa pikemminkin yleistä kustannustason nousua ja toimintaympäristön muutosta kuin merkittäviä panostuksia palveluihin.¹⁴⁶

Vahvimmin Turun kaupungin kulttuuripolitiikkaan on lähihistoriassa eittämättä vaikuttanut Euroopan kulttuuripääkaupunkivuosi 2011, jolloin juhluvuoden tunnuslauseena toimi fraasi ”*Kulttuuri tekee hyvää*”.¹⁴⁷ Kulttuuripääkaupunkivuosi toi Turulle merkittävää kansallista ja kansainvälistä näkyvyyttä ja vahvisti kaupungin imagoa kulttuurikaupunkina. Eurooppalainen kulttuuripääkaupunkivuosi toi tapahtuessaan Turulle valtavan määrän kulttuurihankkeita (160 kpl), joista osa on jäänyt elämään myös juhluvuoden jälkeen. Turku 2011 -vuodessa korostui hyvinvoinnin ja kulttuurin yhdistäminen kaupungin uudelleenlaiseksi kulttuurihyvinvoinnin

¹⁴³ Turun linnan historia, Turun linnan verkkosivut, <https://turunlinna.fi/nayttely/turun-linnan-historia/>

¹⁴⁴ Museo, Aboa Vetus & Ars Nova verkkosivut, <https://avan.fi/museo>

¹⁴⁵ Kulttuurin kuntatietohanke KULTTI, Kuntaliitto 2025

¹⁴⁶ Haapanen, Turun Sanomat, 18.1.2025

¹⁴⁷ Turku 2011 -säätöön loppuraportti

ajatukseksi, joka sisällytettiin myös kaupunkipoliittisiin ja -suunnittelullisiin strategioihin. Hankkeelle laadittiin myös erillinen hyvinvointiohjelma. Eurooppalaisen pääkaupunkivuoden myötä Turku sitoutui Euroopan komission kahteen pääkriteeriin, jotka olivat ”*eurooppalainen dimensio*”, eli eurooppalaisten laajojen verkostojen luominen ja kehitys, sekä paikallisen kulttuurin ja kaupunkilaisten osallistamiseen osaksi ”*pidempiaikaista kulttuuritoiminnan kehitystä ja sosiaalista kehitystä kaupungissa*”.¹⁴⁸ Maunu Häyrysen mukaan Turku 2011 -hankkeessa oli nähtävillä kulttuurisuunnittelullisia piirteitä.¹⁴⁹

Kaupunkien kulttuuripolitiikan piirissä tilankäyttöpolitiikasta käyty keskustelu tuntuu useimmiten keskittyvän isojen instituutioiden rakennushankkeisiin, jotka kirvoittavat usein laajaakin julkista keskustelua. Uusimmassa, vuonna 2024 julkaistussa kulttuuripoliittisessa selonteossa tilankäyttöpolitiittinen keskustelu ei juuri korostu, tosin muutamassa kohdassa mainitaan vajaakäyttöisten tilojen hyödyntäminen kulttuurin käyttöön.¹⁵⁰ Kulttuurilaitosten uudisrakentamiselle voikin nähdä vastavoimana esimerkiksi Suomessakin tapahtuneen purkutaiteen suosion kasvun.¹⁵¹ Turussa purkutaidetta tai saneeraukseen menevien tilojen väliaikaiskäyttöä kulttuurikäyttöön on toteutettu muun muassa Arte ry:n Valtio + -näyttelyssä vuonna 2015. Arte ry:n koordinoima näyttely rakentui Kakolan vanhaan lääninvankilaan ja oli osa yhdistyksen tilapolitiikkaa käsittelevää hanketta. Valton omistamaan, Senaattikiinteistön hallinnoimaan vanhaan vankilaan rakentui kymmenien taiteilijoiden yhteisnäyttely, joka keräsi kesän aikana lähes 16 000 hengen yleisön.¹⁵² Turun kaupunki pilotoi kulttuurin kärkihankkeen alla Kulttuurin välitilat -mallin, joka on nykyisellään osa Kulttuuripalveluiden perustoimintaa. Mallissa väliaikaisesti tyhjillään olevia tiloja luovutetaan maksutta kulttuuritoimijoiden väliaikaiseen käyttöön, muun muassa näyttelyiden, tapahtumien ja muiden toimintojen järjestämiseksi.¹⁵³ Nykyisellään Turun kaupungin kulttuuritoimi tuottaa myös itse kulttuuritoimintaa väliaikaistiloihin, esimerkkinä vuonna 2025 toteutettu Aikamatka 20360 -näyttely Runosmäen vanhassa Kirjasto- ja nuorisotalossa.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Ertiö 2012; Turku 2011 -säätöön loppuraportti

¹⁴⁹ Häyrynen 2017, 12

¹⁵⁰ Kulttuuripoliittinen selonteko 2024

¹⁵¹ Suomessa muun muassa Purkutaide-kollektiivi on toteuttanut isoja taidenäyttelyitä ja tapahtumia purkua odottaviin rakennuksiin vuodesta 2020 alkaen. Purkutaide.com. <https://www.purkutaide.com/>

¹⁵² Venäläinen, Mustekala kulttuurilehti 2015 ja Titanik, Arte ry:n kommentti Jussi Koitelan kolumniin 2015

¹⁵³ Turun kaupunki, kulttuurin välitilat. <https://www.turku.fi/kulttuuri/kulttuurin-valitilat>

¹⁵⁴ Turun kaupunki, Aikamatka 20360 <https://www.turku.fi/aikamatka-20360>

Turussa on myös vahva taiteen alan koulutus pohja. Turun AMK:n Taideakatemia, Turun yliopisto ja Åbo Akademi järjestävät Turussa taiteen alan korkeakoulutusta¹⁵⁵. Lisäksi Turun konservatorio tarjoaa Turussa musiikinalan ammatillista koulutusta.¹⁵⁶

On kiistatonta, että Turulla on suomalaisista kaupungeista pisin historia kulttuurikaupunkina, joka heijastuu edelleen kaupungin monipuoliseen ja runsaaseen kulttuuritarjontaan sekä kulttuuri- ja taidealan koulutusverkostoon. Turun kulttuurielämää luonnehtii vahva ja monialainen kulttuuri-instituutioiden verkosto, johon kuuluu muun muassa kansallisesti merkittäviä museoita, teattereita ja orkestereita. Sen lisäksi kaupungissa toimii elinvoimainen ja omaleimainen vapaan taiteen kenttä, joka tuottaa uutta taidetta, tapahtumia ja yhteisöllähtöisiä kulttuurimuotoja.

4.1.2 Taiteen ja kulttuurin vapaa kenttä ja Taidekahvit-verkosto

Julkishallinnollisten kulttuurilaitosten ja -organisaatioiden lisäksi Turussa on merkittävän laaja taiteen ja kulttuurin vapaa kenttä. Kaupungilta toiminta-avustusta saavien ammattilaisorganisaatioiden kokoavana verkostona toimii Taidekahvit-verkosto, joka liittyy keskeisesti myös tutkimuskohteeseeni.

Taidekahvit on vuonna 2017 perustettu turkulaisten taide- ja kulttuurialan organisaatioiden verkosto, joka on syntynyt kentän tarpeesta vahvistaa alan toimintaedellytyksiä ja lisätä sen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Verkoston jäsenistön muodostavat Turun kaupungin kulttuuri- ja nuorisolautakunnan sopimuskumppanit sekä toiminta-avustusta saavat yhteisöt. Tällä hetkellä verkostoon kuuluu noin 60 jäsenorganisaatiota, jotka edustavat alueen monialaista kolmannen sektorin taidekenttää.¹⁵⁷

Taidekahvit-verkosto toimii foorumina kulttuurialan yhteiselle keskustelulle, edunvalvonnalle ja yhteistyölle. Verkoston toimintaa ohjaa avoin ja vuorovaikutteinen rakenne.

Kuukausittaisiin tapaamisiin kutsutaan jäsenorganisaatioiden lisäksi muita keskeisiä alan toimijoita, kuten päättäjiä, asiantuntijoita ja yhteistyötahoja. Puheenjohtajuus sekä sihteerioorganisaation tehtävät kiertävät puolivuositain jäsenorganisaatioiden parissa.

Keskeisenä tavoitteena on paitsi Turun taide- ja kulttuurikentän näkyvyyden lisääminen myös

¹⁵⁵ Studentum. Taide ja kulttuurialan koulutus paikassa Turku. <https://www.studentum.fi/koulutushaku/taide-kulttuuri-turku/c125-d85874?page=2>

¹⁵⁶ Ammatti, Turun konservatorio <https://turunkonservatorio.fi/ammatti/>

¹⁵⁷ Taidekahvit, Esittelyt. *Koonti taidekahvien esittelymateriaaleista*. 2025

alan ammattilaisten aseman vahvistaminen ja tiiviimpi kiinnittäminen paikalliseen taide-ekosysteemiin.¹⁵⁸

Verkoston toiminta edistää monimuotoisten kulttuuripalveluiden kehittymistä niin Turussa kuin laajemmin maakunnallisella tasolla. Lisäksi Taidekahvit osallistuu aktiivisesti kulttuurialan ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin esimerkiksi mediatiedottamisen ja paneelikeskustelujen järjestämisen muodossa, tuoden esiin taiteen ja kulttuurin vapaan kentän merkityksen alueellisessa kehittämisessä ja kulttuuripolitiikassa. Taidekahvit on järjestänyt vuodesta 2018 lähtien vuosittaista Vallaton KUMOUS tapahtumaa, joka esittelee päättäjille ja yleisölle paikallisen taiteen ja kulttuurin kolmannen sektorin organisaatioita ja toimintaa, vuosittain vaihtuvin teemallisoin painoituksin.¹⁵⁹

Muun muassa Taidekahvien tunnistamien kehitystarpeiden johdosta Turun kaupunki toteutti vuonna 2018 selvityksen kulttuurialan kolmannen sektorin ammattilaiskentän toimintaedellytyksistä Turussa.¹⁶⁰ Turun kulttuurialan kolmannen sektorin ammattilaiskenttä näyttäyty selvityksessä elinvoimaisena mutta rakenteellisesti haavoittuvana kokonaisuutena, jota luonnehtii ”*voimakas kunnianhimo ja halu kehittää toimintaansa*”. Kenttä tuottaa monitaiteellista, saavutettavaa ja kokeellista kulttuuria, jolla on myös kansallista ja kansainvälistä merkitystä.¹⁶¹ Selvityksen mukaan vuonna 2018 viisi kriittisintä kentän kehityskohtaa olivat: 1. *toiminnan laajuuteen ja tasoon nähden riittävä perusrahoitus sekä rahoituksen vakaus*, 2. *alan ammattilaisten toimeentulo*, 3. *markkinointi- ja viestintäyhteistyön tarve kaupungin kanssa*, 4. *toimitiloihin liittyvät kysymykset* sekä 5. *kolmannen sektorin osaamisen tason nostaminen liittyen tuotteistukseen, markkinointiin ja rahoituksen hankintaan*.¹⁶²

Selvityksen mukaan rahoituksen lyhytjänteisyys ja riippuvuus projektikohtaisista tuista vaikeuttavat toiminnan pitkäjänteistä kehittämistä. Useat organisaatiot toimivat ilman palkattua henkilöstöä tai osa-aikaisesti, mikä johtaa korkeaan vaihtuvuuteen ja osaamisen katoamiseen. Alan palkkataso jää usein alle suositusten, eivätkä työehdot toteudu täysimääräisesti. Näillä rakenteellisilla ongelmilla on laaja-alainen vaikutus kentän kehitysmahdollisuuksiin ja kestävyuteen. Kehittämisehdotuksina esitetään muun muassa

¹⁵⁸ Taidekahvit, Esittelyt. *Koonti taidekahvien esittelymateriaaleista*. 2025

¹⁵⁹ Vallaton kumous 2023, Aura of puppetsin verkkosivut, 2025 ja Taidekahvit, Esittelyt. *Koonti taidekahvien esittelymateriaaleista*. 2025

¹⁶⁰ Niemi-Nagy & Karlsson, 2018

¹⁶¹ Niemi-Nagy & Karlsson, 2018, 12–13, 21–22

¹⁶² Niemi-Nagy & Karlsson, 2018, 2-3

kaupungin myöntämän perusrahoituksen tason nostamista ja sopimusrahoituksen laajentamista useammalle toimijalle. Selvityksen pohjalta Turun kaupunginvaltuusto teki päätöksen lisätä nuoriso- ja kulttuurilautakunnan jakamien avustusten kokonaissummaa, jonka vuonna 2018 oli noin 1,3 miljoonaa euroa. Vuodelle 2019 myönnettiin 300 000 euron lisäys ja vuodelle 2022 puolestaan 500 000 euron korotus.¹⁶³ Vuoden 2018 avustustasoon verraten yhteensä 800 000 euron korotuksen voi siis nähdä merkittävänä panostuksena kulttuurin vapaan kentän toimintaedellytysten parantamiseksi.

4.1.3 Kulttuuripolitiikka Turun kaupunkivisioissa ja poliittisessa ohjelmassa

Turun tulevaisuuden visioista ja poliittisista ohjelmista on luettavissa panostusta kulttuuriin. Tutkimuskohdettani vahvimmin koskettavat Turun kaupungin strategiset asiakirjat ovat *Turun kaupungin pormestariohjelma 2021–2025*, *Turun keskustavisio 2050* sekä *Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma*. Ajallisesti tarkasteltuna olisi ollut perusteltua ottaa tarkasteluun mukaan myös pormestariohjelmaa edeltävä kaupungin poliittinen strategia 2017–2020, mutta päädyin keskittymään vuonna 2021 julkaistuu pormestariohjelmaan, koska sitä valmisteltiin yhtä aikaa Taiteen talon syntyprosessin kanssa ja siinä viitataan suoraan juuri Taiteen talon perustamiseen. Kulttuurin kärkihankkeen perustaminen mainitaan pormestariohjelman yhteydessä, mutta en keskity sen käsittelyyn syvemmin, koska hankkeen julkaisu tapahtui vasta vuonna 2022, eli Taiteen talon perustamisen jälkeen.

Turun pormestariohjelma 2021–2025

Turku siirtyi kunnallishallinnossaan pormestariin kesällä 2021. Pormestariohjelmassa taiteella ja kulttuurilla on keskeinen asema koskien Turun strategista kehittämistä, hyvinvoinnin tukemista ja vetovoimaisuuden vahvistamista. Jo ohjelman esipuheessa pormestari Minna Arve nostaa esiin kulttuurin ja tapahtumat Turun merkittävänä vetovoimatekijänä.¹⁶⁴

Ohjelmassa kerrotaan vapaa-ajan palvelukokonaisuuden merkityksen kasvavan sote-uudistuksen myötä. Kulttuuri nähdään olennaisena hyvinvoinnin edistäjänä, jonka piiriin lukeutuu ”*taide, kulttuuri ja luovat alat*”. Kulttuurin nähdään luovan laajasti hyvinvointia ja kehittävän alueen elinvoimaa. Sen tehtäväksi määrittyy myös yksinäisyyden torjunta,

¹⁶³ Turun kaupungin vapaa-ajan palvelukokonaisuus 16.12.2021

¹⁶⁴ Turun kaupungin pormestariohjelma 2021–2025, 2

osallistaminen ja jatkuvan oppimisen mahdollistaminen. Kulttuuritapahtumat nähdään matkailuvetovoimaa edistävänä tekijänä. Konkreettisenä toimenpiteenä mainitaan ”*Taiteiden talo -konsepti*”, jonka tarkoituksena on koota eri alojen luovat toimijat yhteen ja elävöittää kaupunkia laajemmin.¹⁶⁵

Kulttuurin roolia vahvistetaan osana kaupungin kärkihankkeita. Ohjelmassa valmistellaan erillinen *kulttuurin kärkihanke*, jonka toteutusta varten valmistellaan toimenpideohjelma tulevalle valtuustokaudelle. Kyseinen kärkihanke sijoittaa kulttuurin samalle strategiselle tasolle kuin esimerkiksi ”*Keskustan kehittämisen kärkihanke*” tai ”*Tiedepuiston kärkihanke*”.

Kaiken kaikkiaan pormestariohjelma siis asemoituu osaksi kansallista kulttuuripolitiikkaa, mutta tuo siihen paikallisesti erottuvia painotuksia. Pormestariohjelmassa kulttuuri nähdään kytkeytyvän kiinteästi Turun strategiseen kokonaisuuteen, jossa se nähdään paitsi itseisarvoisena hyvän elämän osatekijänä, myös välineenä, jolla voidaan vahvistaa sosiaalista koheesiota ja kaupungin verovoimaa ja kilpailukykyä.

Turun keskustavisio 2029

Vuonna 2017 julkaistussa Turun keskustavisiossa tähdätään vuoteen 2050 saakka suunnitellussa Turun kaupungin keskusta-alueen kehittämistä. Visiossa Turku asemoidaan eurooppalaisena kulttuurikaupunkina, jossa kulttuuri toimii paitsi identiteetin vahvistajana ja vetovoimatekijänä, myös asukkaiden hyvinvoinnin lähteenä ja kaupunkirakenteen kehittämisen airuena.¹⁶⁶ Visiossa todetaan: ”*Turku is a city of culture, which greatly contributes to new information and art*” (Turku on kulttuurikaupunki, joka edistää merkittävästi uuden tiedon ja taiteen syntymistä).¹⁶⁷

Visiossa kulttuurin nähdään vahvistavan kaupungin elinvoimaa, keskusta-alueen vetovoimaa, vaikuttavan työpaikkojen syntyyn sekä houkuttelevan kaupunkiin uusia asukkaita ja vierailijoita. Kulttuurin näkyvyys muun muassa Aurajoen rannassa ”*kulttuurirannan*” uuden konseptin muodossa, jossa sijaitsee ”*kulttuurihybridiksi*” nimetty rakennuskokonaisuus, joissa yhdistyy asuminen, kulttuuri ja ravintolakulttuuri. Samoin keskustaan suunnitellaan kulttuuri-

¹⁶⁵ Turun kaupungin pormestariohjelma 2021–2025, 8, 15, 17

¹⁶⁶ Turun kaupunki 2017, 11, 15, 17

¹⁶⁷ Turun kaupunki 2017, 15

ja tapahtumakeskuksia muun muassa Samppalinnan mäelle ja Humaliston kadulle. Turun Vanhaakaupunkia nimitetään ”*urbaaniksi olohuoneeksi*”.¹⁶⁸

Kulttuuri siis mainitaan visiossa useamman kerran ja se nähdään kattavan alleen kaiken ruokakulttuurista elämäntapoihin ja kaupunkikulttuuriin. Taide mainitaan visiossa vain kerran, edellä mainitussa iskulauseessa. Visioille tyypilliseen tapaan kehitysideat esitellään varsin korkealentoisella ja abstraktilla tasolla, eikä dokumentista käy ilmi, kuinka kulttuuri paikalle syntyy. Näin ollen kulttuuri- ja taidekentän toimintalogiikkaa tai edellytyksiä ei visiossa käsitellä ollenkaan. Kulttuuri nähdään ensisijaisesti välineellisenä osana kaupungin elävyyden ja vetovoiman kehittämistä, ei niinkään itsenäisenä yhteiskunnallisena toimijana tai omalakisena taiteellisen sisällön tuottajana. Yhteenvedon voidaan todeta, että Turun keskustavisiossa kulttuurilla on roolinsa kaupungin imagonrakennuksessa ja vetovoimassa, mutta kulttuuripoliittisesti ja taiteen tuotannon näkökulmasta visio kaipaisi selkeämpää konkretiaa siitä, ketä ja millaisia kulttuuritoimijoita visiointi koskettaa ja kuinka toiminta järjestetään. Nyt kulttuuri näyttää tyypistyvän pelkästään instrumentaaliseksi kehittämisen välineeksi, ja vaarana on, että visio jää hyvästä tahdosta ja retorisesta kulttuurimyönteisyydestä huolimatta irralliseksi suhteessa taiteen ja kulttuurin monimuotoiseen todellisuuteen.

Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma 2021

Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmassa kulttuuri asemoidaan keskeiseksi osaksi alueen elävöittämistä ja identiteetin vahvistamista. Kulttuuri nähdään ennen kaikkea vetovoimatekijänä, joka tukee alueen elinvoimaisuutta, matkailullista kiinnostavuutta ja kulttuuriperinnön vahvistamista. Kulttuuri ymmärretään suunnitelmassa sen laajassa selitysmuodossaan, eli kattavan alleen sekä taiteen, luovat alat, käsityökulttuurin, tapahtumat, ruokakulttuurin sekä kulttuuriperinnön ja -maiseman.

Vanhankaupungin kehittämissuunnitelmaa on tehty erilaisia osallisuusprosesseja ja -työkaluja hyödyntäen: Syksyllä 2020 järjestettiin osallistava työpaja alueen toimijoille, kaupunkilaisille toteutettiin Innoduel-kysely, keväällä 2021 Turku Future Forum -tilaisuudessa kaupunkilaisilta ja sidosryhmiltä kerättiin kommentteja suunnitelman aiheesta, jonka jälkeen Kerro kantasi -palvelun kyselyssä oli vielä mahdollista kommentoida asiaa.

¹⁶⁸ Turun kaupunki 2017

Suunnitteluprosessin ohjausryhmä koostui Turun kaupungin edustajista ja alueen kiinteistönomistajista.

Kulttuurin rooli näkyy erityisesti pyrkimyksissä aktivoida historiallisia rakennuksia ja kaupunkitilaa kulttuurilähtöisten toimintojen, kuten tapahtumien, festivaalien, galleriatoiminnan ja käsityöläiskulttuurin kautta. Kehityssuunnitelmassa Vanhankaupungin alue jaetaan kolmeen alueeseen niiden käyttötavan mukaan, joista yksi on ”*kulttuurin ja palveluiden alue*”, kaksi muuta ovat ”*kampusalue*” ja ”*asuinalue*”. Visiossa mainitaan useampi jo suunnitelman kirjoitushetkellä paikalla toimiva kulttuurialan toimija, kuten Kesärauha-festivaali, Keskiaikamarkkinat, Föri-puoti ja Turku-seura. Myös muuta kulttuuritoimintaa kaavaillaan tulevaisuuteen, esimerkkinä mainitaan valotaide ja Elävä joulukalenteri, joka sisältää taide- ja kulttuuritoimintaa. Monessa kohtaa kulttuuri rinnastetaan elämyksen-käsitteen kanssa.¹⁶⁹

Kulttuurin ja taiteen merkitys kohtaamisten ja yhteisöllisyyden tukijana tunnustetaan. Suunnitelmassa visioidaan myös taiteen, tieteen ja liiketoiminnan vahvasta yhteistyöstä, joka mahdollistuu ”*yhteistyöfoorumin*”, ”*alustojen*” ja kulttuuritoimintoja sisältävän ”*hybridirakentamisen*” kehityksen kautta.¹⁷⁰ Kehittämissuunnitelmassa on esitelty kansainvälisten verokkikaupunkien kulttuuriorientoituneita kehityshankkeita, jotka voisivat toimia hyvänä esimerkkinä alueen kehittämisessä.¹⁷¹ Vanhankaupungin kehittämissuunnitelmassa mainitaan myös ”*vapaa taide*”, joka halutaan pitää osana historiallisen keskustan verkostoa.¹⁷²

Suunnitelman rakennuksia havainnollistavaan karttaan on piirretty ”*kulttuurikeskus*” Brahen puiston ja Turun tuomiokirkon väliin, mutta kulttuurikeskusta ei avata sanallisesti suunnitelmassa sen enempää.¹⁷³ Rettigin kiinteistöön suunnitelmassa visioidaan luovia-aloja yhdistävää hybridimallia, jossa yhdistyy asuminen, hotelli ja co-working tila, sekä HUB Turun luotsaama yrittäjyyden, taiteiden ja kulttuurin keskus, jossa tapahtuu myös monipuolista tapahtumatuotantoa.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Lundén et al. 2021, 77–82

¹⁷⁰ Lundén et al. 2021, 85

¹⁷¹ Lundén et al. 2021, 14–19

¹⁷² Lundén et al. 2021, 73

¹⁷³ Lundén et al. 2021, 87 ja 113

¹⁷⁴ Lundén et al. 2021, 89–90

Kokonaisuutena kehittämissuunnitelmassa kulttuuri nähdään vahvasti kaupunginosan vetovoimatekijänä, joka tukee kaupunkikuvan ja -kokemuksen kehittämistä. Kulttuuri ja taide asemoituvat projektissa ennen kaikkea välineeksi kaupunkikehitykselle ja tilan elävöittämiselle, mutta myös kaupunkilaisten osallisuudelle ja yhteisön vahvistamiselle. Kulttuurille annetaan suunnitelmassa paljon palstatilaa. Suunnitelmassa kulttuurin funktio on kuitenkin ensisijaisesti instrumentaalinen, kulttuuria hyödynnetään alueen imagon ja käytön monipuolistamiseksi, mutta kulttuurin toimintaperiaatteita ja toiminnan mahdollistavia rakenteita ei selitetä.

Kuva 2: Ihmisiä ILMIO-festivaalilla Rettigin sisäpihalla heinäkuussa 2021. Lähde: ILMIO-festivaali 2021. Kuvaaja: Anni Savolainen

Muita kulttuuriorientoituneita näkökulmia Turun kaupunkikehittämisessä

Taiteen talon lisäksi Turun kaupunki on tehnyt viime vuosien aikana myös muita rakennus- ja kiinteistöinvestointeja kulttuurin ja taiteen saralla, kuten uuden Musiikkitalo Fuugan vuonna 2023 aloitettu, arviolta vuonna 2026 valmistuva rakennusprojekti,¹⁷⁵ ja Turun linnan

¹⁷⁵ Fuugan rakentaminen 2025

läheisyyteen rakentuva Historian ja tulevaisuuden museo, joka arvioidaan avautuvan yleisölle vuonna 2030 ¹⁷⁶

Tiiviistä katseesta kulttuuriin, osana kaupungin strategista suunnittelua, kertoo myös Turun strategiajohtajan Timo Aron¹⁷⁷ painotus julkisissa ulostuloissaan¹⁷⁸ kulttuurin merkitykseen kaupungin strategisessa suunnittelussa seuraavaan tapaan:

Turku myös panostaa kulttuuriin, minkä pitäisi tämän kokoisessa kaupungissa olla itsestäänselvää. Kulttuuri tuottaa kaupunkilaisille merkityksiä, joita ei pysty kunnolla mittaamaan, mutta jotka ovat tärkeitä veto- ja pitovoimatekijöitä. ¹⁷⁹

Aro korostaa, että kulttuurin osuudesta kaupunkikehityksen tavoitteisiin on pitkään keskitytty vetovoiman merkitykseen, eli siihen kuinka hyvin kaupungit onnistuvat houkuttelemaan alueelle asujia, matkustajia tai esimerkiksi palveluja ja yritystoimintaa. Viime vuosina vetovoiman rinnalla on alettu puhumaan yhä enenevässä määrin pitovoiman vahvistamisesta, jossa kulttuuritoiminnoilla nähdään keskeinen merkitys. Aro näkee pitovoiman sisältävän neljä ulottuvuutta, jotka ovat 1. *tyytyväisyys palveluihin ja elinympäristöön*, 2. *ilmapiiri, maine, viihtyvyys, mukavuus ja onnellisuus*, 3. *yhteisöllisyys, luottamus, arvostus ja identiteetti* ja 4. *elämänlaatu, hyvinvointi ja turvallisuus*. Näistä jokaisen kohdan voi nähdä sidoksissa kulttuurin alaan. ¹⁸⁰

¹⁷⁶ Historian ja tulevaisuuden museo 2025

¹⁷⁷ Timo Aro toimi Turun kaupungin tutkimusjohtajana maaliskuusta 2023 lähtien ja vuoden 2024 marraskuussa hänet valittiin Turun kaupungin strategiajohtajaksi.

Turun kaupunki, Tutkimusjohtaja Timo Aro esitetään Turun kaupungin strategiajohtajaksi. 24.10.2024

¹⁷⁸ Timo Aro on strategiajohtajan virassa aloitettuaan korostanut kulttuurin merkitystä kaupungin tärkeänä veto- ja pitovoimatekijänä esim. seminaareissa, josta mainittakoon Kulttuurikampus Turun aluekehitystapahtuma Sigyn-salissa 3.11.2024

¹⁷⁹ Seppälä 2023

¹⁸⁰ Hirvi-Ijäs et al. s. 137-138

4.2 Taiteen talon alueen kulttuurihistoria

Kuva 3: Karttakuva Taiteen talon ja Vanhan Suurtorin ympäristöstä. Taiteen talo rajautuu länsipuolella Nunnankatuun, eteläpuolella Hämeenkatuun, itäpuolella Uudenmaankatuun ja pohjoispuolella Vanhaan Suurtoriin ja Brinkkalan taloon. Lähde: Turun karttapalvelu.

4.2.1 Suurtorin synty, mahti ja tuho

Turun Suurtorin alueen vanhimmat rakennusosat ja katuverkostojen jäänteet sekä sen vieressä sijaitseva keskiaikainen Turun Tuomiokirkko¹⁸¹ ovat nykypäivän konkreettisimmat

¹⁸¹ Turun Tuomiokirkon paikalla on ollut kappeli luultavasti jo 1250-luvulla ja varsinaisen Tuomiokirkon rakentaminen alkoi arviolta 1280-luvulla, vaikka ensimmäiset maininnat rakennustöistä löytyvätkin vasta vuodelta 1291. Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 23-24.

maamerkit Turun historiallisen keskustan sijainnista, joka poikkeaa nykypäivänä tuntemastamme Turun keskustan ytimeä Kauppatorin ja Hansakorttelin ympäristössä. Menneen keskustan sijainti kuuluu yhä käytetyissä arkipäiväisissä turkulaisissa ilmauksissa, joista ”täl pual jokke” tarkoittaa Tuomiokirkon puoleista Aurajoen rantaa ja ”tois pual jokke” taas nykyisen ydinkeskustan puolta ¹⁸². Turun tuomiokirkon ympärille alkoi rakentua tiettävästi 1300-luvun alussa, mahdollisesti jo 1200-luvulta lähtien Suomen vanhin keskiaikainen kaupunkikeskusta, ¹⁸³ kun kauppamatkaajat saapuivat veneineen Aurajokea pitkin ja hevosineen maateitse Viipurista saapuvan Suuren Rantatien, Satakunnasta tulevan tien ja Hämeen Härkätien risteyskohtaan tekemään kauppaa ja tapaamaan ihmisiä. ¹⁸⁴ 1400-luvulla kaupunkikeskusta alkoi laajentua Tuomiokirkon eteläpuolelle, nykyisen Suurtorin alueelle ylettyen. Alueen merkittävin silta, nykyiseltä nimeltään Tuomiokirkkosilta, on yhdistänyt Aurajoen rantoja jo 1400-luvun alusta lähtien, sitä ennen jokea ylitettiin lossin avulla. ¹⁸⁵ Todisteena Suomen tärkeimpänä kauppapaikkana ja solmukohtana toimimisesta toimivat muun muassa jo 1800-luvulta lähtien alueella tehdyt merkittävät arkeologiset löydökset. ¹⁸⁶ Kirkollisen vallan lisäksi Suurtorin alueelle rakentuivat keskiajalla maamme ensimmäiset hallinnolliset elimet kuten hovioikeus vuonna 1623 sekä maamme ensimmäinen yliopisto, eli Turun akatemia vuonna 1640. ¹⁸⁷

Nykypäivän Suurtorin kaupunkikuvallinen maisema on kaupungin lukuisten tulipalojen ja jälleenrakennusten seurausta. Isoimmat muutokset Suurtorin maisemaan ja kansalliseen asemaan koettiin Suomen sodan päättymisen myötä 1800-luvun alussa, kun Turku menetti ensin pääkaupunkistatuksensa ja sitten myös akatemiansa Helsingille. Muun muassa akatemian siirtyminen Helsinkiin oli seurausta vuoden 1827 tulipalossa, joka tuhosi suurimman osan koko kaupungin rakennuskantaa. Turun suurpalon jälkeen kaupungin uuden asemakaavan suunnittelijaksi nimettiin aikansa merkittävimpiin kaupunkiarkkitehteihin lukeutuva saksalainen Carl Ludvig Engel, joka tunnetaan myös Helsingin keskustan

¹⁸² *Ilmaisut, jolla kuvataan, mistä puolesta Aurajokirantaa puhutaan, määrittyi jo keskiajalla kirkon ja silloisen kaupunkikeskustan mukaan.* Aurajokiranta, Läntinen rantakatu. 2024 <https://www.turku.fi/tapahtuma-alueet/aurajokiranta-lantinen-rantakatu>

¹⁸³ Vanha Suurtori. Yleissuunnitelma 1983, 7.

¹⁸⁴ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 12-19 ja Turun tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue, 2009. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4620

¹⁸⁵ *Tuomiokirkkosillan paikalla on sijainnut silta jo 1400-luvun alusta lähtien. Sitä ennen jokea ylitettiin lossin avulla.* Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 17.

¹⁸⁶ *Vanhimmat arkeologiset löydökset viittaavat kaupunkikeskittymän syntyyn nykyisen Suurtorin kohdalle jo ainakin 1200-luvun puolen välin tienoilla.* Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 12 ja 17

¹⁸⁷ Museovirasto, RKY, Turun Tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue, 2025

pääarkkitehtina. Engelin suunnitelmien pohjalta Turun Suurtorin ympäristöön rakennettiin 1830-luvulla sen nykyiset, tosin useiden muutostöiden muokkaamat, kivirakennukset, jotka paikalla yhä tänäkin päivänä seisovat.¹⁸⁸ Engel nimesi asemakaavan uudet alueet eläin- ja kasviaiheiden sekä mytologisten tarinoiden mukaan. Suurtoria eteläpuolella reunustava kortteli, jossa myös nykyinen Taiteen talo sijaitsee, sai silloin nimekseen *Elephanten*, eli suomeksi *Elefantti-kortteli*.¹⁸⁹ Suurpalon jälkeisen uuden asemakaavan myötä Suurtorin alueen merkitys muuttui paitsi koko Suomen hallinnollisen keskustan menetyksen myötä, mutta myös paikallisesti Engelin suunniteltua uusi liikekeskusta rakentumaan sen nykyiselle sijainnilleen Aurajoen länsipuolelle.¹⁹⁰

4.2.2 Suurtori arvokkaana kulttuuriympäristönä

Nykyisellään Suurtorin alue kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaseen Aurajoen kulttuurimaisema-alueeseen ja se sisältyy Museoviraston valtakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) inventoinnin alle. Nämä valtakunnallisen tason suojelupäätökset ovat niin sanotusti korkeimman tason suojelupäätöksiä, jotka ohjaavat ja velvoittavat kaikkia alueella tehtyä viranomaistyötä kuten kaavamutoksia ja rakennustöitä.¹⁹¹ Suurtorin alueen merkittävimpinä historiallisina rakennuksina Museoviraston inventoinnissa (RKY) mainitaan Vanhan raatihuoneen rakennus, Hjeltin ja Brinkkalan talot sekä nykyisen Katedraalikoulun rakennus, kuten myös Cajanderin ja Trappin talot.¹⁹²

Rakennusten käyttöhistoriat kielivät Suurtorin keskeisestä merkityksestä maamme kulttuurihistoriassa, mutta myös sen erilaisista vaiheista. Vanha Raatihuoneen keltainen kivirakennus sijaitsee Aurajoelta katsoen Suurtorin vastakkaisessa päädyssä. Nykyinen rakennuksen kolmikerroksinen muoto on peräisin vuodelta 1899, mutta juuri sillä paikalla myös Turun ensimmäinen Raatihuone 1300-luvulla sijaitsi. Keskiajalla Raatihuone kuului Tuomiokirkon ohella Turun ja koko Suomen alueen merkittävimpiin rakennuksiin ja hallinnollisiin keskuksiin.¹⁹³ Nykyisin Vanhan Raatihuoneen tiloissa toimii Valokuvakeskus

¹⁸⁸ Vanha Suurtori. Yleissuunnitelma 1983, 8, ja Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 55-61.

¹⁸⁹ Lunden et al. 2021, 57

¹⁹⁰ Museovirasto, RKY, Turun Tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue, 2025

¹⁹¹ Turun kaupunki. Nunnankadun asemakaavamuutoksen selostus.

¹⁹² Museovirasto, RKY, Turun Tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue, 2025

¹⁹³ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 17.

Perin ja Turun taiteilijaseuran vuonna 2019 perustama visuaalisten taiteiden keskus Turun Taidehalli. ¹⁹⁴

Vanhan Raatihuoneen vieressä, Uudenmaankadun laidalla ja Porthaninpuistoa vastapäätä, sijaitsee Suomen ainoa jäljellä oleva pietarilaista empireä edustava kivirakennus, Hjeltin talo, jonka merikapteeni F. W. Hjelt rakennutti asunnokseen ja liikehuoneistokseen suurpalossa tuhoutuneen rakennusten muureille. 1900-luvulla talo on toiminut muun muassa poliisilaitoksena ja Turun kulttuurikeskuksen käytössä, nykyisellään siellä sijaitsevat muun muassa Turun kaupungin nuorisopalvelut. ¹⁹⁵

Joelta katsoen torin oikeanpuoleisella reunustalla seisoo kaksi järeää kivirakennusta, keltaoranssi Brinkkalan talo ja punainen Katedralskolan i Åbo, eli Turun Katedraalikoulu. Brinkkalan talon paikalla sijaitti 1500-luvulla Kaksikerran Brinkhallin kartanon omistajan kaupunkiasunto. Brinkkalan talo ja sen juhlasali on sekä Ruotsin että Venäjänkin vallan aikaan tarjonnut paikan monille loistokkaille juhlille sekä ruhtinaitten vierailuille ja 1700- ja 1800-luvuilla talossa toimi myös maineikas hotelli. ¹⁹⁶ Yhä nykyäänkin Brinkkalan parvekkeelta kuultava Joulurauhan julistus on peruja 1800-luvulta, jolloin talo toimi Turun kaupungin raatihuoneena. ¹⁹⁷ Suomen suurruhtinaskunnan ensimmäinen poliisilaitos perustettiin vanhalle raatihuoneelle vuonna 1816 ja Brinkkalan talossa se toimi vuosien 1882–1986 välisen ajan. ¹⁹⁸ Brinkkalassa toimii nykyään muun muassa Turun kaupungin hallinnoima Brinkkalan galleria, Turkuseura ja muita kotiseutu- ja käsityöläisperinteeseen keskittyviä toimijoita. Brinkkalan sisäpihalla sijaitsee vaihtoehtokulttuurikeskus Turun Kirjakahvila. Brinkkalan piha on nykyään aktiivisessa tapahtumakäytössä lähes vuoden ympäri. Pro gradun viimeistelyvaiheessa huhtikuussa 2025 Taiteen talo tiedotti Brinkkalan ja Vanhan Raatihuoneen siirtymisestä Taiteen talon hallinnon alaisuuteen. ¹⁹⁹

Nykyisen Katedraalikoulun kohdalla sijaitti keskiajalla kaupungin tärkein kapakka ja kokoontumispaikka Pyhän Ursulan kilta ja joka mainitaan kirjoitetuissa lähteissä jo vuonna 1355. ²⁰⁰ Myöhemmin rakennuksissa toimi muun muassa Turun hovioikeus ja kaupungintalo

¹⁹⁴ Historia, Turun taiteilijaseura 2024.

¹⁹⁵ Hjeltintalo, Turun kaupunki 2024.

¹⁹⁶ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 91–92

¹⁹⁷ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 119

¹⁹⁸ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 112–117

¹⁹⁹ Taiteen talo 7.4.2025

²⁰⁰ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 28.

1600-luvulla.²⁰¹ Engelin asemakaavassa kolme eri rakennusta yhdistettiin nykyiseksi koulurakennukseksi ja Suomen vanhin lukio aloitti toimintansa tällä paikkaa v. 1830.²⁰²

Vanhan suurtorin aurajoen päätyä reunustaa 1800-luvulta peräisin oleva Pinella ravintolarakennus.²⁰³ Pinellan valkoisen pylväikön suojissa ovat jo 1800-luvulla tietävästi istuneet suomalaisen kulttuurin suurnimet kuten Sakari Topelius, Elias Lönnrot ja J.L. Runeberg. Kulttuurielämän vilkkaana keskuksena ravintola toimi ainakin vielä 1900-luvun puolivälin tiimoilla muun muassa Turun Taiteilijaseuran pyörittäessä ravintolaa 1950- ja 1960-lukujen ajan.²⁰⁴

4.2.3 Suurtori eloon kulttuurikeskuksen voimin

Suurtori eli staattista vaihetta 1800-luvun alun Engelin asemakaavoituksen ja rakennustöiden jälkeen aina 1970-luvulle asti, jossa rakennusten toiminnot keskittyivät pitkälti teollisuuteen ja kaupunginhallinnon virastoihin. Suurtorin hiljennyt ilmapiiri ja sen merkitys Turun keskustarakenteessa nousi keskusteluun 1970-luvun alussa arkkitehtiylioppilas Benito Casagranden teknillisen korkeakoulun diplomityön myötä. Vuonna 1970 julkaistussa korkeakoulun lopputyössään Casagrande nosti esiin Suurtorin alueen vajaakäyttöisyyden ja esitti ideoita rappeutuvan alueen kehittämiseksi ja elävöittämiseksi. Diplomityö poiki media-artikkeleita ja julkista keskustelua siitä, miten historiallista keskustaa tulisi hyödyntää paremmin Turun imagotekijänä.²⁰⁵ Vuonna 1973 Turun kaupunginhallitus asetti virastolautakunnan selvittämään kuinka kaupungin virastoja tulisi tulevaisuudessa sijoittaa ja kehittää, jonka johtoon Casagrande nimettiin. Casagranden näkemyksen mukaan kaupungin virastoja tuli siirtää pois Turun historiallisesta keskustasta ja aloittaa historiallisen miljöönn kehittämisen uuteen yleisölle avoimempaan suuntaan. Suurtori tuli herättää eloon ihmisten ja kulttuuritoimintojen voimin. Vuosikymmenen puolivälissä Turun kaupunki aloitti valmistelut Turun 750-vuotista juhlaa varten, jonka johdosta muun muassa Vanha Raatihuone päätettiin remontoida 1700-luvun asuunsa, toimimaan Turun historiaa ja taide-elämää edustavana

²⁰¹ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 54.

²⁰² Katedralskolan perustettiin alun perin Turun tuomiokapitulin yhteyteen arviolta v. 1276. Maamme kirjakielen isä Mikael Agricola toimi lukion rehtorina 1500-luvulla. Historik, Katedralskolan i Åbo 2024.

²⁰³ Pinellan historiaa, arkistoitu 6.7.2018.

²⁰⁴ Aamuset, 14.8.2015.

²⁰⁵ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 59-60

maamerkinä. 1970-luvun lopussa aluetta edelleen kehittämään perustettiin niin sanottu Suurtoritoimikunta.²⁰⁶

Suurtoritoimikunnan työn tuloksena Museokeskus aloitti alueen rakennushistoriallisen inventoinnin ja vuonna 1983 alueen rakennukset määrättiin säilytettäväksi asemakaavamuutoksella. Samaan aikaan alueelle ryhdyttiin kehittämään kulttuurikeskusta. Poliisilaitos toimi Suurtorilla Brinkkalan talossa vielä 1980-luvulle saakka, jonka jälkeen poliisien muutettua pois Brinkkalan talo kunnostettiin Turun kulttuurikeskuksen käyttöön.²⁰⁷ Kunnallisen kulttuurikeskuksen ajatus liittyi vuonna 1981 julkaistuun kulttuuritoimintalakiin, jossa kunnat saivat vastuulleen kulttuuritoiminnan järjestämisen ja tukemisen.²⁰⁸ Suurtorin harrastus- ja kulttuuritoimintakeskukselle asetettiin uudistusmielisiä tavoitteita muun muassa avoimuudesta ja osallisuudesta,²⁰⁹ jossa voi nähdä heijastuksia suomalaisen kulttuuripolitiikan uusista ihanteista kulttuuridemokratian ja saavutettavuuden saralta. Suurtorille rakentuva kulttuurikeskuksen voi siis nähdä jatkumona muun muassa vuoden 1974 Kulttuuritoimintakomitean mietinnölle ja vuonna 1978 julkaistulle Kulttuuripoliittiselle selonteolle, joka keskittyi vahvasti kulttuurin demokraattiseen ulottuvuuteen.²¹⁰

Kulttuurikeskuksen toiminta käsitti 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun ajan lasten kulttuurikeskuksen toiminnan, kaikille avointa taidepaja-toimintaa, kolmen taidegallerian toiminnan (Brinkkalan galleria, Vanhan Raatihuoneen galleria, Lasten ja nuorten Ullakkogalleria) ja muun muassa maahanmuuttajille suunnatun kulttuuritoiminnan järjestämisen. Sen lisäksi kulttuurikeskus järjesti vuosittain toistuvia tapahtumia, kuten Keskiäikäiset markkinat, Brinkkalan kesä, Sadonkorjuumarkkinat ja Vanhan Suurtorin joulumarkkinat. Vuoden 2008 lopussa Kaupunginvaltuusto päätti jakaa toiminnan kahtia Vanhaksi Suurtoriksi ja Kulttuuriasiainkeskuksen kansliaksi. Samalla myös ympärivuotinen kulttuuritoiminta Vanhalla suurtorilla hiljeni ja toiminnot hajaantuivat uusiin kohteisiin kaupungissa.²¹¹

²⁰⁶ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 133-135

²⁰⁷ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 35-40

²⁰⁸ Renko & Lohtaja 2024, 53-55

²⁰⁹ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 140

²¹⁰ Renko & Lohtaja 2024, 52-59

²¹¹ Kulttuuritoimi, Vanha Suurtori 2025

4.2.4 Rettigin tupakkatehdas, asemakaava ja rakennussuojelu

Suurtorin reunustavien historiallisten rakennusten taakse sijoittuu Rettigin vanhan tupakkatehtaan kiinteistökokonaisuus, johon tutkimukseni kohteena oleva Taiteen talo avasi ovensa kesällä 2022. Ruotsista Turkuun muuttanut tupakkatehtailija Per Cerelius Rettig osti Nunnankatu 4:ssä sijaitsevan Rettigin tontin itselleen 1840-luvulla, perustaen paikalle tupakkatehtaan.²¹² Turussa oli toiminut tupakkateollisuutta jo 1700-luvulta lähtien, mutta Rettigin tupakkatehdas oli ensimmäinen suomalainen tehdas, joka 1850-luvulla aloitti valmissavukkeiden valmistuksen perinteisen purutupakan ja nuuskan lisäksi.²¹³

Tehdaskiinteistökokonaisuus rakentui monessa vaiheessa 1800-luvulta 1920-luvulle saakka, ja kyseisellä paikalla tehdas toimi vuodesta 1848 alkaen aina vuoteen 1961 asti.²¹⁴ Nykyisen kiinteistökokonaisuuden massiivisin tehdasrakennus Hämeenkadun ja Nunnankadun varrella rakennettiin vuonna 1928 alkuperäisten, matalampien tehdasrakennusten ympärille.²¹⁵

Tupakkatehtaan laajentuessa, Rettigin suku osti Nunnankadun toiselle puolella sijaitsevan Konsulinnan rakennuksen, ja muutti siihen asumaan vuonna 1851.²¹⁶ Rettigin suku on yksi Turun historian merkittävimmistä porvarissuvuista, joka kehitti ja mesenoi paikallista kulttuurielämää. Per Cerelius Rettigin veljenpoika Fredric von Rettig muun muassa lahjoitti ja rakennutti Turun kaupunginkirjaston vuonna 1903.²¹⁷ Pala kerrallaan Rettigin suku osti Konsulinnan viereisen tontin (nykyisen Aboa Vetus & Ars Novan tontin) itselleen ja Hans von Rettig rakennutti siihen vuonna 1928 Rettigin palatsin.²¹⁸ Palatsin tiloissa ja tontilla toimii nykyään arkeologian ja nykytaiteen museo Aboa Vetus Ars Nova. Museo sai alkunsa 1990-luvulla palatsirakennuksen kunnostustöiden yhteydessä tehtyjen arkeologisten löytöjen ansioista.²¹⁹

Suurtorin alueen rakennukset on määrätty suojeltaviksi kaikissa Turkua koskevissa suojeluluetteloissa, kuten museolautakunnan suojeluluettelossa vuodelta 1970, kaupungin yleiskaavassa vuodelta 1976 ja Varsinais-Suomen seutukaavassa vuodelta 1981. Vuonna 1984 valmistui Turun keskustan rakennussuojelun vaihekaavaluonnos, jossa Vanhan Suurtorin

²¹² Turun seutusanomat, 7.11.2019

²¹³ Hyvönen, Veijo, TS, 19.11.2003

²¹⁴ Peltoniemi, TS, 8.5.2022

²¹⁵ Turun seutusanomat, 7.11.2019

²¹⁶ Turun seutusanomat, 7.11.2019

²¹⁷ Peltoniemi, TS, 8.5.2022

²¹⁸ Peltoniemi, TS, 8.5.2022 ja Turun seutusanomat, 7.11.2019.

²¹⁹ Rettigin palatsi, Aboa Vetus Ars Nova, 2024, ja Museo, Aboa Vetus Ars Nova 2024,

rakennuskanta on merkitty kokonaisuudessaan säilytettäväksi. Ympäristöministeriö vahvisti edelleen voimassa olevan asemakaavan 3.6.1986.²²⁰

Suurtorin kokonaisuuteen kuuluu myös Rettigin tehtaan alueen asemakaava, johon on tehty asemakaavamuutos 9.5.2005 tehdasrakennuksen opetuskäytön sallimisen osalta.

Asemakaavassa todetaan Rettigin entisen tupakkatehtaan ja siihen liittyvien varhaisempien rakennusosien edustavan nykymuodossaan alueen teollisen vaiheen kerrostumaa 1900-luvun vaihteesta. Kiinteistökokonaisuuden rakennuskanta muodostuu monessa vaiheessa rakennetuista osuuksista, ja siihen kuuluu myös niin sanottuja muinaismuistoja.²²¹

Muinaismuistoilla tarkoitetaan muinaisaikojen kiinteitä jäännöksiä, kuten muureja, kivetyksiä, tieverkostoja ynnä muita rakennuksista poikkeavia historiallisesti arvokkaita rakennelmia, joiden suojelua ja rahoitusta Suomessa säätelee Muinaismuistolaki (295/1963) ja toteutumista valvoo muinaistieteellinen toimikunta.²²² Rettigin tupakkatehdas on Rettigin palatsin tontin ja Hämeenkadun laidalla sijaitsevan Rettiginrinteen tontin tavoin harvoja alkuperäisen Engelin asemakaavan säilyttäneitä kaupunkiympäristöjä. Tontin vanhimmat rakennusosat löytyvät Luostarin Välikadun suuntaisista rakennuksista, joiden suurpalolta säästyneitä osia on hyödynnetty palon jälkeisissä rakennustöissä. Vanhimpien osien ikä on paikannettu keskiajalle saakka.²²³ Luostarin välikatu on yksi Turun harvoista, yhä nähtävillä olevista keskiaikaisen katuverkoston jäänteistä.²²⁴

Asemakaavamuutoksesta selviävän tiedon mukaan kaikkia tontilla sijaitsevia rakennuksia on ajansaatossa remontoitu aina 2004 vuoteen asti, joten vain harvoja antikvaarisesti arvokkaita sisätiloja on säilynyt. Näin ollen Rettigin kiinteistön suojeluperuste on kulttuurihistoriallinen, rakennustaiteellinen ja kaupunkikuvallinen, joka koskee rakennusten julkisivuja, mutta ei suurilta osin rakennusten sisätiloja.²²⁵

²²⁰ Turun kulttuurikeskus & Turun maakuntamuseo 2002, 59.

²²¹ Rettigin asemakaava 29/2004

²²² Finlex, Muinaismuistolaki 295/1963

²²³ Rettigin asemakaava 29/2004

²²⁴ Seppänen 2015, 130

²²⁵ Rettigin asemakaava 29/2004

Kuva 4: Rettigin portti kuvattuna Nunnankadulta päin. Oikealla Rettigin tupakkatehtaan rakennus. Lähde: ILMIO-festivaali 2021. Kuvaja: Anni Savolainen

Kuva 5: Näkymä Rettigin tupakkatehtaan rakennuksesta Suurtorille ja Tuomiokirkolle päin. Lähde: ILMIO-festivaali 2021. Kuvaaja: Anni Savolainen

5 Taiteen talon syntyprosessin vaiheet

Tässä luvussa esitellään narratiivinen tarina niistä tapahtumista ja vaiheista, jotka johtivat Rettigin tupakkatehtaan kiinteistökauppaan joulukuussa 2021. Luku on työn ensimmäinen puhtaasti aineistoa käsittelevä luku, jossa kuvataan Taiteen talon syntyprosessin vaiheita kaikkia neljää aineistokokonaisuutta, Turun kaupungin asiakirja-aineistoa, Taidekahvitverkoston asiakirja-aineistoa, media-artikkeliaineistoa sekä haastatteluaineistoa hyödyntäen. Merkittävä osa prosessin vaiheista käy ilmi vain haastatteluaineistosta sekä Taidekahvien asiakirja-aineistosta, ja koska haastatteluissa korostuu etupäässä kulttuurin vapaan kentän sekä Turun kaupungin strategisen tason suunnittelusta vastaavien henkilöiden ääni, on todettava, että esimerkiksi paikallispolitiikkojen ja käytännön suunnittelutyöstä vastanneiden virkahenkilöiden näkökulma narratiivissa on puutteellinen. Kertomuksen aukkoja olen pyrkinyt paikkaamaan kaupungin hallinnon asiakirja-aineiston sekä aihetta käsittelevän media-aineiston avulla. Toisaalta tutkimuksen lähtökohtana on juuri taiteen ja kulttuurin vapaan kentän toimijoiden kokemus tapahtumista, joka puoltaa lähestymistapaa syntyprosessin tapahtumien tarkastelussa.

Haastatteluissa merkittävimiksi syiksi Taiteen talon syntyyn nousi haastateltavien toimesta *taidekentän tilakriisi, taidekentän vahva järjestäytyminen asian ratkaisemiseksi, Turun kaupungin kehityssuunnitelma Vanhankaupungin elävöittämisiksi, Rettigin tehtaan erityislaatuiset tilalliset mahdollisuudet* sekä *erityinen momentum*, muun muassa vuoden 2021 kuntavaalien ja Åbo Akademin säätiön kasvavien myyntihalujen johdosta. Syntyprosessin aikajanan lähtöpiste sijoittuu vuoden 2020 kesäkuuhun ja taiteilijoiden tilakriisin puhkeamiseen, ja loppupiste Rettigin tupakkatehtaan kiinteistökauppaan, joka tapahtui joulukuussa 2021.

5.1 Vuosi 2020

5.1.1 Taidekentän tilakriisin puhkeaminen

Vuoden 2020 kesäkuussa Turun kaupungin mittakaavassa tarkasteltuna merkittävän suuri joukko taiteen ja kulttuurin vapaan kentän toimijoista joutui vaaraan menettää työ- ja toimitilansa yhtäaikaisesti, kun Raunistulassa sijaitsevan Barkerin vanhan kutomotehtaan kiinteistön omistava Ateljee Barker Oy oli ilmoittanut kiinteistön vuokralaisille vuokrasopimusten irtisanomisesta. Kesäkuussa toimijat eivät vielä tienneet, millä aikataululla vuokrasopimusten irtisanominen tapahtuu; Elokuussa tuli tieto niiden purkamisesta vuoden

2020 loppuun mennessä, ja myöhemmin jatkoaikaa neuvoteltiin vuokralaisten ja Barkerin välillä vuoden 2021 loppuun saakka. Irtisanomisen syy oli, että Barkerin omistava yhtiö halusi saneerata kiinteistön asuinkerrostaloksi, johon se oli saanut myönteisen kaavan poikkeuspäätöksen kaupunkiympäristölautakunnalta.²²⁶ Tuolloin Barkerin vanhassa tehdaskiinteistössä toimi noin 250 taiteilijaa ja kulttuurialan toimijaa. Suuri osa talon vuokralaisista oli kuvataiteen alan ammattilaisia, kuten Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiöltä työtiloja vuokraavia taiteilijoita sekä Turun taidegraafikoiden alaisuudessa toimivia taiteilijoita. Lisäksi talossa toimi Barker-teatteri, kamarikuoro Key Ensemble, Turun Sunnuntaimaalarit, sekä useita muita taiteen alan ammattilaisia ja harrastajia.²²⁷ Kulttuuri- ja taidetoiminnalla Barkerin Kutomolla oli vuonna 2020 jo reilun 20 vuoden historia²²⁸ ja vuoden 2010 tienoilla sinne oli muuttanut iso joukko taiteilijoita edellisen, julkisuudessakin laajalti käsitellyn, taidekentän tilakriisin surauksena.²²⁹ Kaikki haastatellut henkilöt mainitsivat tapahtuman yhdeksi merkittävimmistä taiteen talon syntyyn johtaneista syistä, ja nimeävät tapahtuneen *taidekentän tilakriisin* tai *taiteilijoiden tilakriisin puhkeamiseksi*. Yhtä haastateltavaa, Benito Casagrandea, lukuun ottamatta kaikki haastattelemani henkilöt näkivät tilakriisin alkupisteenä varsinaisen Taiteen talon syntyprosessin alkamiselle.

Edellisen taidekenttää laajasti koskettanut tilaongelma alkoi vuonna 2007 Turun kaupungin päätöksestä myydä Turun satamassa sijainneen Jokikadun kiinteistö, jossa sijaitsi taiteilijoiden työtiloja.²³⁰ Vain kolme vuotta myöhemmin, vuonna 2010 menivät tilat uudestaan taiteilijoiden alta, kaupungin Linnakiinteistön myymisen seurauksena. Tuula Paalimäki muistaa tapahtuneen herättäneen suurta kuohuntaa taiteilijoiden keskuudessa, ja aihetta käsiteltiin mediassa aktiivisesti:

Sekä Åbo Underlätterser että Turun sanomat kirjoitti, hyvinkin negatiivisesti sitten tästä tota kaupungin toimista, että kun kaupungin taiteilijat jätettiin niinku tyhjän päälle siinä. Ja ja tota, siinä syntyy ilmeisesti aika niinku tiukka tilanne, kun mäkin sitten lähdin mukaan Turkuun, oli tämmöinen tuota kaupungin tiedotustilaisuus tiloista ja kaupungin tilalaitos ilmoitti, että lehdistön ei sallita tulla paikalle, että vain taiteilijoita. No eihän lehdistö kertonut olevansa lehdistöä vaan kertoi olevansa taiteilijoita ja tuli paikalle, ja niistäkin kirjoitettiin. Ja kaiken sen kuohunnan ja kokousten myötä, niin loppujen lopuksi Jarkko Virtanen...aivan avainhenkilö tässä asiassa, ja hän oli päättävässä asemassa, hän sanoi, että nyt

²²⁶ Paalimäki 19.11.2024, Dahlsten & Sara 21.10.2024 ja Savolainen 25.6.2020

²²⁷ Dahlsten & Sara 21.10.2024; Karhu & Peltoniemi, 2.4.2021 ja Peltoniemi 25.5.2021

²²⁸ Karhu & Peltoniemi 2.4.2021

²²⁹ esim. Monto, 8.5.2007 ja Turun Sanomat 23.6.2010

²³⁰ Monto, 8.5.2007

niinku loppuu tää, että ei tästä tule mitään, että nyt taiteilijoille on osoitettava tilat.
231

Suomen taiteilijaseuran Ateljeesäätiö lähti etunenässä ajamaan vaatimusta, että kaupungin on osallistuttava uusien tilojen etsintään, ja kaupunginhallitus linjasikin periaatepäätöksensä, että tilansa menettävälle taiteilijoille etsitään kaupungin myötävaikutuksella korvaavat tilat. Tilaliikelaitoksen ja Ateljeesäätiön yhteisen tilakartoituksen myötä uudet tilat löytyivät osittain Barkerin kutomorakennuksesta, johon solmittiin vuoden 2011 alusta lähtien määräaikainen vuokrasopimus 10 vuodeksi. Barkerin lisäksi Ateljeesäätiö vuokrasi osan tarvitsemistaan tiloista Turun kaupungin kulttuuripääkaupunkivuoden kunniaksi kohonneen Logomon tapahtumakeskuksen ja Pääskyvuoren kasarmin kiinteistöistä. Samalla linjattiin myös kaupungin vuokratuesta Ateljeesäätiölle.²³² Barkerin kiinteöstä yhteensä 1.315 m² jyvitetiin Ateljeesäätiölle ja noin 1.700 m² muille taide- ja kulttuuritoimijoille.²³³

Oletettavasti 2010–luvun vaihteen taiteilijoiden tilakriisin vilkkaan julkisen keskustelun innoittamana media oli kärkeä tarttumaan myös uuden tilaongelman uutisointiin²³⁴, ja ensimmäinen asiaa käsittelevä artikkeli julkaistiin Turun Sanomissa Anni Savolaisen toimittamana 25.6.2020 otsikolla ”*Barkerin tehtaan purku raivostuttaa taiteilijoita: ”Kulttuuripääkaupungin maine alkaa rapista aika pahasti.”*”²³⁵ Artikkelissa taiteilijat kritisoivat kaupunkiympäristölautakunnan myöntämää kaavan poikkeamispäätöstä 11 vuotta sitten suojellulle kutomorakennukselle, joka mahdollisti tilojen muuttamisen asuinkäyttöön. Savolaisen artikkeli rinnastaa tapahtuman vahvasti kymmenen vuoden takaisen tilakriisin jatkumoksi, jossa Turun kaupungin kulttuurikaupunkipuheet koettiin taidekentällä tyhjiksi lupauksiksi todellisten alan toimintaedellytysten valossa. Turun Taidegraafikoiden puheenjohtaja Hanna Varis toteaa Savolaisen haastattelussa:

Puhutaan, että Turku on kulttuurikaupunki ja kulttuurimyönteinen, mutta sitten potkitaan pois. Jos jälleen kerran taiteen tekijöiden työtilat menevät alta, se tulee tarkoittamaan toiminnan lamautumista.²³⁶

²³¹ Paalimäki 19.11.2024

²³² Turun Sanomat 23.6.2010, Paalimäki 19.11.2024 ja KH pöytäkirja 7.6.2021. Asia/9 § 281. *Taiteilijoiden tilaratkaisut.*

²³³ KH pöytäkirja 7.6.2021. Asia/9 § 281. *Taiteilijoiden tilaratkaisut.*

²³⁴ Alihaanperä 11.11.2024, Dahlsten & Sara 21.10.2024, Hintsanen 14.11.2024 ja Paalimäki 19.11.2024

²³⁵ Savolainen 25.6.2020

²³⁶ Savolainen 25.6.2020

5.1.2 Vapaan taidekentän järjestäytyminen

Taide- ja kulttuurikentän järjestäytymisen tilakriisin ratkaisemiseksi voi katsoa alkaneen elokuussa 2020, kun Annika Dahlsten järjesti Barkerin toimijoille keskustelutilaisuuden Barker-teatterin tiloissa, jossa pohdittiin yhdessä toimintasuunnitelmaa uusien tilojen löytämiseksi. Dahlstenin omat työtilat sijaitsivat Barkerilla osana Ateljeesäätiön työtiloja, mutta etupäässä Dahlsten koki vastuunkantamisen asiassa omakseen Taiteen edistämiskeskuksen läänintaiteilijapestin²³⁷ myötä. Syksyllä Dahlsten neuvotteli Taiken kanssa työaikansa ohjaamisesta osittain myös taidekentän tilakriisin parissa työskentelyyn, jonka perusteella Taiken voi nähdä tukeneen tilakriisin ratkaisua sen alkumetreiltä lähtien.²³⁸

Koska osa Barkerin vuokralaista kuului myös Taidekahvien jäsenistöön, alettiin asiaa käsitellä säännöllisesti myös Taidekahvien kuukausittaisissa kokouksissa vuoden 2020 lokakuusta alkaen.²³⁹ Syksyllä alkoi myös Dahlstenin ja muun taidekentän yhteydenpito Turun kaupungin, kuten tilalaitoksen ja kulttuuritoimen virkahenkilöiden kanssa.²⁴⁰

9.11.2020 Taidekahvit kutsui koolle *Tilakeskustelun*²⁴¹, johon osallistui Taidekahvitverkoston jäsenistöä, Turun kaupungin kulttuurisihteerä Niina Niemi-Nagy sekä Turun kaupungin tilapalveluiden asiakkuuspäällikkö Riitu Nuutinen. Tapaamisen muistiosta käy ilmi, että ennen tilakeskustelua Taidekahvit-verkoston vaikuttavuustyöryhmä toteutti marraskuun alussa alustavan, nopean aikataulun tilakyselyn (vastausaikaa 6 pvä), joka lähetettiin 60 vastaanottajataholle, ja johon vastauksia saatiin 17 toimijalta. Vastauksissa näkyi kentän tilatarpeiden moninaisuus; Osa toimijoista kertoi tarvitsevansa tiloja ympärivuotiseen ja osa kausittaiseen, esimerkiksi projektikohtaiseen tai yhteiskäyttöön. Vastaaajista 41,2 % ilmoitti tarvitsevansa tiloja 2 vuoden sisällä, 23,5 % 1 vuoden sisällä ja loput vielä nopeammalla aikataululla eli noin 2–6 kuukauden sisällä. Tapaamisessa keskusteltiin myös Turun kaupungin tila-asiaa hoitavan, Jarkko Virtasen johtaman selvitystyöryhmän toiminnan aloittamisesta ja yhteistyön muodoista taidekentän ja kaupungin välillä. Tilapalveluiden asiakkuuspäällikkö Riitu Nuutinen piti kaupungin ja taidekentän

²³⁷ Annika Dahlsten toimi Taiteen edistämiskeskuksen läänintaiteilijana Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjäyden kehittämissuunnitelmassa vuosina 2018–2023.

²³⁸ Dahlsten & Sara 21.10.2024

²³⁹ Taidekahvien kokouspöytäkirja 8.10.2020

²⁴⁰ Dahlsten & Sara 21.10.2024

²⁴¹ Tilakeskustelu järjestettiin Zoom-videokokouksena Taidekahvit-verkoston koollekutsumana 19.11.2020. Tilatapaamisen muistio 19.11.2020.

välistä tiivistä yhteistyötä erityisen tärkeänä onnistuneen ratkaisun löytämiseksi.²⁴²

Konkreettisina tilaratkaisuina tapaamisessa nostettiin taidekentän toimesta esiin Rettigin kiinteistö sekä Kivipainon²⁴³ kiinteistö. Muistiosta käy myös ilmi taidekentän toive siitä, että tulevaisuuden tilat olisivat kaupungin omistamia, joka koettiin parhaaksi ratkaisuksi tilojen pitkäaikaiskäytön turvaamiseksi.²⁴⁴ Näin ajateltiin siis siitäkkin huolimatta, että vuosien 2007 ja 2010 tilakriisi johtui etupäässä Turun kaupungin tekemistä kiinteistökaupoista.

Turun kaupungin kaupunkisuunnittelun johtaja Timo Hintsanen kertoo saaneensa ensimmäiset yhteydenotot taidekentän tilakriisiä koskien syksyllä 2020, jolloin myös taidekenttä esitteli hänelle ensimmäisen ehdotuksen Rettigin kiinteistöstä, tilanteen, jos ei kokonaan, niin ainakin osittaiseksi ratkaisemiseksi. Hintsanen muistaa muun muassa kuvataiteilija Minna-Maija Lappalaisen puhuneen vahvasti Rettigin tilojen puolesta.²⁴⁵ Myös Annika Dahlsten muistaa Lappalaisen esitelleen hänelle syksyllä 2020 Rettigin tiloja, jotka Lappalainen oli löytänyt Oikotien verkkopalvelusta isojen neliöiden vuokratiloja selaillessaan.²⁴⁶ Hintsanen sanoo itse tukeneensa vahvasti Rettigin tilaratkaisua alusta alkaen, koska ymmärsi sen olevan juuri taidekentän suosiossa kaikkia tilaratkaisuja verratessa.²⁴⁷

Rettigin tehdaskiinteistö oli ollut tyhjiään jo vuodesta 2017 lähtien ammattikorkeakoulu Novian muutettua toimintansa uusin tiloihin. Haastattelussa Hintsanen kertoo, että jo vuosina 2015 ja 2016 Åbo Akademin säätiöllä oli vireillä poikkeuslupahakemus kaupunkiympäristölautakunnalle, jonka hyväksyminen olisi mahdollistanut kiinteistön myymisen asuinkäyttöön. Hintsanen arvioi asuntojen olleen säätiön ensisijaisena intressinä, koska tällä tavoin kiinteistön myynti olisi tuottanut myyjälle parhaan hinnan. Hintsanen kertoo hänen ja silloisen Turun kaupunginjohtajan Aleksi Randellin puhaltaneen neuvottelut poikki kaupunkiympäristön virkahenkilöiden ja Åbo Akademin välillä, koska he eivät nähneet asuinrakennuskäytön tukevan kaupungin visioita historiallisen keskusta-alueen tilojen käytöstä. Kiinteistön asuinkäytön mahdollisuuden kariuduttua Åbo Akademin säätiö ryhtyi selvittämään kiinteistön mahdollisuutta hotellikäyttöön. Hintsanen kertoo hotelli-idean pysyneen selvitysvaiheessa pitkään, yli viisi vuotta, mutta monen hotellioperaattorin ja

²⁴² Tilatapaamisen muistio 19.11.2020

²⁴³ Kivipainon kiinteistöllä tarkoitetaan Linnankatu 31:ssä sijaitsevaa vanhaa Turun Kivivaino Oy:n painotehdasrakennusta, jossa muun muassa Linnateatteri toimi vuosina 2003-2019.

²⁴⁴ Tilatapaamisen muistio 19.11.2020

²⁴⁵ Hintsanen 14.11.2024

²⁴⁶ Dahlsten & Sara 21.10.2024

²⁴⁷ Hintsanen 14.11.2024

muiden alan asiantuntijoiden mielestä oli kyseenalaista, onnistuisiko kannattavan hotellitoiminnan järjestäminen Rettigin kiinteistössä.²⁴⁸

Vuoden 2020 lopulla Turun Ylioppilasteatteri (TYT) sai kuulla Läntisellä Rantakadulla sijaitsevan teatteritilansa uuden omistajan JKK-Kiinteistöt Oy:n²⁴⁹ aloittavan teatterin kiinteistön saneerauksen, joka tulisi nostamaan tilavuokran lähes kolminkertaiseksi. Vuokrankorotuksen uhatessa Ylioppilasteatterille oli selvää, että se ei pystyisi jatkamaan toimintaansa kyseisessä tilassa, jossa se oli ehtinyt toimia jo vuodesta 1979 lähtien. Teatterin talous oli jo ennestään huonolla tolalla meneillään olevan korona-ajan toimintarajoitusten ja lipputulomenetysten takia.²⁵⁰

Taidekahvit oli jo vuoden 2020 lopussa aloittanut jäsenistönsä kanssa vierailut ja tutustumisen Rettigin tehdaskiinteistöön Abo Akademin säätiön kiinteistöpäällikön Mika Soinion opastuksella.²⁵¹ Loppuvuodesta Rettigin vierailussa mukana oli myös Sara Koironen, joka työskenteli tuolloin Ylioppilasteatterin kanssa samalla tontilla toimineen kirjallisuuden ja sanataiteen verkostotoimijan Kirjan talo ry:n tuottajana. Myös Kirjan talo kiinnostui Rettigin tilallisista mahdollisuuksista, ja halusi olla mukana edesauttamassa uuden kulttuurikeskuksen syntyä, vaikka Kirjan talolla ei itsellään ollutkaan sillä hetkellä akuuttia tilakriisiä meneillään.²⁵²

Vuoden 2020–2021 vaihteessa tilanne oli siis seuraava: Barker Kutomon ilmoittaessa kesäkuussa taidekentän toimijoille vuokrasopimusten tulevan päätökseensä vuoden 2020 lopussa, alettiin taidekentällä puhumaan yleisesti tilakriisistä. Myös Turun Sanomat tarttui tietoon heti linkittäen sen jatkoksi kymmenen vuoden takaiseen tilakriisiin. Kyse oli tilanteesta, jossa Barkerin kaavamuuotos oli vaarassa jättää Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiön ja Turun taidegraafikoiden taiteilijajäsenistön, Barker-teatterin, kamarikuoro Key Ensemblen, Turun Sunnuntaimaalarit ja monta muuta yksittäistä taiteenalan ammattilaista ja harrastelijaa ilman toimitiloja. Vuoden lopussa samaan tilanteeseen oli ajautunut myös Turun ylioppilasteatteri. Tässä vaiheessa Turun taidekentän verkostotoimija

²⁴⁸ Hintsanen 14.11.2024

²⁴⁹ *Turun ylioppilassäätiö myi vuonna 2020 Linnankatu 24:n tontin ja kiinteistöt JKK-Kiinteistöt Oy:lle, jossa muun muassa Turun Ylioppilasteatteri oli toiminut vuodesta 1959 lähtien.*

Haapanen 2.4.2021, Haapanen 29.12.2021 ja Teatteri, Turun ylioppilasteatterin verkkosivut 2025

²⁵⁰ *Turun ylioppilasteatteri on perustettu vuonna 1959 ja Linnankatu 24 tontilla se on toiminut vuodesta 1979 lähtien.* Haapanen 29.12.2021

²⁵¹ Dahlsten & Sara 21.10.2024

²⁵² Taidekahvit kokousmuistio 5.11.2020 ja Taidekahvien kokousmuistio 4.2.2021

Taidekahvit oli aloittanut aktiivisen työskentelyn tilaongelman ratkaisemiseksi sekä tiiviin yhteydenpidon Turun kaupungin johdon, tilalaitoksen ja kulttuuritoimen kanssa. Turun kaupunki oli asettanut Jarkko Virtasen johtaman selvitystyöryhmän hoitamaan asiaa. Vuoden 2020 lopussa Taidekahvien vaikuttavuustyöryhmä aloitti valmistautumisen seuraavan kevään kuntavaaleihin, teemanaan ”*kuntavaalit = taidevaalit*”.²⁵³

5.2 Talvi ja kevät 2021

5.2.1 Vaikuttavuustyötä ja tilatarpeiden kartoitusta

Vuoden 2021 ensimmäinen Taidekahvien kokous pidettiin kokousmuistioarkiston mukaan helmikuun 4. päivä, jonka yhtenä keskeisenä asiana oli tilakysymys. Asian alustajina toimivat Minna Maija Lappalainen Barkerin taiteilijayhteisön edustajana sekä Nuppu Ervasti ja Melissa Jolma Turun Ylioppilasteatterilta.²⁵⁴ Tässä vaiheessa myös Uudenmaankadulla toimiva Teatteri Mundo oli saanut vihiä toimitilojensa mahdollisesta menettämisestä Turun kaupungin suunnitelmassa kiinteistön myyntiä. Mundon taustaorganisaatio, soveltavaan teatteriin keskittyvä Kulttuuriosuuskunta Valtakunta on perustettu vuonna 2012 ja Teatteri Mundon nimellä se oli toiminut Uudenmaankadulla vuodesta 2018 alkaen.

Kulttuuriosuuskunta Valtakunnan hallituksen jäsen Heini Vahtera kertoo, että ensimmäisen kerran teatteri kuuli kiinteistön myyntiä tammikuussa 2021 kiinteistöhoitajan erikoiselta vaikuttaneen vierailun seurauksena. Kulttuuriosuuskunta Valtakunnan hallituksen puheenjohtaja Veera Alaverronen oli soittanut kiinteistöhoitajalle vierailun jälkeen, ja saanut kuulla myyntisuunnitelmasta. Myöhemmin tieto vahvistettiin kaupungilta Alaverronen yhteydenotosta, mutta varsinainen vuokrasopimuksen purkaminen tapahtui vasta elokuussa 2021, kolmen kuukauden irtisanomisajalla.²⁵⁵

Taidekahvien helmikuisessa kokousmuistiossa todetaan, että tila-asioiden selvitys ei ole edennyt kaupungin toimesta odotetulla tahdilla eikä kaupungin johtavissa viranhaltijoista tunnu löytyvän henkilöä aktiivisesti asiaa edistämään. Näin ollen kokouksessa päätettiin perustaa Taidekahvien alaisuuteen erillinen tilatyöryhmä, joka lähtee edistämään asiaa aktiivisesti, muun muassa tarvittavaa selvitystyötä sekä mediaan ja politikoihin suuntaavaa vaikuttavuustyötä tehden. Ryhmä nimettiin *Taiteilijoiden tilatyöryhmäksi*, ja tässä työssä ryhmää kutsutaan myös nimellä *Taidekahvien tilatyöryhmä*, joka esiintyy myös joissain

²⁵³ Taidekahvit kokousmuistio 5.11.2020

²⁵⁴ Taidekahvien kokousmuistio 4.2.2021

²⁵⁵ Vahtera 2.12.2024

Taidekahvien kokousmuistioissa ja haastatteluissa. Kokouksessa alustavasti tilatyöryhmään mukaan ilmoittautuvat Nuppu Ervasti ja Melissa Jolma (Turun Ylioppilasteatteri), Tuomas Sara (Umlaut osk), Suvi Kotilainen (Vanhan suurtorin markkinat), Janne Merisaari (Key Ensemble), Sara Koironen (Kirjan talo), Minna Maija Lappalainen (Barkerin kuvataiteilijat), Heini Vahtera (Teatteri Mundo), Annika Dahlsten (Taiken läänintaiteilija) sekä Tiina Vainio (Barker Teatteri). Tilatyöryhmän ensimmäiseksi kokoontumisajankohdaksi päätettiin 11.2.2021.²⁵⁶

Helmikuisestä kokousmuistiosta käy selväksi, että Rettigin kiinteistö nähdään taidekentän puolesta ensisijaisena ratkaisuna tilakriisiin. Muistio sisältää pohdintaa siitä, voisiko kaupunki ostaa kiinteistön omakseen, millaista poliittista vaikuttavuustyötä asian edistämiseksi vaaditaan ja millainen tulevaisuuden kiinteistön hallintomuodon tulisi olla. Tässä vaiheessa myös tilojen vuokrauksesta oli käyty keskustelua Åbo Akademin säätiön kanssa, ja säätiö oli osoittanut myötämielisyyttä pitkäaikaisvuokrausta koskien. Myös kaupungin omistaman Vanhan Kivipainon kiinteistön tilat olivat keskustelussa läsnä, mutta niiden kapasiteetti ja väistötilaksi kuvailtu luonne ei kokoukseen osallistuneiden henkilöiden mielestä tukenut kestävän ja kokonaisvaltaisen tilaratkaisun löytämistä.²⁵⁷

Nähtävästi heti helmikuisen Taidekahvien aamukokouksen jälkeen taidekenttä sai kutsun Turun kaupungin kulttuurisihteeriltä (nykyisin kulttuurin edistämisen vastuualuepäällikkö) Niina Niemi-Nagyltä vastata *Vapaan kentän tilan tarpeiden kartoittamisen* kyselyyn²⁵⁸, joka oli kohdennettu erityisesti tilakriisissä kamppaileville taiteilijoille. Tilatarvekyselyn yhteenvedosta käy ilmi, että 71 % vastaajista edusti itsenäisiä ammattitaiteilijoita, 14 % edusti ammattimaisesti toimivaa organisaatiota, 10 % taas luovan alan yrittäjiä ja 5 % harrasteryhmiä tai muuten ei-ammattimaisesti toimivia ryhmiä. Kaupungin tilaselvityksen vastauksissa korostui siis etenkin yksittäisten kuvataiteilijoiden ääni; 68 % vastaajista ilmoitti toimivansa kuvataiteen alalla ja 58 % vastaajista oli solminut nykyisen vuokrasopimuksensa Ateljeesäätiön kautta. Tilatarveselvityksen tulosten koonnin jälkeen kaupungin selvitystyöryhmä aktivoitui, jolloin Dahlsten kertoo myös aktiivisten tapaamisten Taidekahvien tilatyöryhmän ja kaupungin selvitysryhmän välillä käynnistyneen.²⁵⁹

²⁵⁶ Taidekahvien kokousmuistio 4.2.2021

²⁵⁷ Taidekahvien kokousmuistio 4.2.2021

²⁵⁸ Vapaan kentän tilan tarpeiden kartoittamisen kysely toteutettiin Turun kaupungin toimesta 4.-19.2. ja sen tulokset esitteli Taidekahveille kulttuurisihteerini Niina Niemi-Nagy 22.2.2021. Niemi-Nagy, 22.2.2021

²⁵⁹ Dahlsten & Sara 21.10.2024

5.2.2 Kunnallisvaalikevät vaikuttamistyön areenana

Vuoden 2021 keväällä elettiin kuntapolitiikassa aktiivista aikaa valmistautuen kesäkuussa pidettäviin kuntavaaleihin. Myös Taidekahvit-verkosto keskittyi vahvasti poliittiseen vaikuttamiseen ja lanseerasi helmikuussa oman kulttuurivaalikampanjansa (#meolemmetaidekahvit) neljällä pääviestillä, jotka olivat: *Taide supervoimana* (luova kunta - ajattelu mm. koronakriisin keskellä), *taide kuuluu kaikille* (taiteen saavutettavuus ja osallisuus), *taide on elinkeino* (työllisyys ja luova talous) ja *taide on tiloissa* (tilat mahdollistavat toiminnan).²⁶⁰ Neljän pääteesin kampanjalla oli lähestytty puolueita jo joulukuussa, ja vuoden 2021 alussa tähtäimenä oli nostaa aiheet julkiseen keskusteluun, muun muassa julkisten tapahtumien, somen ja perinteisen median avulla.²⁶¹

Taidekahvien tilatyöryhmällä oli myös oma kuntavaalistrategiansa (#tilaataiteelle), joka keskittyi vahvasti Taiteen talon ajatukseen Rettigin kiinteistössä.²⁶² Tavoitteena oli kirkastaa julkisuuteen viestiä tilakriisin vakavuudesta ja tarpeesta ryhtyä toimiin välittömästi. Ajatuksena oli myös sitoa Taiteen talosta käytävää keskustelua yhteen Musiikkitalosta²⁶³ käytävän julkisen keskustelun kanssa. Tilatyöryhmän muistiosta käy ilmi, että vaikuttamistyötä toteutettiin mediatiedottamisen ja toimittajien suorakontaktoinnin, somekampanjoinnin, valtuustoryhmävierailujen sekä politikkojen suorakontaktoinnin keinoin.²⁶⁴ Useassa Taidekahvien muistiossa mainitaankin politikkojen ja päättäjien ”lobbaus” ja ”lobbaustyö”.²⁶⁵

Taidekahvien tilatyöryhmä oli saanut Åbo Akademin säätiön kiinteistöpäälliköltä Mika Soiniolta luvan vierailla Rettigissä omatoimisesti, esitellen paikkaa muun muassa poliittisille valtuustoryhmille. Dahlsten ja Sara muistavat esitelleensä Rettigiä kevään 2021 aikana ainakin Kokoomuksen, SDP:n, Vihreiden ja Vasemmistoliiton edustajille.²⁶⁶

²⁶⁰ Teesit 2021, Taidekahvien kuntavaalimateriaalit 2021

²⁶¹ Taidekahvien kokousmuistio 4.2.2021

²⁶² Tilatoimikunta vaalivaikuttamisen palaverin muistio 18.2.2021

²⁶³ *Uuden konserttitalon (myöhemmin Musiikkitalo Fuugan) rakentamisesta ja paikasta käytiin Turun kaupungin valtuustossa pitkään poliittista kamppailua vuosien 2020–2021 ajan. Lopullinen päätös uuden konserttitalon rakentamisesta ja paikasta saatiin aikaan kaupungin valtuustossa 14.3.2022. Turun kaupunginvaltuusto §45 asia 3, 14.3.2022.*

²⁶⁴ Tilatoimikunta vaalivaikuttamisen palaverin muistio 18.2.2021

²⁶⁵ mm. Taidekahvien kokousmuistio 4.2.2021 ja Tilatoimikunta vaalivaikuttamisen palaverin muistio 18.2.2021

²⁶⁶ Dahlsten & Sara 21.10.2024

Toukokuun 27. päivä Taidekahvit järjestivät Turun Ylioppilasteatterin tiloissa kuntavaalipaneelin, joka striimattiin suorana Facebookiin. Varsinaista yleisöä ei ollut paikalla vallitsevien koronarajoitusten takia.²⁶⁷ Kulttuurikysymyksiin keskittyvän paneelin aiheena oli kulttuurin rahoitus, tilat ja tulevaisuus Turussa. Haastattelijoina toimivat Annika Dahlsten ja Markus Kaustell. Paneeliin osallistuivat seitsemän suurimman puolueen pormestariehdokkaat Minna Arve (kokoomus), Aki Linden (SDP), Elina Rantanen (vihreät), Mirka Muukkonen (vasemmisto), Mikael Miikkola (perussuomalaiset), Jarmo Laivoranta (keskusta) ja Terhi Vörlund Wallenius (RKP). Paneelissa kuultiin myös asiantuntija-alustuksia, ja muun muassa taiteen rahoitusta koskevan osuuden alustuksessa Taiken erityisasiantuntija Henri Terho painotti Turun taiteen vapaan kentän erityistä laajuutta ja moniäänisyyttä muihin suomalaisiin kaupunkeihin verraten. Puheenvuorossaan Terho avasi tutkimusta kulttuurin ja taiteen asemasta kaupungin brändäämisen, vetovoimaisuuden ja kilpailun välineenä. Vaalipaneelissa pormestariehdokkaille esitettiin suora kysymys siitä, tarvitseeko Turku oman Taiteen talonsa, johon jokainen ehdokas vastasi myöntävästi.²⁶⁸

5.2.3 Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma

Maaliskuun alussa vuonna 2021 Turun kaupungin keskustan kehittämisen kärkihanke järjesti Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelman tiimoilta Turku Future Forum nimisen yleisötilaisuuden. Tilaisuudessa esiteltiin kehittämissuunnitelman aihiota, jota oli valmisteltu Turun kaupungin, Demos Helsingin ja Lundén Architecture Companyn yhteistyönä. Samalla lanseerattiin myös aluetta kuvaava lyhyempi termi *Turun Vanhakaupunki*. Kärkihankkeen projektipäällikkö Tuija Alihaanperä kertoo haastattelussa, että suunnitelmaa oli työstetty tekijöiden toimesta vuodesta 2020 alkaen ja lokakuussa suunnittelun tueksi järjestettiin myös kaksi osallistavaa työpajaa.²⁶⁹ Työpajojen yhteenvedosta käy ilmi työpajoihin osallistuneet tahot, jotka olivat: Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä, Stiftelsen för Åbo Akademi, Turun yliopisto, Turun yliopiston ylioppilaskunta, Turun Ylioppilaskyläsäätiö, Turun Yliopistosäätiö, Åbo Akademi, Suomen Yliopistokiinteistöt, Turkuseura, Tälpuäl jokke -seura, Hub Turku ry, Piispankatu-Biskopsgatan r.y., Turun Suurtorin keskiaika ry, Turun Taidehalli ry ja valokuvakeskus Peri, Taito Varsinais-Suomi ry, Turku Science Park Oy, Turun kaupunki (kaupunkiympäristö + kv.

²⁶⁷ Dahlsten & Sara 21.10.2024

²⁶⁸ Kulttuuripaneeli, Turun Ylioppilasteatterin Facebook-sivut, videotallenne, 27.5.2021

²⁶⁹ Alihaanperä 11.11.2024

asiat ja vetovoima) sekä ”*muut asiantuntijat*”, jotka jäävät yhteenvedossa nimettömiksi.²⁷⁰ Osallistavan työpajan voi siis katsoa keskittyneen alueella toimiviin oppilaitoksiin ja muihin isoihin instansseihin, kuten seurakuntaan, sekä alueella jo toimiviin kulttuuri- ja taidetoimijoihin.

Vanhankaupungin kehittämissuunnitelmaa esiteltiin suurelle yleisölle 8.3.2021 Turku Future Forum webinaarissa, johon osallistui myös moni Taidekahvin jäsen. Dahlsten kertoo, että taidekentän edustajat esittivät tilaisuudessa kritiikkiä taiteen ja kulttuurin puutteellisesta osuudesta kehityssuunnitelmassa. Tuomas Sara arvioi, että moni taidekentän edustaja koki, että suunnitelmassa visioitiin tulevaisuuden kuplivasta kulttuurielämästä, mutta konkreettisia suuntaviivoja sen toteutumiseksi ei suunnitelmassa havainnollistettu, joka aiheutti kriittisyyttä taidekentässä.²⁷¹ Koska minulla ei ole hallussani yleisötilaisuudessa esitettyä materiaalia sen hetkisen kehityssuunnitelman sisällöstä, en pysty arvioimaan, kuinka paljon Future Forum tilaisuudessa saatu palaute vaikutti lopulliseen kehityssuunnitelmaan, jossa oman analyysini mukaan kuitenkin huomioidaan kulttuuri ja taiteen kenttä kohtuullisen hyvin, joskin keskittyen kulttuurin välineellisyyteen alueen elinvoiman parantamiseksi. Oletan, että Future Forum seminaarissa taidekentältä saatu palaute siis vaikutti jossain määrin suunnitelman lopulliseen versioon.²⁷²

Kaikki haastateltavat henkilöt uskovat Vanhakaupungin kehityshankkeen olleen oleellisessa osassa Taiteen talon perustamispäätöksen mahdollistajana. Annika Dahlsten kertoo kokoustaneensa vuoden 2021 keväästä lähtien useaan otteeseen kaupungin suunnittelusta vastaavien viranhaltijoiden kanssa. Kokouksiin Dahlsten pyysi tukea myös Taiken asiantuntijoilta, kuten erityisasiantuntijana työskennelleeltä Henri Terholta (nykyisin taiteen tukemisen päällikkö), joka osallistui kokouksiin tuoden esiin taidekentän ja valtionviraston näkökulmaa. Dahlstenin läänintaiteilijakollega Vesa Plath työskenteli samaan aikaan Taiteen tilat -nimisen valtakunnallisen taiteen tilaverkostokehityksen parissa. Plathilta Dahlsten kertoo saaneensa arvokkaita neuvoja aihetta koskien. Plathin kanssa käytiin kevään mittaan keskusteluja muun muassa suunnitellun kulttuurikeskuksen mahdollisista organisaatiomalleista, kuten yhdistys-, säätiö- ja osakeyhtiöpohjaisten mallien eduista ja haasteista. Dahlsten muistaa keväältä kokouksen, jossa olivat läsnä sekä Timo Hintsanen että

²⁷⁰ Turun kaupunki, Kooste yhteiskehittämistyöpajasta 21.10.2020 ja Turun kaupunki, Kooste yhteiskehittämistyöpajasta 26.10.2020

²⁷¹ Dahlsten & Sara 21.10.2024

²⁷² Lunden et al. 2021

Tuija Alihaanperä Turun kaupungilta sekä Dahlsten ja Terho Taiteen edistämiskeskuksen edustajana. Dahlstenin mielestä keskustelussa kävi selväksi, että taidekentän ja Turun kaupungin visiot Vanhankaupungin tulevaisuudesta ja elävöittämisen tarpeesta olivat hyvin samankaltaiset.²⁷³

5.2.4 Turun kaupungin ehdotukset tilakriisin ratkaisuksi

Toukokuun 11. päivä Turun kaupunki järjesti taiteen vapaan kentän toimijoille esittely- ja kuulemistilaisuuden kaupungin ehdotuksista tilakriisin ratkaisuksi. Tilaisuuden alussa käytiin tiiviisti läpi tilannekuva ja alkuvuodesta toteutetun tilakyselyn tulokset, jonka jälkeen esiteltiin seitsemän selvityksessä ollutta ratkaisuvaihtoehtoa. Vaihtoehdot olivat: 1. *Koulukäytöstä tyhjentyneet Juhana Herttuan koulukiinteistö*, 2. *Kivipainon tilat Linnankadulla*, 3. *Rettigin kiinteistö Nunnankadulla*, 4. *Alfa Barkerin tilat Raunistulassa*, 5. *Vesilaitoksen tilat Helistentiellä*, 6. *Raitiovaunuhallit Amiraaliston kadulla*, 7. *Turku Energian kortteli*. Ehdotuksista neljä ensimmäistä oli edennyt jatkoselvitykseen, ja ne myös esiteltiin tilaisuudessa yksityiskohtaisemmin.²⁷⁴

Esittelyssä Juhana Herttuan kiinteistön eduksi nähtiin kaupungin omistama kiinteistö ja pitkäaikaiskäytön mahdollisuus. Ongelmana vaihtoehdossa oli sisäilmaongelma, jonka takia myös koulutoiminta oli muuttanut tiloista pois. Kiinteistö olisi siis vaatinut mittavaa peruskorjausta, jonka kustannuksiksi arvioitiin 10–12 miljoonaa euroa. Alustava vuokra-arvio peruskorjatulle kiinteistölle oli esityksessä noin 22 € / m².²⁷⁵

Myös Kivipainon tila oli kaupungin omistama, mutta kiinteistön koosta ja olemassa olevista vuokrasopimuksista johtuen vapaata tilaa kiinteistössä oli vain 1370 m², eli noin neljännes Rettigiin ja viidennes Juhana Herttuan kiinteistöjen käyttöpinta-alaan verrattuna. Alustava tarjous vuokrahinnaksi oli 9,50 € / m².²⁷⁶

Rettigin kiinteistön eduksi nähtiin se, että taidekenttä oli arvioinut sen kaikkein sopivimmaksi tilaksi toiminnoilleen. Etuna myös oli, että rakennukset olivat tyhjiä, eli suoraan käyttöön otettavissa ja ilmanvaihto oli jo nykyisellään riittävä kaavailtuihin toimintoihin. Alustavaksi vuokrahinnaksi ennen muutostyökustannuksia oli arvioitu 14,50 € / m². Tässä kohdin

²⁷³ Dahlsten & Sara 21.10.2024

²⁷⁴ Taidekahvit. Muistio: kaupungin tilaisuus tilaratkaisuista 11.5.2021

²⁷⁵ Taidekahvit. Muistio: kaupungin tilaisuus tilaratkaisuista 11.5.2021

²⁷⁶ Taidekahvit. Muistio: kaupungin tilaisuus tilaratkaisuista 11.5.2021

esittelyssä todetaan kohteen olevan myynnissä, mutta omistajan ilmaiseen myös halukkuutensa tilojen vuokraukseen kaupungille.²⁷⁷

Alfa Barkerin tilat sijaitsivat Barker Kutomon viereisessä rakennuksessa 1. ja 3. kerroksessa, joka omisti Liikunta Barker Oy. Omistaja oli ilmoittanut kaupungille halukkuudestaan tilojen vuokraukseen kyseiseen käyttöön ensi sijassa. Ongelmana myös tässä vaihtoehdosta oli neliökapasiteetin rajallisuus, vapaata tilaa oli noin 1264 m² verran. Ateljeesäätiö oli myös arvioinut tilat käyttöönsä soveltumattomiksi, puutteellisen päivänvalon ja matalan huonekorkeuden takia. Arvioitu tilavuokra oli 8,70 € / m².²⁷⁸

Timo Hintsanen muistaa kaupungin valmistelujen keskittyneen alkuvaiheessa vahvasti Juhana Herttuan koulurakennuksen vaihtoehtoon. Hänen muistinsa mukaan Juhana Herttuasta oli jo aloitettu päätöksentekovalmistelut, kun Rettigin kiinteistö nousi yllättäen vaihtoehdoksi koulun rinnalle. Hän muistaa saaneensa ”*pari puhelinsoittoa*”²⁷⁹, jossa kaupungin johto oli halukas kuulemaan Hintsasen mielipiteen Taiteen talon sopivuudesta Rettigin kiinteistöön ja Vanhakaupungin kehittämissuunnitelmiin, johon Hintsasella oli selvä kanta:

Täytyy sanoa, että mä hiukan ihmettelin sitä kysymystä, koska mun mielestä se on, oma vastaukseni oli kuitenkin niin itsestään selvä, että se oli just hyvä toiminto sinne.²⁸⁰

Vanhankaupungin kehityssuunnitelman lisäksi Hintsanen katsoi tilojen kunnon, nopean käyttöönoton mahdollisuuden ja taiteelliseen työhön sopivan rouheuden tukevan vahvasti Rettigin vaihtoehtoa.²⁸¹

Kaupungin tilaesittelyn jälkeen Taidekahvien tilatyöryhmä järjesti toimijoille iltakoulutilaisuuden 18. päivä toukokuuta, jossa käytiin keskustelua ehdotuksista ja tehtiin toimintasuunnitelmaa jatkoa ajatellen. Suuri osa toimijoista koki edelleen Rettigin tilan parhaaksi ratkaisuksi, mutta epävarmuutta aiheutti kysymys siitä, onko prosessin mahdollista edetä suuntaan, jossa kaupunki ostaisi kiinteistön omakseen vai tulisiko suunnitelmia laatia ajatuksella, jossa kaupunki vuokraisi tilat Åbo Akademin säätiöltä ja edelleen vuokraisi ne taidekentän toimijoille. Barker-teatteri oli tässä vaiheessa ainoa toimija, joka ei nähnyt Rettigin tilojen soveltuvan käyttöönsä. Rettigistä puuttui mahdollisuus ison ja korkean

²⁷⁷ Taidekahvit. Muistio: kaupungin tilaisuus tilaratkaisuista 11.5.2021

²⁷⁸ Taidekahvit. Muistio: kaupungin tilaisuus tilaratkaisuista 11.5.2021

²⁷⁹ Hintsanen 14.11.2024

²⁸⁰ Hintsanen 14.11.2024

²⁸¹ Hintsanen 14.11.2024

näyttämön toteuttamiseen, jollainen mahdollisuus Kivipainon tilasta löytyi. Myös musiikin alan edustajat, kuten Key Ensemblen toiminnanjohtaja Janne Merisaari ja Jazz City Turun toiminnanjohtaja Jussi Fredriksson suhtautuivat varauksella Rettigin tilojen sopivuuteen omiin käyttötarkoituksiinsa.²⁸²

Iltakoulun muistiosta käy myös ilmi, että Annika Dahlsten on sopinut vierailun kulttuurilautakunnan kokoukseen 19.5., jossa Dahlstenin on tarkoitus esitellä Taiteen talo -konsepti lautakunnan jäsenille. Kokouksessa päätettiin myös yhteisen kirjelmän laatimisesta kaupungin tilatyöryhmälle sekä kaupunginhallitukselle, jossa vaaditaan huomioimaan Rettigin soveltuvuus taiteilijoiden tilakriisin ratkaisemiseksi ja kentän toimintaedellytysten parantamiseksi.²⁸³

5.2.5 Media uutisointi aiheesta kiihtyy

Kesän lähestyessä, nähtävästi Taidekahvien tilatyöryhmän vaikuttamistyön, mediakampanjoinnin ja oletettavasti myös Turun kaupungin selvitystyöryhmän työskentelyn johdosta, tilakriisin ja ratkaisuvaihtoehtojen punnitseminen nousi laajalti esiin paikallisessa media uutisoinnissa. Muun muassa Turun Sanomat julkaisi aiheesta 6 suurehkoa uutista huhtitoukokuussa. Turun Sanomien kulttuuritoimituksen päällikkö Tuomo Karhu kirjoittaa aiheesta 2.4.2021 otsikolla ”*Kulttuuripääkaupungin juhluvuosi huutaa tekoja – Puheet eivät paljon paina, jos taiteilijat ajetaan mierolaisiksi*”²⁸⁴. Artikkelin alku:

Turun kulttuuripääkaupunkivuodesta on kymmenen vuotta. Juhlaan ei kuitenkaan ole syytä. Vuosi 2021 uhkaa jäädä historiaan siitä, että ennätyskallisen monelta turkulaiselta taiteilijalta vietiin katto päältä. Tilaongelmista on muodostunut paikallinen perinne, jolle ei näy loppua.²⁸⁵

Jutusta käy selväksi taidekentän näkemys Rettigin kiinteistöön keskittyvästä ratkaisumallista tilakriisin ratkaisemiseksi. Artikkelissaan Karhu vetoaa Turun kaupungin itselleen asettamiin Vanhankaupungin elävöittämissuunnitelman tavoitteisiin, ja perustelee kaupungin varojen käyttöä Rettigin kiinteistön omistamiseen järkevämpänä ratkaisuna yksityisten kiinteistönomistajien taskuun valuvien vuokratukien sijaan. Samana päivänä, 2. huhtikuuta julkaistussa Tuomo Karhun ja Heli Peltoniemen artikkelin haastattelussa Jussi Fredriksson, Annika Dahlsten, Tuomas Sara ja Minna Maija Lappalainen kertovat visioistaan Rettigin

²⁸² Taidekahvit. Muistio, iltakoulu 18.5.2021

²⁸³ Taidekahvit. Muistio, iltakoulu 18.5.2021

²⁸⁴ Karhu 2.4.2021

²⁸⁵ Karhu 2.4.2021

Taiteen taloa koskien. Jazz City Turun toiminnanjohtaja Jussi Fredriksson toteaa haastattelussa: ”*Jonkinlaisia taiteen keskittymiä Turkuun olisi hyvä luoda, ja Rettig olisi loistava kaupunkikehityshanke. Se on niin keskeisellä paikalla, ja vanhankaupungin kehittäminen on muutenkin ollut tapetilla.*”²⁸⁶

5.3 Kesä ja syksy 2021

5.3.1 Ateljeesäätiölle tilat Rettigistä

Toukokuun lopussa Turun Sanomat uutisoi Jarkko Virtasen esityksestä kaupunginhallitukselle. Jutussa kerrotaan, että Virtanen esittää Rettigin kiinteistön 3. ja 4. kerroksen vuokraamista Ateljeesäätiön käyttöön, Kivipainon vuokraamisesta Barker-teatterin käyttöön sekä mahdollisuuden Liikunta Barkerin (em. Alfa Barker) tilojen vuokraamisesta lyhytaikaiskäyttöön 31.12.2028 saakka.²⁸⁷ Jutun lopussa mainitaan:

Virtasen esitykseen sisältyy myös tavoite valmistella pysyvien taiteilijatilojen toteuttaminen ja osallistuminen taiteilijayhteisöjen tähän tarkoitukseen käynnistämään selvitykseen.²⁸⁸

Kesäkuun 7. päivä kaupunginhallitus tekee edellä mainitun esityksen mukaisen päätöksen Rettigin kiinteistön 3. ja 4. kerroksen vuokraamisesta ja käyttöoikeussopimuksella edelleen luovuttamisesta Ateljeesäätiön käyttöön. Vuokrattavien tilojen kokonaispinta-ala on yhteensä 2 418 neliötä. Esityksessä todetaan myös, että neuvottelut Turun Ylioppilasteatterin, Barker Teatterin ja Teatteri Mundon kanssa jatkuvat Kivipainon osalta, ja että Ateljeesäätiön vuokratukea ja teattereiden toiminta-avustussummaa tarkastetaan vuoden 2022 alussa vastaamaan mahdollisten vuokratukustannusten nousuun. Lisäksi mainitaan, että omaehtoisesti tiloja etsivät taiteilijat ja kulttuuritoimijat voivat vuokrata yksittäisiä tiloja kaupungin neuvotteleman puitesopimuksen ehdoilla Liikunta Barkerin kiinteistöstä. Pöytäkirjassa mainitaan myös ehto, jossa Ateljeesäätiön tulee esittää kaupunginhallitukselle suunnitelma siitä, miten Rettigin tilojen käyttö mahdollistaa puolijulkisen kulttuuritilan synnyn osana Vanhan Suurtorin korttelin toiminnallista konseptia.²⁸⁹ Paalimäki kertoo haastattelussa, että julkisen ja yleisölle avoimen tilan vaade oli Ateljeesäätiön toimijoille haasteellinen, koska kuvataiteilijan työ on lähtökohtaisesti yksityistä ja keskittymisrauhaa vaativaa.²⁹⁰ Tulkitsen,

²⁸⁶ Karhu & Peltoniemi 2.4.2021

²⁸⁷ Haapanen, 27.5.2021

²⁸⁸ Haapanen, 27.5.2021

²⁸⁹ KH pöytäkirja 15/2021, 6Kh § 281. 7.6.2021

²⁹⁰ Paalimäki 19.11.2024

että toimijat kyllä kokivat avoimet työhuonevierailut ja muun vastaavan toiminnan, joka oli heille myös ennestään tuttua, tukevan ammatillista näkyvyyttä, mutta lähtökohtaisesti työhuonetilatoiminta ei vastannut suoraan Turun kaupungin tavoitteeseen Suurtorin alueen elävöittämiseksi.

Elokuun 20. päivä Taidekahvien tilatyöryhmä ja Turun kaupungin edustus kokousti esittävien taiteiden tilaratkaisua koskien. Kokouksessa tilakriisissä osallisina olleet organisaatiot esittelivät koonnin siitä, mitkä olivat kunkin organisaation reunaehdot ja toiveet tulevaisuuden toimitilojen suhteen. Tapaamisen osallistujalista oli: Kirsi Pohjalainen (Turun sunnuntaimaalarit ry.), Annika Dahlsten (Taiteen edistämiskeskus), Nuppu Ervasti (Turun ylioppilasteatteri ry.), Heini Vahtera (Teatteri Mundo), Riikka Kosola (Barker-teatteri ry.), Jukka Haataja (Barker-teatteri ry.), Niina Niemi-Nagy (Vapaa-aikatoimiala, Turun kaupunki), Kirsi Eronen (Tilapalvelut, Turun kaupunki), Eemeli Myllärinen (Tilapalvelut, Turun kaupunki) ja Tommy Gustafsson (Tilapalvelut, Turun kaupunki, pj.). Kokouksen pöytäkirjasta käy ilmi, että Sunnuntaimaalarit ja Barker-teatteri toivoivat sijoittumista Kivipainoon, Ylioppilasteatteri ja Teatteri Mundo taas pitivät Rettigiä parempana vaihtoehtona toiminnalleen. Annika Dahlsten antoi kokouksessa tiedoksi tilatyöryhmän suunnitteleman Taiteen talon visioon keskittyvän seminaarin, johon kutsuttaisiin mukaan myös Turun kaupungin vapaa-aikatoimialan ja tilapalveluiden edustus. Tilapalveluiden Kirsi Eronen ohjeisti toimijoita toimittamaan lopulliset tilatarpeet ja sijoitustoiveet kaupungin vastuuhenkilöille viimeistään 31.8.2021.²⁹¹

5.3.2 Pro Manillasäätiö astuu kuvaan

Syyskuun alussa, 8.9.2021, Pro Manillasäätiö pudotti uutispommin²⁹² osana Itäisellä Rantakadulla sijaitsevan Manillan kulttuurikeskusta käsittelevän historiikkinsa julkaisutilaisuutta; Pro Manillasäätiö oli tehnyt Åbo Akademin säätiölle tarjouksen Rettigin ostamisesta, aikomuksenaan perustaa paikalle vapaan taidekentän kulttuurikeskus.²⁹³ Annika Dahlsten, Tuomas Sara ja Tuula Paalimäki kertovat saaneensa asiasta tiedon muutama päivä ennen julkaisutilaisuutta.²⁹⁴ Dahlsten ja Sara kuvailevat taidekentän tunnelmaa uutisen kuultuaan epäuskoisen innostuneeksi. Innostuksen aiheutti ajatus, että Pro Manillasäätiö voisi

²⁹¹ Taidekahvit ja Turun kaupunki, Taiteilijatilat esittävät taiteet ja suma kokous 20.08.2021

²⁹² Turun sanomissa Pro Manilla säätiön ehdotusta Rettigin ostamiseksi pidetään niin yllättävänä käänteenä asiaan, että sitä kutsutaan uutispommiksi. Harju & Peltoniemi 9.9.2021

²⁹³ Vähämäki 8.9.2021

²⁹⁴ Dahlsten & Sara 21.10.2024 ja Paalimäki 19.11.2024

ratkaista tilanteen taidekentän toivomalla tavalla, eli ostamalla koko kiinteistökokonaisuuden vapaan taide- ja kulttuurikentän käyttöön. Epäuskoisen tunnelman tilanteeseen loi kuitenkin tapa, jolla Pro Manillasäätiö oli valmistellut asiaa – täysin taidekentän tietämättä, ilman yhteydenottoja tai keskusteluja tilakriisin osallisten ja tilatyöryhmän kanssa. Taidekenttä koki vahvaa omistajuutta Taiteen talon konseptoinnista, sen nimeämistä myöden. Tilatyöryhmä koki tehneensä valtavasti töitä vuoden 2020 syksystä asti asian ympärille rakennetun mediauutisoinnin ja tiedontuotannon suhteen, jonka valossa Pro Manillasäätiön uutinen tuntui hämmäntävältä. Hämmennyksestä huolimatta Dahlsten ja Sara kertovat taidekentän toimijoiden olleen yleisesti iloisia ehdotuksesta ja he päättivätkin lähteä työstämään ideaa eteenpäin Pro Manillasäätiön kanssa.²⁹⁵

Haastattelussa Benito Casagrande kertoo ensimmäisen idean Rettigin ostamisesta Pro Manillasäätiölle syntyneen hänen törmätessään uutiseen paikalle suunnitellusta hotellista. Casagrandelle Turun Vanhakaupungin elävöittäminen oli ollut ”*sydämen asia*” aina 1960-luvun lopusta lähtien, jolloin hän työsti aluetta koskevaa diplomityötään. Casagrande koki, että hotelli ei sopinut kiinteistöön tai paikan henkeen. Haastattelussa Casagrande kommentoi hotelliajatusta seuraavasti:

...mä sanoin, että jukupätkä, se pitää tavalla tai toisella estää... siitä ei saa tulla hotelleja, koska silloin se menee läskiksi koko tämä kulttuurikeskusidea.²⁹⁶

Casagrande toimi tuolloin Pro Manilla säätiön puheenjohtajana, ja kertoo alkaneensa ”*varovasti ehdottelemaan*” säätiön hallitukselle kiinteistön ostoa hotelli uutisen luettuaan. Haastattelusta ei käy selväksi, milloin ehdottelu ensi kertaa tapahtui, tai milloin säätiön hallitus tarkalleen ottaen viimein myöntyi ajatukseen. Varsinainen neuvottelu pankkien kanssa lainasta kiinteistön ostamiseksi aloitettiin kuitenkin vuoden 2019 pankkikriisin jälkeen, johon Casagrande viittaa lainaneuvotteluista kertoessaan. Casagrande kertoo, että pankit eivät olleet tuohon aikaan halukkaita lainoittamaan kiinteistöhankintaa. Casagrande muistaa saaneensa useasta pankista ”*rukkaset*”, mutta viimein yksi neuvottelu tuotti tulosta ja säätiö sai pankilta lainatakauksen, jonka ehtona oli, että Turun kaupunki lunastaa tontin, jossa Rettigin kiinteistö sijaitsee.²⁹⁷ Ennen myönteistä lainapäätöstä Casagrande kertoo jopa itse

²⁹⁵ Dahlsten & Sara 21.10.2024 ja Paalimäki 19.11.2024

²⁹⁶ *Kulttuurikeskusidealla Casagrande viittaa 1970-luvulla aloittamaansa työhön Suurtorin alueen muuttamiseksi yhdeksi suureksi kulttuurikeskukseksi jossa historiallinen rakennettu ympäristö pääsee näyttäytymään täydessä potentiaalissaan.* Casagrande 12.11.2024

²⁹⁷ Casagrande 12.11.2024

harkinneensa investointia Rettigiin, niin henkilökohtaisesti tärkeäksi asiaksi hän koki alueen kehityksen oikean suunnan:

Mä jopa itse ajattelin, että mä voisin itse investoida siihen jotenkin. Mutta se oli vähän ikääni nähden liian suuri pala kokonaisuutena napata. Ja tota, mä ajattelin, että okei, mä voin vaikka sitten auttaa Manillasäätiötä, että ottaa osan itse ja sen minkä Manilla jaksaa kantaa, niin ottaa Manilla.²⁹⁸

Åbo Akademin säätiön kanssa neuvottelut oli aloitettu samaan aikaan pankin kanssa käytyjen neuvottelujen kanssa. Neuvottelujen tuloksena Casagrande sai Åbo Akademin säätiön pudottamaan myyntihinnan 14,5 miljoonasta 12 miljoonaan. Vasta myönteisen lainalupauksen saatuaan Casagrande kertoi ottaneensa yhteyttä asiassa Turun kaupungin suuntaan.

Ensimmäiset keskustelut asiasta hän kävi Jarkko Virtasen kanssa, joka suhtautui asiaan Casagranden mukaan suopeasti. Ensimmäisessä varsinaisessa tapaamisessa läsnä olivat ainakin Virtanen, kaupungin kansliapäällikkö Tuomas Heikkinen sekä Minna Arve.

Haastattelusta ei käy ilmi, toimiko Minna Arve tuolloin Turun kaupunginjohtajana, vai tapahtuiko tapaaminen vasta Minna Arven aloitettua pormestarivirassa 23.8.2021.

Todennäköisesti vasta jälkimmäisen pestin aikaan, koska Casagrande kertoo ensitapaamisen jälkeisestä, ”*muutaman viikon*” päästä tapahtuneesta toisesta tapaamisesta, jossa kaupungin johto jo ilmoitti Pro Manillasäätiölle, että ei koe kaupungin kannalta järkeväksi mallia, jossa kaupunki ostaisi tontin Pro Manillasäätiön omistaman kiinteistön alle. Tässä vaiheessa kaupungin johdon ja asiaa hoitaneen virkahenkilöstön ajatuksena oli tehdä kaupunginvaltuustolle esitys, jossa kaupunki ostaisi itse koko Rettigin kiinteistö- ja tonttikokonaisuuden.²⁹⁹

5.3.3 Taiteen talon konseptin yhteissuunnittelu

Syyskuun 15. päivä Taidekahvien tilatyöryhmä järjesti Taiteen talon konseptia koskevan taidekentän sisäisen seminaarin Turun taidehallissa, otsikolla ”*Taiteen talo Turkuun*”.

Seminaariin kutsuttiin paikalle sekä tilakriisissä olevat toimijat että laajemmin Taidekahvien jäsenistöä. Seminaarin alustajana toimi Annika Dahlsten ja muina puhujavieraina olivat Kaapelitehtaan markkinointi- ja kehityspäällikkö Raine Heikkinen, Pro Manillasäätiön

²⁹⁸ Casagrande 12.11.2024

²⁹⁹ Casagrande 12.11.2024

hallituksen puheenjohtaja Benito Casagrande sekä arkkitehtuurin historian professori Panu Savolainen.³⁰⁰

Seminaarin tarkoituksena oli esitellä toimijoille visio Taiteen talosta, kertoa sen taustoista ja prosessin etenemisestä sekä ideoida yhdessä, kuinka tilatyöryhmän ja Pro Manillasäätiön visiot saataisiin yhdistettyä. Ajatuksena oli antaa Pro Manillasäätiölle mahdollisuus avata suunnitelmiaan taidekentälle sekä osallistaa kentän toimijat vision yhteissuunnitteluun työpajan avulla.³⁰¹ Raine Heikkinen oli toiminut tilatyöryhmän neuvoa-antavana keskustelukumppanina, ja Kaapelitehdas oli toiminut tilatyöryhmän benchmarking-kohteena jo prosessin alusta alkaen. Seminaarissa kuultiin Heikkisen tarina Kaapelitehtaan synnystä, sekä sen toimintaperiaatteesta.³⁰² Panu Savolainen taas järjesti seminaariosallistujille kävelykierroksen Rettigin tontille, esitellen alueen historiaa.³⁰³

Sisäisen seminaarin jälkeen tilatyöryhmä toteutti vielä kertaalleen kyselyn Taidekahvien jäsenistön tarpeista ja toiveista Rettigin tilojen suhteen. Saateviestissä kerrottiin Pro Manillasäätiön ja Turun kaupungin käyvän neuvotteluja Rettigin ostosta ja konseptista. Kyselyssä kartoitettiin taiteen vapaan kentän akuuttia tilatarvetta ja toiminnan kehittämiseen tähtäviä suunnitelmia. Kyselyn vastaanottajista rajattiin pois Ateljeesäätiön vuokralaiset, koska heidän tilaratkaisustaan oli jo päätetty kaupunginvaltuustossa kesäkuussa. Vastausaikaa kyselyyn oli 22.9.2021 saakka. Vastauksia saatiin 20 yhteisön edustajalta ja 19 yksittäiseltä taiteilijalta. Vastauksissa oli edustettuna yhteensä 14 taiteenlajia, muun muassa näyttämötaiteita, kuvataiteita, säveltaidetta, kirjallisuutta ja tapahtumatuotantoa.³⁰⁴ Vastausten runsaan määrän ja taiteen alojen laajan skaalaan voi tulkita kertovan Taiteen talon konseptin tunnettavuuden ja kiinnostavuuden kasvusta sitten edellisen tilatarvekartoituksen.

Huomioitavaa on, että syyskuussa myös Kirjan talon tilanne oli muuttunut kriittiseksi, eli nykyisen tilan omistajan suunnitteleminen muutostöiden takia myös Kirjan talo oli muuttopakon edessä ja yhdistys olikin valmis muuttamaan Taiteen taloon viimeistään keväällä 2022, jos asia muuttuisi mahdolliseksi.³⁰⁵

³⁰⁰ Tilatyöryhmän sisäinen seminaari 15.9.2021.

³⁰¹ Tilatyöryhmän sisäinen seminaari 15.9.2021.

³⁰² Dahlsten & Sara 21.10.2024

³⁰³ Tilatyöryhmän sisäinen seminaari 15.9.2021.

³⁰⁴ Taidekahvit, tilatyöryhmä. Taiteen talo tilakartoitus 22.9.2021

³⁰⁵ Turun Sanomat, 17.9.2021

5.3.4 Rettigin kiinteistökauppa ja hallintomalli

18. päivä lokakuuta 2021 Turun kaupunginvaltuusto teki päätöksen Rettigin kuuden rakennuksen kiinteistökokonaisuuden ja tontin ostamisesta perustettavan, kaupungin 100 % omistaman, yhtiön lukuun. Kohteen kauppahinnaksi pöytäkirjassa kerrotaan 12 milj. euroa, jonka päälle ostajalle lankeaa myös kaupasta koituva 4% varainsiirto, eli 480.000 euroa.³⁰⁶

Rettigin kiinteistön ostaminen on esityksessä todettu toteuttavan Keskustan kehittämisen kärkihankkeen alaisen Vanhankaupungin kehityssuunnitelman³⁰⁷ tavoitteita alueen elinvoiman kehittämiseksi. Päätöksen kerrotaan tukevan myös elokuussa julkaistun pormestariohjelman (2021–2025) tavoitetta pysyvän *Taiteiden talo* -konseptin perustamisesta. Päätöksessä todetaan, että ”*kaupunki osallistuu kaupunginhallituksen aiemman päätöksen mukaisesti tarkoitusta varten taiteilijayhteisöjen käynnistämään selvitykseen laaja-alaisen monitaiteisen konseptin luomisesta*”.³⁰⁸ Asiakirjassa todetaan, että kiinteistöjä on tarkoitus käyttää Ateljeesäätiön työhuoneiden lisäksi myös muuhun luovien alojen toiminnan sekä alueen elinvoimaa tukevan kaupallisen toiminnan, kuten toimisto-, ravintola- ja kahvila- ja galleriatoiminnan käyttöön.³⁰⁹

Ostopäätöksen yhteydessä ei ratkaistu perustettavan yhtiön mallia (tavallinen vai keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö), vaan päätettiin asian käsittelystä erikseen. Pöytäkirjassa kerrotaan, että alueen operoimisesta ja konseptista tullaan sopimaan myöhemmin Pro Manillasäätiön kanssa.³¹⁰ Ostopäätöksen hetkellä Pro Manillasäätiö oli siis yhä suunnitelmassa toiminnan operatiivinen järjestäjä, vaikka sen ehdotus kiinteistön omistamisesta kaupungin vahvalla vuokratuella olikin hylätty kaupungille kannattamattomana.

Marraskuun 11. päivä tilatyöryhmä järjesti *Taiteen talon Turkuun: kohti käytäntöä* -teemalla kulkevan seminaarin, johon kutsuttiin paikalle taidekentän edustajia (Taidekahvien jäsenet sekä muita vapaan kentän toimijoita), Suurtorin alueen toimijoita (mm. HUB Turku, asukasyhdistykset yms), paikallisten korkeakoulujen edustajia (Turun yliopisto, Åbo Akademi

³⁰⁶ Turun kaupunki, Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 18.10.2021, §241, asia/8

³⁰⁷ *Kuten aiemmin mainittu, Vanhankaupungin kehittämissuunnitelma oli jo esitelty julkisuudessa maaliskuussa julkaisutilaisuudessa, jonka jälkeen kansalaisten ja toimijoiden oli mahdollista kommentoida sitä muun muassa Kerro kantasi -palvelun kautta. Varsinainen kaupunginhallituksen päätös suunnitelman toimeenpanemiseksi tapahtui vasta Rettigin ostopäätöksen jälkeen 22. päivä marraskuuta 2021.*

Turun kaupunki. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 22.11.2021, § 519, asia/6.

³⁰⁸ Turun kaupunki, Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 18.10.2021, §241, asia/8

³⁰⁹ Turun kaupunki, Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 18.10.2021, §241, asia/8

³¹⁰ Turun kaupunki, Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 18.10.2021, §241, asia/8

ja Turun taideakatemia), kaupungin hallituksen ja valtuustoryhmien edustajia sekä Turun kaupungin kulttuurilautakunnan, tilapalveluiden, kaupunkisuunnittelun, kärkihankkeiden ja vapaa-aikatoimialan edustajia. Tilaisuudessa puheenvuorot pitivät Tuomas Heikkinen (kansliapäällikkö, Turun kaupunki), Timo Väntsi (toiminnanjohtaja, Tehdasteatteri / jäsen, Taidekahvit) sekä Sampo Ruoppila (kaupunkitutkimusjohtaja, Turun kaupunki ja Turun yliopisto). Tilaisuus striimattiin suorana Turun kaupungin Facebook-sivuille.³¹¹

Annika Dahlstenin Taidekahvit-verkostolle 12.11.2021 lähettämästä sähköpostista käy ilmi, että kansliapäällikkö Tuomas Heikkinen on kuullut Taiteilijoiden tilatyöryhmää lokakuussa Taiteen talon hallintomallin ja konseptin suunnittelua koskien. Taiteilijoiden tilatyöryhmä oli myös mukana kirjoittamassa 900 000 € rahoitushakemusta Taiteen talon toimintakonseptin kehittämiseksi OKM:n Kulttuuri- ja luovien alojen uudistumisen rakennetuki-rahoitusmomentista. Hankesuunnitelma perustui vuorovaikutteisuudelle ja yhteistyölle Turun kaupungin ja taiteen vapaan kentän toimijoiden välillä.³¹²

Varsinainen päätös Rettigin hallintomallista tapahtui kaupunginhallituksen kokouksessa 7.12.2021. Pöytäkirjassa kerrotaan, että Turun kaupungin asiaa valmistelleet vianhaltijat ovat osallistuneet *Taiteilijoiden tilatyöryhmän Taiteen talo Turkuun –seminaariin 11.11.2021*, ja että operointimallin valmistelussa tukena on ollut seuraavat asiakirjat: *Taiteilijoiden tilatyöryhmän näkökulmia päätöksenteon tueksi 1.10.2021*, *Taiteilijoiden tilatyöryhmän hallintomalliehdotus Taiteen talolle 16.11.2021* ja *Taidekentän kannanotto 23.11.2021*, *Pro Manillasäätiön ehdotus 5.10.2021*, *Benito Casagranden lähettämä ehdotus 17.11.2021*, *Pro Manillasäätiön hallituksen lopulliseksi versioksi nimetty esitys 26.11.2021* sekä *1.12.2021 saapunut Pro Manilla –säätiön ehdotus (merkitty luottamukselliseksi)*.³¹³

Päätöksentekoon esitettävän ratkaisun pohjaksi on pöytäkirjan mukaan ”käyty läpi eri vaihtoehtoja Rettigin kiinteistön hallinnasta ja operoinnista” ja Taiteen talo -konseptin päätöksentekoon esitettyssä ehdotuksessa on painanut erityisesti mallin ”osallistuvuus, yhteistyö ja läpinäkyvyys”. Tärkeinä yhteistyötahoina tulevalle toiminnalle mainitaan ”kulttuuritoimijat, luovan talouden yritykset, muut kaupalliset yritykset ja korkeakoulut”. Pöytäkirjassa todetaan, että toiminnan mallin on oltava ”valtioneuvoston ja muun kuntaa velvoittavan lainsäädännön mukainen” ja että ”kuultujen kokemusten perusteella

³¹¹ Taidekahvit, Seminaari 11.11.2021 muistio

³¹² Dahlsten & Sara 21.10.2024

³¹³ Turun kaupunki, Kaupunginhallituksen pöytäkirja 07.12.2021, § 570, asia/1

paras organisoitumismalli on mahdollisimman selkeä ja tarvittaessa muokattavissa tulevia kehitystarpeita ajatellen”.³¹⁴ Näin ollen joulukuisessa istunnossa kaupunginhallitukselle esitettiin, että operointisopimusta ei solmita Pro Manillasäätiön kanssa lokakuudesta valtuustonpäätöksen yhteydessä tehdystä kirjauksesta poiketen vaan Taiteen taloa hallinnoimaan perustetaan kaksi kaupungin omistamaa yhtiötä, Turun Taiteen talo Oy (Konstens hus i Åbo Ab) ja Kiinteistö Oy Rettigin tupakkatehdas.³¹⁵

Kaupunginhallituksen pöytäkirjassa linjataan, että Turun Taiteen talo Oy on yleishyödyllinen yhtiö, joka vastaa konseptin sisällöllisestä kehittämisestä ja organisoinnista, tehtäväänään edistää ja tukea paikallista kulttuuritoimintaa ja alan ammattilaisten työllisyyttä ja elinkeinoa. Erikseen mainitaan yhtiöjärjestykseen kirjattu mahdollisuus toiminnan laajentamisesta myös muihin kohteisiin. ”*Kiinteistön omistamiseen, PTS-suunnitteluun sekä tulevien investointitarpeiden määrittelyyn perustetaan keskinäinen kiinteistöyhtiö Kiinteistö Oy Rettigin tupakkatehdas*”, jonka perustaminen kerrotaan tuotavan päätettäväksi vielä myöhemmin.³¹⁶

Esityksen lopuksi pöytäkirjassa todetaan vielä:

Sekä hankkeessa että kaikessa talon toimintakonseptin kehittämisessä keskeistä on yhteistyö, osallistavuus ja vuorovaikutus taiteen vapaan kentän toimijoiden sekä luovien alojen ja muiden sidosryhmien kanssa ainutlaatuisessa ja tila- ja ympäristökokonaisuudessa, jolla luodaan Turkuun uudenlainen, kiinnostava ja kaupunkilaisia sekä vierailijoita houkutteleva kokonaisuus.³¹⁷

5.3.5 Poliittinen vaihtokauppa?

Haastattelussa Benito Casagrande arvioi Rettigin kaupan linkittyneen vahvasti Musiikkitalosta käytyyn poliittiseen debattiin, jossa muun muassa Vihreä liitto ja Vasemmistoliitto vastustivat Musiikkitalon rakennuttamista itsenäisyydenaukiolle, kun taas kokoomus puolusti kyseistä paikkaa. Näiden kahden päätöksen sidonnaisuudesta toisiinsa yhtyi, ainakin osittain, moni muukin haastatelluista henkilöistä, tosin varman käden tietoa asiasta kukaan ei pystynyt antamaan. Haastattelussa Casagrande toteaa Turun kaupungin päätöksen olla tarttumatta Pro Manillasäätiön ostotarjoukseen, joka olisi edellyttänyt

³¹⁴ Turun kaupunki, Kaupunginhallituksen pöytäkirja 07.12.2021, § 570, asia/1

³¹⁵ Turun kaupunki, Kaupunginhallituksen pöytäkirja 07.12.2021, § 570, asia/1

³¹⁶ Turun kaupunki, Kaupunginhallituksen pöytäkirja 07.12.2021, § 570, asia/1

³¹⁷ Turun kaupunki, Kaupunginhallituksen pöytäkirja 07.12.2021, § 570, asia/1

kaupungin tontin ostoa ja vuokratukea, yllättäneen hänet ja muut Pro Manillasäätiön edustajat täysin:

Mä ajattelin, että semmoinen poliittinen päätös helposti saadaan, että kaupunki ostaa tontin, kun kaupunki muutenkin omistaa koko korttelin, ja se omistaa koko korttelin sitten kokonaan. Me pidettiin itsestään selvänä, että se onnistuu.³¹⁸

Ja vielä myöhemmin Casagrande jatkaa kaupungin päätöksen syiden pohdintaa:

...[Taidekahvit] oli kans omalla tahollaan ruvenneet vaatimaan kaupungilta taiteilijajaloja. Jotka sieltä verkatehtaalta, ja mistä nyt, poistui... niin se tuli tavallaan niinku kahdesta suunnasta. Ja sitten, tosiasia ilmeisesti on se, että Minna Arve huomasi, että tässä on nyt kaupan paikka. Ei ainoastaan tämä ostokauppa, vaan kauppa, millä hän saa konserttitalon itsenäisyyden aukiolle. Eli vasemmiston kanssa teki diilin, että okei hän ostaa taiteilijoille talon, ja mä saan pistää tuon tohon. Koska vihreätkin meni niinku pässiä narusta vetäen, suoraan puistoon tietenkin rakennetaan konserttisali. Okei. Tämä todennäköisesti on se tosiasiallinen tausta, että tämä sitten lopulta kääntyi tähän suuntaan.³¹⁹

Siihen, miksi Pro Manillasäätiötä ei valittu operoimaan Taiteen talon toimintaa ei Casagrande haastattelussaan viittaa.

Turun Sanomien toimittaja Jari Heino kirjoitti aiheesta uutisen 8.10.2021 peräti kahden kinalojutun lisäyksellä, jossa pohdittiin *Taiteiden talon*³²⁰ ja uuden *konserttitalon* (nykyisin Musiikkitalo Fuuga) poliittista kytköstä toisiinsa. Uutisissa viljellään raflaavia ilmauksia politikkojen *vinhasti kääntyvistä takeista* ja epäilyistä *lehmänkaupasta*. Heinon jutussa kerrotaan syyskuun puolella välissä Vasemmistoliiton olleen ainoa valtuustoryhmä, joka kannatti Rettigin tupakkatehtaan ostoa Turun kaupungille, kun taas neljä muuta suurinta puoluetta olivat kannoissaan joko asiaa vastaan tai vähintään epäileviä siitä, onko kiinteistökauppa järkevää Turun nykyisessä taloudellisessa tilanteessa. Toimittaja Heinin soittokierroksen perusteella myös muiden suurten valtuustoryhmien puheenjohtajien kanta oli kuitenkin lokakuussa jo vaihtunut, ja puhelinhaastattelujen perusteella näytti siltä, että enemmistö tulisi hyväksymään esityksen kiinteistön ostosta; Kokoomuksen, SDP:n ja vihreiden edustajat olivat yhtä mieltä siitä, että taidekentän tilaongelma on ratkaistava jotenkin, ja että kyseinen esitys on kaiketi varteenotettava. Vain Perussuomalaisten Juha Anttila oli Heinon kyselyn perusteella yhä epäileväinen, vaikka hänkin totesi, että osa myös

³¹⁸ Casagrande 12.11.2024.

³¹⁹ Casagrande 12.11.2024.

³²⁰ Lokakuussa 2021 Taiteen talo kulki vielä Turun kaupungin ja jossain kohdin myös median nimittämänä termillä Taiteiden talo. Taidekahvien tilatyöryhmä oli tässä vaiheessa puhunut jo pitkään Taiteen talosta, joka myös myöhemmin päättyi kulttuurikeskuksen lopulliseksi nimeksi. Dahlsten & Sara 21.10.2024.

perussuomalaisista valtuuston jäsenistä kannatti ajatusta Rettigin ostosta. Kirjoituksissa Heino toteaa vaihtokaupan epäilystä seuraavasti:

Mistään kabinettisopimuksesta ei ole todisteita, ja Muukkosen kantaan voi aivan oikeasti vaikuttaa Itsenäisyydenaukiolle tehty hyvä suunnitelma. Lopputuloksena olisi joka tapauksessa Turun johdon ja Vasemmistoliiton välinen win–win-asetelma: Pormestari Minna Arve (kok) saisi läpi Itsenäisyydenaukion. Tuleva apulaispormestari Muukkonen voisi kehua, että Vasemmistoliitto ajoi läpi pysyvät tilat Turun taiteilijoille.³²¹

Timo Hintsanen kanssa asiasta keskusteltaessa ei hänkään osaa ottaa kantaa siihen, tehtiinkö Taiteen talon oston ja Musiikkitalon paikan päätöksen välillä vaihtokauppa valtuustoryhmien kesken. Hintsanen toteaa kuitenkin havainneensa kaupungin poliittisessa päätöksenteossa selvän muutoksen Turun siirryttyä pormestarimalliin vuonna 2021, jonka jälkeen isoistakin asioista päättäminen on tuntunut herättäneen vähemmän soraääniä kuin ennen. Hintsanen arveleekin pormestariston kesken käytävän keskustelun jouhevoittaneen päätöksentekoa myös Taiteen talon ostoa sekä Musiikkitalon paikkaa päätettäessä.³²²

³²¹ Heino, 8.10.2021

³²² Hintsanen 14.11.2024.

6 Osallisuus Taiteen talon syntyprosessissa

Tässä luvussa esitellään aineistosta nousseet keskeiset teemat, jotka kuvaavat vapaan kentän roolia ja osallisuutta Taiteen talon syntyprosessissa. Luvun tarkoituksena on syventää edellisen luvun tarinaa siitä, kuinka Taiteen talo prosessi eteni ja vastata tutkimukselle asetettuun tutkimuskysymykseen, eli siihen, *mikä on taiteen vapaan kentän rooli Taiteen talon syntyprosessissa*. Aineiston ja teorian kanssa keskustellen pyrin hahmottamaan sitä, *millainen rooli ja osa taiteelle ja kulttuurille annetaan Turun kaupungin hallinnon ja päättäjien toimesta sekä miten vapaan kentän taide- ja kulttuuritoimijat itse kokevat osallisuutensa Taiteen talon syntyprosessissa*.

6.1 Vapaa kenttä ongelman ratkaisijana

Yhteiskuntasuunnittelun osallisuusteorioiden, kuten Arnsteinin osallisuuden portaiden teoriaa soveltavasta näkökulmasta Taiteen talon prosessi näyttäytyy tapahtumaketjuna, jossa taiteen vapaan kentän toimijoiden osallistuminen ja osallisuus olivat merkittävässä roolissa lopputuloksen muotoutumisen kannalta. Suunnitteluprosessissa korostuu deliberatiivisen demokratian traditio, jossa hallinnon ja osallisten, tässä tapauksessa vapaan taiteen kentän toimijoiden, yhteistyö ja kommunikatiivisuus ovat prosessin keskiössä. Prosessia voidaan tarkastella myös Macarena Gaete Cruzin ja tutkimuskumppaneiden kaupunkimaisen yhteiskehittämiseen kehitetyn mallin mukaan.

Kuten edellisestä Taiteen talon syntyprosessia kuvaavasta luvusta käy ilmi, Taiteen talon prosessin voi katsoa alkaneen vapaan taidekentän *tilakriisistä*, jota Turun kaupungin asiakirjoissa kutsutaan myös *taiteilijoiden tilaongelmaksi*. Aineistosta on luettavissa näkökulman muutos, jossa hankalaksi ja lannistavaksi koettu ongelma muuttui kehittämisorientoituneeksi innostukseksi uuden ratkaisun luomiseksi, niin taidekentällä kuin kaupunginkin organisaatiossa.

Barkerin vuokralaisten saatua kesällä 2020 tieto vuokrasopimusten päättymisestä, Annika Dahlsten kuvaa kollektiivista tunnelmaa ”*kädettömäksi*”, ”*kauhuksi*” ja ”*epäuskoksi*”. Epätoivoa aiheutti vain kymmenen vuoden takaisen massiivisen tilakriisin toistuminen, jonka monet Barkerin vuokralaiset muistivat yhä hyvin. Annika Dahlsten kertoo:

...nääh on ollut aina Turussa, niinku niin pitkään, kun mä muistan, niin on puhuttu tästä... taiteilijoiden tilakysymykset on ollut aina vähän tapetilla, ja ongelma on

se, että on aina ollut yksityisiä vuokranantajia, ja sitten ne on aina tilapäisiä. Eli ennen kuin joku alue menee kiinteistökehityksen kohteeksi niin sitten siellä saa niinku jonkun aikaa halvoilla vuokrilla toimia. Mutta että sitten se on niinku semmoista jatkuvaa pallottelua paikasta toiseen, ja silloin tällöin ne tilat lähtee alta. Niin mietittiin, että voisiko tähän olla semmoinen joku, niin kuin pysyvämpi ja kestävämpi ratkaisu mahdollinen.³²³

Heini Vahtera kertoo haastattelussa Kulttuuriosuuskunta Valtakunnan jäsenten, etenkin niiden, jotka olivat olleet aktiivisesti rakentamassa Teatteri Mundosia vain muutama vuosi takaperin, lannistuneesta tilasta:

...he koki niin henkilökohtaisen lannistumisen siitä, kun kaupunki vaan kylmästi ilmoitti, että teidän tila on myyty. Niin koko se kahden vuoden niinku valtava työ mitä he oli tehneet, niin se heitettiin niinku vessanpöntöstä alas, vailla minkään näköistä neuvottelumahdollisuutta.³²⁴

Timo Hintsanen kertoo osallistuneensa työhistoriansa aikana useaan taiteilijoiden tilaongelman ratkaisuun Turussa, joissa lähtökohtana on tuntunut olevan selviytymisprosessi konfliktin ratkaisemiseksi. Vasta Taiteen talon prosessin edetessä näkökulma asiaan muuttui:

Täytyy sanoa, että ennen kuin siihen päädyttiin ja siitä lähti tällöinen niinku innostus siihen asiaan, niin sitä ennen oli vähän semmoista henkeä kuitenkin, että taiteilijoiden työtila-asia on semmoinen ongelma-asia. Ja se niinku nähtiin enemmänkin semmoisena ongelmana, joka pitää jollain lailla niinku selvittää. Siitä pitää selvittää. Enemmän se oli niinku selviytymisprosessi alun perin, kun että se olisi jonkun uuden hienon huomisen [prosessi]. Ja siitä syntyi sitten kuitenkin tää hieno huominen.³²⁵

Innostuneen hengen kaupungin organisaation puolella sai aikaan näkemys Taiteen talosta Turun Vanhankaupungin ankkuritoimijana, joka vastaisi alueen kehittämistyössä tunnistettuihin paikan toiminnallisiin tarpeisiin. Hintsasen mukaan paikan toiminnalliseksi veturiksi oli aiemmin väläytetty muun muassa Historian ja tulevaisuuden museota ja design butik -tyylistä hotellitoimintaa, tämä käy myös ilmi Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmasta. Hintsasen mukaan ratkaisu tilakriisissä olevien taiteilijoiden sijoittamisesta Rettigiin ei kuitenkaan ollut alkujaan kaupungin suunnittelun keskiössä ja politikkojen myötämielisyys yllätti hänet itsensäkin:

³²³ Dahlsten & Sara 21.10.2024

³²⁴ Vahtera 2.12.2024

³²⁵ Hintsanen 14.11.2024

...mä muistelin, että silloin kesällä vielä oli hyvin pitkälle menevä suunnitelma ja päätösvalmistelu siihen, että tää Taiteen talo sijoitus tuonne Juhana Herttuan kouluun.

ja

...se oli itsellenikin yllättävä päätös tää, että poliittisesti päästiin sopuun siitä, että hankintaan tää Rettigin tupakkatehdas Taiteen taloksi.³²⁶

Näkökulman muutoksessa kiinnostavaa on se, miten ja milloin ongelma kääntyi ratkaisuksi Vanhankaupungin elävöittämissuunnitelmiin. Haastattelussa Dahlsten ja Sara kertovat Taiteilijoiden tilatyöryhmän suunnitelleen työnsä ”*strategian*” prosessin alusta lähtien. Nykyinen Kokkolan museonjohtaja Joanna Kurth oli vierailut tilatyöryhmän kokouksessa kertomassa Turun Historian ja tulevaisuuden museon visiotyöstä, jonka vetäjänä hän oli itse työskennellyt. Kurth oli esitellyt tilatyöryhmälle ”*jaetun omistajuuden mallin*”, jonka ajatuksena on, että mahdollisimman moni prosessiin linkittyvä toimija saadaan kokemaan projekti omakseen. Sara kertoo:

...siinä oli tosi tärkeänä nimenomaan se jaettu omistajuus, että kaikki nää eri ryhmät, joita lobataan, ja joille puhutaan aiheesta, niin koitetaan saada niin kun jollain tavalla tuntemaan se projekti omakseen. Ja tässä mun mielestä on niin kun onnistuttu erinomaisen hyvin, mistä kertoo ainakin se, että nyt kun Taiteen talo on saatu aikaiseksi niin tota, sitä on kuullut kyllä tosi monista eri suunnista, eri puolueilta ja eri henkilöiltä... että ihmiset kokee, että juuri hänen panoksensa on ollut se joka on mahdollistanut tän.³²⁷

Dahlstenin ja Saran mukaan ”*jaetun omistajuuden malli*” ei suoraan linkity mihinkään tiettyyn akateemisesti tutkittuun suunnittelumetodiin, mutta tulkintani mukaan siinä voi nähdä vahvoja yhteneväisyyksiä esimerkiksi Macarena Gaete Cruzin ja kumppaneiden kaupunkimaisen yhteissuunnittelun periaatteeseen.³²⁸ Taiteen vapaata kenttää edustavien henkilöiden haastatteluissa korostuu näkökulma, jossa he kokivat osallistuneensa Taiteen talon syntyprosessiin sekä osallisen että osallistajan roolissa. Edellisestä lainauksesta käy ilmi, kuinka taiteen vapaa kenttä päätti jo varhaisessa vaiheessa ottaa itselleen roolin asian moottorina ja prosessia eteenpäin vievänä voimana. Taidekahvien helmikuisessa muistiossa todetaan, että kaupunki ei ole edistänyt prosessia toivotulla tavalla, jonka johdosta päätettiin perustaa Taiteilijoiden tilatyöryhmä asiaa ajamaan.³²⁹ Tälle työlle asetettiin tavoitteita,

³²⁶ Hintsanen 14.11.2024

³²⁷ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

³²⁸ Gaete Cruz et al. 2022

³²⁹ Taidekahvien kokousmuistio 4.2.2021

osallistamissuunnitelma ja strategia, esimerkiksi mediatiedotusta ja kaupungin sekä taidekentän kanssa tehtävää yhteistyötä koskien.

Taidekentän tavasta suunnitella toimintaa voi lukea osallisuuskurssin vahvat vaikutteet kulttuurialalla. Kaikille haastattelemilleni taidekentän edustajille osallisuuden käsite oli varsin tuttu, ja kaikki kertoivat työskennelleensä aiheen parissa ammattinsa puolesta paljon.

Dahlsten kertoo tilatyöryhmän osallisuuden kehämäisestä ajattelusta:

Meillä oli ehkä vähän sellainen niinku kehämäinen se ajattelu, että siellä ytimessä oli se niinku tilatyöryhmä ja taidekahvit, eli ne ketä tää koskettaa niinku sillain suoraan. Ja sitten ylipäätään niinku taide ja kulttuuritoimijat Turussa, mutta myös sitten luovien alojen toimijat. Mä olin yhteydessä myös niinku vaikka nyt tuolle animaatiopuolelle, pelipuolelle ja tämmöisiin toimijoihin. Ja sitten toisaalta ne niinku toimijat, jotka liittyy tähän alueeseen, että mitä toimijoita alueella on jo valmiina ja ketkä on Taiteen talon ikään kuin naapureita, ja sillä lailla niinku kuuluu siihen yhteisöön. Ja sitten siinä tuli just noi niinku isot toimijat niinku yliopistot esimerkiksi mukaan, ja Turun ammattikorkea ja me oltiin myös kulttuurikampukseen yhteydessä... Mutta että me yritettiin pohtia tälleen niinku eri toimijuuksien kautta, että mikä kaikki liittyy Taiteen taloon. Ja sitten sellaisella ulkokehällä, niin sitten tässä on tietenkin kaikki kaupungin eri instanssit, ja tota tää kaupunkihallinto. Mutta sitten siellä ulkokehällä myös sitten ne kansainväliset toimijat. Trans Europe Hallesin silloinen PJ, ja sen sihteeri oli tota Turussa jonkun yliopiston hankkeen tiimoilta... niin me otettiin tietenkin sitten heti yhteyttä, ja toinen heistä tuli [vierailulle]. Mutta siis, että me tehtiin niinku henkilökohtaista kontaktia jo siihen niinku Trans Europ Hallesiin, jonka jäsen, ulkojäsen nyt Taiteen talo on.³³⁰

Katsomani mukaan, ainut sektori, jota ei suoraan osallistettu suunnitteluprosessiin Taiteilijoiden tilatyöryhmän toimesta, olivat yksittäiset kaupunkilaiset. Annika Dahlstenin mukaan tilatyöryhmällä ei ollut resursseja kaupunkilaisille toteutettuja julkisia kyselyitä tai muita tilaisuuksia varten. Toisaalta Taiteilijoiden tilatyöryhmän järjestämä avoin seminaari ja esimerkiksi kuntavaalitapahtuma oli periaatteessa koko kansalle avoin, ja aktiivisen mediatiedotuksen kautta myös kaupunkilaisten tiedonsaannista huolehdittiin Taiteilijoiden tilatyöryhmän toimesta.

Myös Turun kaupungin edustajien, Timo Hintsasen ja Tuija Alihaanperän puheessa kuuluu osallisuuskurssin keskeisen roolin tunnistaminen. Haastattelussa Alihaanperä viittaa Turun kaupungin osallisuuden toimintamalliin, joka määrittää kaupunginhallinnolle raamit osallisuuden toteuttamiseen. Tuija Alihaanperä toteaa:

³³⁰ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

...osallistaminen tosi tärkeässä roolissa. Että, oikeastaan kaikkea mitä nyt tässä keskustan alueella on tehty, keskustan kehittämisen kärkihankkeessa, niin tota on pyritty siihen, että se kaupunkilaisten osallistaminen tai alueen toimijoiden osallistaminen on niinku aina mukana, tavalla tai toisella.³³¹

Merkittävin ero osallisuuden ymmärtämisessä ja sen relevanttiuden arvioinnissa suhteessa kehitysprosessiin näyttäytyykin aineistossa Benito Casagranden käsityksessä asiasta. Casagrandella on monta ammatillista roolia, mutta tässä keskustelussa hänen näkökulmansa voi nähdä edustavan yksityistä sektoria ja kiinteistön omistajaa. Kysyessäni haastattelussa, miten hän näkee osallisuuden roolin kaupunkikehityksessä, Casagrande kertoo kokemuksistaan, jolloin hän työskenteli valtioneuvoston komitean sihteerinä muun muassa Tuomiokirkon takaisen alueen kaavoituksessa. Casagrande kertoo, että suunnitelmia vastustamaan perustettiin kansalaisliike Piispankatuyhdistys, joka hyökkäsi julkisuudessa suunnittelua ja myös henkilökohtaisesti Casagrandea vastaan. Casagrande kuvailee myös toisen konfliktin kansalaisliike Enemmistö ry:n kanssa, jonka keskiöön hän oli joutunut Hansakorttelin muutostöitä suunnitellessaan. Vaikka Casagrande ei siis ota suoraan kantaa Taiteen talon prosessin osallisuusdiskurssiin, kuuluu hänen kertomuksessaan muista haastateltavista poikkeava näkökulma asiaan, eli kuinka paljon kansalaisten ja sidosryhmien osallisuuden tulisi vaikuttaa kaupunkikehittämiseen. Tulkitsen näkökulmaeron selittyvän sekä julkishallinnon parissa tapahtuneella osallisuuden paradigman muutoksella sitten 1900-luvun sekä näkökulmalla, jossa Casagrande edustaa yksityistä sektoria, jonka suhteessa osallisuuteen korostuvat usein kiinteistönomistajien ja kansalaisaktiivien väliset konfliktit. Historiallisesti osallisuuden diskurssi on pitkään muotoutunut julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan väliseksi vuoropuheluksi, jossa yksityinen sektori on jäänyt ulkopuolisemmaksi toimijaksi. Kiinteistönomistajien ja kehittäjien näkökulmasta osallisuus saatettiin varsinkin ennen 2000-lukua nähdä pikemminkin riskinä, projektien hidastajana ja epävarmuuden lisääjänä, kuin keinona vahvistaa kaupunkikehittämisen laatua ja legitimizeettiä. Vasta viime vuosikymmeninä, erityisesti vastuullisen liiketoiminnan ja yhteiskuntavastuun korostuessa, yksityinen sektori on alkanut aktiivisemmin osallistua osallisuusprosesseihin esimerkiksi yhteistyöhankkeiden muodossa.³³²

³³¹ Alihaanperä 11.11.2024

³³² Bäcklund & Mäntysalo 2010

Pro Manillasäätiön lähestyminen tuntui siis poikenneen merkittävästi osallisuutta ja jaetun omistajuuden mallia korostavan tilatyöryhmän prosessiin ja visioon verraten. Tuomas Sara kertoo Pro Manillasäätiön suunnitteluprosessista:

Et se oli niin kuin tosi merkille pantavaa se osallistamisen puute, tai oikeastaan semmoinen niinku vastahakoisuus siihen, että kun niinku haluttiin nähdä niitä tilasuunnitelmia, niin ei meille haluttu näyttää niitä. He ei kerta kaikkiaan ollut valmiita näyttämään edes mikä se heidän suunnitelma on.³³³

Turun kaupunginvaltuuston Taiteen talon hallintomuotoa koskevassa pöytäkirjassa korostetaan näkökulmia ”yhteistyö, osallistavuus ja vuorovaikutus taiteen vapaan kentän toimijoiden sekä luovien alojen ja muiden sidosryhmien kanssa”.³³⁴ Niin Taidekahvien kuin Turun kaupunginkin asiakirjoista käy selväksi, että Taiteen talon prosessin alullepanija oli taiteen vapaan kentän verkosto, joka myös johti konseptin suunnittelua aktiivisesti. Näin ollen tulkitsemme Pro Manillasäätiön suunnitelmat Taiteen talon operoinnista kariutuneen juuri osallistamisen puutteeseen suunnitelmassa. Tulkitsemme, että Turun kaupungin hallinto ja päättäjät halusivat varmistaa suunnitelman legitimiuden ja konsensuksen avoimella ja läpinäkyvällä hallintomallilla, jonka suunnittelussa taiteen vapaan kentän näkemykselle annettiin iso painoarvo.

Tulkitsemme, että päätökseen vaikutti myös kaupungin strateginen tavoite koko Vanhankaupungin alueen omistuksesta, joka nähtiin tukevan alueen kehittämistä kokonaisuutena. Tämä näkökulma ei silti selitä sitä, miksi Pro Manillasäätiötä ei lopulta esitetty Taiteen talon operatiiviseksi johtajaksi, vaikka kiinteistön ostopäätöksen yhteydessä se olikin vielä aikomuksena. On myös mahdollista, että tieto Taiteilijoiden tilatyöryhmän vireillä olleesta prosessista ei ollut saavuttanut kokonaisuudessaan Pro Manillasäätiön edustajia, eivätkä he näin ollen osanneet adaptoitua osaksi käynnissä olevaa prosessia tilanteen vaatimalla tavalla.

³³³ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

³³⁴ Turun kaupunki, Kaupunginhallituksen pöytäkirja 07.12.2021, § 570, asia/1

6.2 Vapaa kenttä yhteistyökumppanina ja asiantuntijana

Taiteilijoiden tilatyöryhmän toiminnan tavoitteissa ja tavoissa voi nähdä toteutuvan kaikki kaupunkimaisen yhteiskehittämisen mallin osallisuuden neljä porrasta, eli *tiedottaminen, konsultointi, osallistaminen ja yhteistyö*.³³⁵

Kaupunkikehittämisessä korostuu nykypäivänä yhä enemmän julkisen mielipiteen merkitys suunniteluun.³³⁶ Julkisen mielipiteen rakentaminen oli myös alusta asti Taiteilijoiden tilatyöryhmän työprosessin keskiössä. Turun Sanomien artikkeliaineistoa tarkasteltaessa on selvää, että mediatilaa hallitsi lähes koko prosessin ajan taidekentän näkökulma ja ääni. Turun Sanomien ensimmäisessä asiaa käsittelevässä artikkelissa kuvailtiin taiteilijoiden olevan ”*raivostuneita*”³³⁷. Pitkästi vuoden 2021 kevääseen näkökulma keskittyi pelkästään taidekentän näkökulmaan, jossa kuului huoli tilojen menettämisestä. Huhtikuussa 2021 Tuomo Karhun ja Heli Peltoniemen artikkelissa³³⁸ taiteilijat esittelivät ehdotustaan Rettigin vanhasta tupakkatehtaasta taiteen vapaan kentän keskuksiksi, jossa sävy oli muuttunut positiiviseksi, jopa innostuneeksi. Kevään mittaan julkaistiin yhä muutama huolen täyttämä uutinen taiteilijoiden tilakriisistä, mutta uutisoinnin sävy oli tässä vaiheessa muuttunut jo neutraalimmaksi.

Turun kaupungin edustajien ääni nousi uutisoinnissa esiin keväällä, esimerkiksi Heli Peltoniemen artikkelissa 25.5.2021, jossa esiteltiin kaupungin neljä ehdotusta taidekentän tilakriisin ratkaisemiseksi sekä Irmeli Haapasen artikkelissa 27.5.2021, jossa kerrottiin Jarkko Virtasen esityksestä Rettigin ja kivipainon vuokraamisesta vapaan taidekentän käyttöön. Syyskuun 8. päivä Pro Manillasäätiö nousi otsikoihin Rettigin ostoaikomuksellaan³³⁹, jota nimitettiin seuraavana päivänä Sara Harjun ja Heli Peltoniemen artikkelissa *uutispommiksi*³⁴⁰. Näistä uutisista virisi Turun Sanomissa aktiivinen uutisoinnin vaihe, jossa asiaa käsitteleviä artikkeleita julkaistiin vuoden loppuun saakka lähes viikoittain, joskus useampikin juttu viikossa.

³³⁵ Gaete Cruz et al. 2022

³³⁶ Bäckund 2005, 70-75

³³⁷ Savolainen 25.6.2020

³³⁸ Karhu & Peltoniemi 2.4.2021

³³⁹ Vähämäki 8.9.2021

³⁴⁰ Harju & Peltoniemi 9.9.2021

Taiteen talon hallintomallin päätöstä kohden artikkelit muuttuivat yhä innostuneimmiksi, mutta joukossa oli myös kriittisiä puheenvuoroja politiikkojen mielipiteiden punnitsemisesta, kuten Jari Heinon juttu 8.10.2021 otsikolla ”*Poliitikkojen kanta vaihtui rivakasti – vielä muutama viikko sitten vain Vasemmistoliitto ajoi Rettigin tupakkatehtaan ostoa*”.³⁴¹

Samaisen jutun yhteyteen Heino kirjoitti myös kaksi kommentoivaa juttua, jossa pohdittiin, tapahtuiko politiikkojen päätöksenteon yhteydessä ”*lehmänkauppa*” Taiteen talon ja Musiikkitalon paikan yhteydessä.³⁴² Vuoden 2021 aiheen uutisoinnin päätti Turun Sanomissa Irmeli Haapasen laaja artikkeli Ylioppilasteatterin muutosta ja historiasta otsikolla ”*Monet itkut on jo itketty*” – Turun ylioppilasteatterin lähes 43 vuotta jatkunut elo Läntisellä Rantakadulla päättyy”.³⁴³

Annika Dahlsten ja Tuomas Sara kertovat taidekentän ottaneen yhteyttä mediaan heti tilakriisin puhjettua. Taidekentän toimesta yhteydenpitoa jatkettiin suoraa toimittajien kanssa ja mediatiedotteita asiasta julkaistiin koko prosessin ajan. Dahlsten kertoo myös muun muassa Suomen taiteilijaseuran blogin kirjoittaneen aiheesta ja esimerkiksi Muusikoiden liiton ottaneen julkisesti kantaa Taiteen talon suunnitelman puolesta.³⁴⁴ Tuomas Sara kertoo mediatiedottamisen ajatuksesta:

Siitä saatiin niinku sen kevään aikana useita juttuja isojakin juttuja, joissa ruvettiin puhumaan Taiteen talosta, että me saatiin tavallaan tää meidän, niinku Annikan keksimä nimi, käsittääkseni tää oli... Että tämmöinen asia kuin Taiteen talo... Ei se kertonut kellekään mitään. Niin me saatiin niinku median kautta sitten puskettua ulos ja tehtyä tietäväksi sitä, että kun mennään puhumaan sekä poliitikoille että sitten niinku ihan kenelle vaan, niinku puhumaan Taiteen talosta, niin on pohjalla jo jonkinlainen ajatus siitä, että mikä se Taiteen talo niin kun on, mitä se tarkoittaa ja mitä se voisi olla.³⁴⁵

Dahlsten ja Sara kertovat olleensa jopa yllättyneitä, kuinka positiivisesti media ja ”*julkinen mielipide*” suhtautui koko prosessin ajan Taiteen talon ajatukseen.³⁴⁶ Heini Vahtera arvioi mediauutisoinnilla olleen suuren merkityksen julkiseen mielipiteeseen, joka taas loi osaltaan painetta kaupungin hallinnon päätöksenteolle asiasta.³⁴⁷

³⁴¹ Heino 08.10.2021

³⁴² Heino 08.10.2021

³⁴³ Haapanen 29.12.2021

³⁴⁴ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

³⁴⁵ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

³⁴⁶ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

³⁴⁷ Vahtera 2.12.2024

Tiedontuotanto ja konsultointi oli myös yhtenä keskeisenä asiana Taiteilijoiden tilatyöryhmä työskentelyssä. Haastattelusta käy ilmi, että Taiteilijoiden tilatyöryhmän jäseniltä löytyi paljon osaamista prosessin vaatimiin työtehtäviin. Tuula Paalimäki kertoo hyödyntäneensä arkkitehdin ammattinsa osaamista muun muassa Rettigin tilasuunnitelmien pohjaksi piirtämissään pohjapiirustuksissa. Paalimäellä on myös pitkä kokemus kunnallispolitiikasta Helsingissä, ja muun muassa työskentelystä kaavoituslautakunnassa, joka antoi hänelle valmiuksia poliittisen ja kaupunkikehityksellisen prosessin ymmärtämiseen. Dahlsten ja Vahtera kertovat, että myös muilla tilatyöryhmän jäsenillä oli kokemusta kunnallispolitiikasta, jota he hyödynsivät suunnitteluprosessissa. Tuomas Sara kertoi laskeneensa Taiteen talon taloudellista mallinnusta ja selvittäneensä hallintomallien mahdollisuuksia. Sara kertoo saaneensa asiaan konsultointia oikeustieteen tohtorilta ja finanssioikeuden professorilta Jaakko Ossalta, joka osallistui suunnitteluun ”*pro bono*”.

Sara kertoo Taiteen talon taloudellisen mallin suunnittelusta:

Mä niinku tein, mä laskin ne, ja sit kävin ne sen Ossan kanssa läpi. Mut sitten se oli mielenkiintoista nähdä, että sitten kun tää meni sitten lopulta... kaupungin päätöksentekoprosessissa, niin ne mun tekemät laskelmat oli siellä niinku käytännössä ihan sellaisinaan niinku esitysmateriaalina.

Dahlsten jatkaa:

Joo joo joo niinpä, että matskuja sellaisenaan. Kaikki luvut mitä me oltiin tuotettu, 61 prosenttia ja 39 prosenttia³⁴⁸ niinku nää tilajon periaatteet, sitten Tuomaksen tekemät taloudelliset mallit. Kaikki meni sellaisenaan. Meidän ehdotukset, niinku vuokrahinnoiksi, sellaisenaan.³⁴⁹

Muita tahoja, jotka konsultoivat Taiteilijoiden tilatyöryhmää olivat jo aiemmin mainittujen lisäksi ainakin Kaapelitehtaan kehittämisspällikkö Raine Heikkinen, Trans Europe Halles -organisaation edustajia, Maltfabrikkenin toiminnanjohtaja, Keijo Koskinen tulevaisuudentutkimuksen laitokselta sekä laajasti eri asiantuntijoita Taikelta.³⁵⁰

Edeltäneisiin sitaatteihin viitaten, näyttää siis siltä, että Taiteilijoiden tilatyöryhmän selvitystyö taiteen vapaan kentän tarpeiden kartoittamiseksi näyttäytyi relevanttina tietona

³⁴⁸ *Tilanjako suunniteltiin niin, että Rettigin kiinteistöistä 61 % varataan kulttuuritoimijoille kaupungin subventoimalla tilavuokralla ja 39 % taas kaupallisille toimijoille täydellä tilavuokralla.*

³⁴⁹ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

³⁵⁰ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

Turun kaupungin edustajien näkökulmasta, jonka legitimitettä vahvistivat asiantuntijalausunnot ja laaja-alainen konsultaatio.

6.3 Vapaa kenttä kaupunkiympäristön elävöittäjänä

Taiteen talon syntyprosessia voidaan myös tarkastella kulttuurisuunnittelun käytänteiden näkökulmasta. Kulttuurisuunnittelun prosessin ytimessä on päätöksen teon taustalla oleva huolellinen kulttuurikartoitus sekä sektoreitten välinen ja poikkihallinnollinen yhteistyö, joka on avainasemassa toimivan, kulttuurisesti orientoituneen kaupunkikehittämisen takaamiseksi. Maunu Häyrynen toteaa nykypäivän kaupunkikehityksellisten ja -suunnittelullisten ongelmien liittyvän usein suunnittelutiedon abstraktiuteen ja suunnittelukoneiston kaavamaiseen toimintatapaan, jota laissa määritetty asukosasallistuminen ei riitä kompensoimaan. Uusia suunnittelumalleja soveltavissa kunnissa näihin haasteisiin on Häyrysen mukaan tartuttu tuloksellisesti uusia vapaamuotoisia osallistamismenetelmiä, verkostoja ja poikkihallinnollista yhteistyötä kehittämällä.³⁵¹

Taiteen talon syntyprosessissa on havaittavissa vahvaa toimialojen välistä yhteistyötä. Yhteistyön alullepanijana toimi taiteen vapaa kenttä, joka teki yhteistyötä laajalti sekä taidekentän sisällä että laajemmin eri alan asiantuntijoiden, kaupungin virkahenkilöiden ja kunnallispolitiikkojen kanssa. Prosessin edetessä myös kaupunki alkoi organisoimaan yhteistyötä taidekentän toimijoiden, sekä kaupungin organisaation sisällä yli sektorirajojen, ainakin tilalaitoksen, vapaa-aikatoimialan, kaupungin kärkihankkeiden ja kaupungin ylimmän johdon välillä.

Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmassa kulttuurille ja taiteelle annetaan varsin paljon painoarvoa kaupunkiympäristön elävöittäjänä, mutta varsinaisia askelmerkkejä siihen, kuinka taide- ja kulttuuritoimintoja alueelle syntyy, ei käy ilmi suunnitelmasta. Vuonna 2017 julkaistussa keskustavisiassa kulttuurin osuus ja konkretia on selvästi ohuempi. Toisaalta kummassakin suunnitelmassa kulttuurin rooli kaupunkiympäristön ja kulttuuriperinnön elävöittäjänä tunnustetaan hyvin. Voi myös todeta, että visioille ei ole yleensä tavan mukaista vastata käytännön kysymyksiin vaan ennemminkin piirtää kuvaa inspiroivasta tulevaisuudesta.

³⁵¹ Häyrynen 2009, 12

Myös Benito Casagrande korostaa taiteen ja kulttuurin historiaa ja rakennettua ympäristöä elävöittävää roolia. Casagrande kertoo havahtuneensa Vanhankaupungin erityislaatuiseen jo 1960-luvun lopussa, joka johti Casagranden diplomityön aihevalintaan ja sitä seuranneeseen mediahuomioon. Myöhemmin muun muassa aiheesta syntynyt julkinen keskustelu johti Casagranden mukaan alueen kaavoitusprosessiin sekä Suurtorin kulttuurikeskuksen syntyyn.

Myös Annika Dahlstenin ja Tuomas Saran haastattelussa korostuu paikan erityislaatuinen luonne. Dahlsten kertoo:

Yksi on se, että toi kohde tai paikka on niin erityinen. Ei ole toista aluetta Suomessa missä oltaisiin niinku niin historiallisella ja kulttuurihistoriallisella paikalla tekemässä Taiteen taloa.³⁵²

Tuomas Sara jatkaa:

Se helpotti tätä työtä tosi paljon, että se on semmoinen inspiroiva se tila, ja kun näki ne kaikki kerrokset siellä tyhjänä upeine maisemineen, sieltä on näköalat joelle ja kaupunkiin, joita harva on koskaan nähnyt ennen. Niin se oli tavallaan tosi helppo myydä se ajatus ja se visio silleen, että kun vei sinne ihmisiä katsomaan, niin siitä syntyi aina joka kerta sellainen fiilis, semmoinen kutina, tiedätkö, aina kun kävi siellä sitten, että tässä on jotain tosi erityistä ja hienoa.³⁵³

Taiteelle ja kulttuurille todetun roolin kaupunkiympäristön elävöittäjänä voi mielestäni katsoa laajenevan myös luovaan pääomaan, jota taidekentän edustajilla on. Luovan ajattelun voima näkyy paitsi tavassa, jolla taidekenttä prosessia suunnitteli, myös ihmisten motivaatiossa työtä kohtaan. Kaikki taidekentän edustajat kertovat uhranneensa prosessiin ison määrän aikaa ja työtä, jota tehtiin pääsääntöisesti vapaaehtoistyönä, eli työstä ei maksettu palkkaa. Annika Dahlsten ja Tuula Paalimäki olivat Taidekahvit-verkostossa ainoita, jotka pystyivät sisällyttämään prosessin parissa työskentelyä työtehtäviinsä, tosin Dahlsten toteaa työstä vain osan mahtuneen läänintaiteilijan työajan piiriin, iso osa työstä tapahtui siis hänenkin kohdallaan palkatta. Tästä huolimatta, kaikkia taiteen vapaan kentän edustajia tuntui ajavan työssä valtava motivaatio. Tuomas Sara kertoo omasta lähtökohdastaan:

No kyllä se on ollut niinku hyvin tuommainen arvopohjainen lähtökohta. Et eihän tää ole tavallaan missään kohtaa ollut niinku koskettamassa minua henkilökohtaisella tasolla tää tilakriisi... Että jostain syystä, mä en tiedä miksi, mutta alusta saakka mä jotenkin ajattelin, että tää on mahdollista... mutta jollain tavalla siis se oli tiedätkö, että tätä ei kukaan muukaan tee, jos ei me tehdä tätä

³⁵² Dahlsten & Sara, 21.10.2024

³⁵³ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

itse. Ja se tuntui vaan jotenkin niinku liian herkulliselta ajatukselta, et sen olisi osannut antaa olla. Ja en mä oikein niinku osaa sitä itsekään nyt kuvailla tai perustella itselleni, että miksi mä niinku käytin niin valtavan määrän aikaa ja energiaa tähän hankkeeseen, mutta se vaan niinku tuntui tosi omalta ja tosi tärkeältä, ja sellaselta mahdolliselta.³⁵⁴

Myös Benito Casagranden motiivi asian ajamiseen oli hänelle henkilökohtainen. Casagrande tiivistää syyn osallisuudestaan Taiteen talon prosessiin:

Kotiseurakkaus. Niin se on tietysti se. Mä haluaisin nähdä tämän Vanhankaupungin elävän silleen, kun mä sen alun alkaen 50 vuotta sitten kuvittelin.³⁵⁵

Kun kysyn Heini Vahteralta, mikä motivoi työssä Taiteen talon rakentamiseksi, Vahtera vastaa:

Ylipäätänsä... tarve kokea taidetta ja tarve tehdä sitä, on mun niinku, se on mun tapa elää, että mä koen, että se tekee mut onnelliseksi, että mulla on niin kun valtava luomisen vimma, ja se ajaa mua eteenpäin se luomisen vimma.³⁵⁶

Vahtera kertoo myös taiteellisen työn yhteisöllisestä luonteesta:

Teatteritaiteeseen liittyy voimakkaasti se yhteisö, että sitä ei oikein pysty tekemään kauhean pitkälle yksin, että se vaatii, että se on semmoista yhteisöä, hyvin yhteisöllinen taiteenlaji. Niin on se ymmärrys siitä, että yksin en ole juuri mitään, että mä tarvitsen joukon, joka innostuu omista ideoista. Niin sitten näki, että jos se ihan henkilökohtaisesti, jos mulla ei ole tilaa minne mä luon taidetta, niin mä sammun. Ja mä ihan itsekkäistä syistä niin kun loin itselleni tilaa missä toimia.³⁵⁷

Moni haastateltavista, esimerkiksi Heini Vahtera, Tuula Paalimäki ja Tuija Alihaanperä nostavat esiin näkökulman, jossa he kokivat, että yksittäisten, päättävässä asemassa olevien kaupungin politikkojen ja viranhaltijoiden suhtautumisella Taiteen taloon ja ylipäänsä taiteen ja kulttuurin kenttään saattoi olla merkittävä rooli päätöksen syntymisessä. Paalimäki nostaa vahvasti esiin omistajaohjausjohtajan Jarkko Virtasen myönteisen suhtautumisen kulttuurialaan ja sen merkittävyyden tunnistamiseen Turun kaupunkipolitiikassa, Paalimäki toteaa: ”Kyllä mä oon vähän sitä mieltä, että ihmiset tässä vaikuttaa.”³⁵⁸ Myös Turun kaupunkisuunnittelujohtaja Timo Hintsanen kertoo:

³⁵⁴ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

³⁵⁵ Casagrande 12.11.2024

³⁵⁶ Vahtera 2.12.2024

³⁵⁷ Vahtera 2.12.2024

³⁵⁸ Paalimäki 19.11.2024

Ja kyllä mä siinä niinku vähän, tai aika paljonkin pyrin asiaa tukemaan, koska näin sen itse tärkeänä asiana. Siinä kohtaa taiteilijatiloja oltiin ihan oikeasti kaupunkiorganisaatiossa kyllä sijoittamassa ihan muualle.³⁵⁹

Niin kuin muuallakin yhteiskunnan osa-alueella, myös päättävissä asemissa olevien politikkojen ja virkahenkilöiden henkilökohtaiset näkemykset ja maailmankatsomukset vaikuttavat eittämättä päätöksentekoon, mutta kulttuurimyönteisyyden ja taide- ja kulttuuriorientoituneen kaupunkikehittämisen voi selittää myös kaupunkipolitiikan strategisesta näkökulmasta. Timo Hintsanen kertoo, että Euroopan kulttuuripääkaupunkivuosi 2011 muutti pysyvästi Turun kaupungin suhtautumista taiteen ja kulttuuriin kenttään osana kaupunkipolitiikan ydintä. Hintsanen kertoo muun muassa:

2011 eurooppalainen pääkaupunkivuosi... varmaan on ehkä ollut sitten se kaikkein isoin käännekohta, mutta se, että se ei... oikein strategioissa meillä [näkynyt], niin se on niinku vahvistunut viimeisen 6 vuoden aikana vielä.³⁶⁰

Hintsanen kertoo noin 6 vuoden takaisen muutoksen syistä:

Lähdettiin muun muassa, lähdettiin valmistautumaan Turun 800-vuotisjuhliin. Se on kanssa yksi, että periaatteessa, kun oli Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhla 2017, silloin oikeastaan tehtiin päätökset, että lähdetään resursoimaan sitä valmistautumista 800 vuotisjuhliin, joka ihan ilmiselvästi tulee olemaan kulttuuripääpainotus taas siinäkin mukana.³⁶¹

Myös Annika Dahlsten tunnistaa Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden vaikutukset kaupungin kulttuuripolitiikan ja muun muassa taidekentän keskinäisen yhteistyön vahvistajana.³⁶² Heini Vahtera näkee myös Turun kaupungin tahtotilan profiloitua kulttuurikaupungiksi juontavan vuoden 2011 hankkeesta.³⁶³

Laadullisen sisältöanalyysin tulokset kertovat Turun kaupungin osallisuutta laajalti painottavasta ja kulttuuriorientoituneesta näkemyksestä kaupungin kehittämisen käytännöissä. Turun kaupungilla oli valmiuksia vastata taidekentän aloittamaan työhön ja avoimuutta asian yhteiskehittämisen edistämiseksi. Turun kaupungin voi katsoa toteuttaneen Taiteen talon prosessissa kaikkia neljää kaupunkimaisen yhteissuunnittelun mallin mukaista suunnittelusyklin vaihetta: Kaupunki toteutti *tutkimusta* päätöksenteon tueksi kartoittamalla

³⁵⁹ Hintsanen 14.11.2024

³⁶⁰ Hintsanen 14.11.2024

³⁶¹ Hintsanen 14.11.2024

³⁶² Dahlsten & Sara, 21.10.2024

³⁶³ Vahtera 2.12.2024

taidekentän tilatarpeita, jonka pohjalta se teki *analyysia* ja yhteenvedoa tilanteesta, se *ideoi ja visio* tulevaa yhdessä taidekentän verkoston kanssa ja huomio *päätöksentoessa* kaikkia edeltävien vaiheiden kautta saatuja tuloksia.

Tulkitsen aineiston kertovan myös kaupungin näkökulman kehittyneen ja suunnittelukulttuurin muuttuneen kaupungin organisaatiossa prosessin mittaan. Kulttuurin rooli ja toimijoiden osallisuus korostui prosessin myötä. Hintsanen kertookin työskentelevänsä kulttuurin parissa nykyään tiiviimmin, joka näkyy esimerkiksi Kulttuurirantahankkeessa, jossa haetaan ”*yhteistoiminnallista ja osallistavaa*” mallia. Hintsanen toteaa kaupungin intresseistä seuraavaa:

...ykkösasia ei ole ollut taiteilijoiden tai taiteen edellytysten niinku tavallaan edistäminen tai puolustaminen, vaan se, että sitä kautta saadaan kaikille kaupunkilaisille jotain kiinnostavaa ja vaikka vieraille ja matkailijoillekin sinne alueelle.³⁶⁴

Taidekentällä taas sopivien toimitilojen löytäminen taiteilijoille ja muille kulttuuritoimijoille näyttäytyy keskeisimpänä intressinä. Lähtökohta ei siis ollut sama, mutta neuvottelujen kautta, deliberatiivisen mallin mukaan, eri intressit sulautuivat yhteen. Hintsasen mukaan suunnitelmia alueen elävöittämiseksi on tehty Suurtorin alueelle vuosien varrella paljon ”*pöytälaatikkoon*”, syystä tai toisesta niitä ei ole kyetty saattamaan käytäntöön. Hintsanen arvioi Taiteen talon lopputuloksen täyttäneen kaupungin tarpeet täysin, jopa ylittäneet ne. Väitän, että tällaista lopputulosta ei olisi välttämättä saavutettu ilman taidekentän vahvaa toimijuutta ja verkosto-osaamista. Annika Dahlsten näkemys Taidekahvit-verkostosta tukee tätä päätelmää:

Ja kyllähän toi niinku taidekahvit verkosto on tosi ainutlaatuinen. Ja silloin kun mä olin siellä Taikella hommissa, ja mä esittelin sitä mallia, niinku mä oon sitä esitellyt muun muassa Kuopiossa ja Tampereella, ja tuolla Pohjanmaalla. Niin niin, sitähan on niinku pidetty hyvin erityisenä. Et ei sellaista vastaavaa ole. On erilaisia verkostoja Jyväskylässä ja on Salossa ja on jne jne, ja Tampereellekin on perustettu semmoinen Taidekahvien mallista tota inspiroitunut verkosto. Mutta verkosto, joka olisi niin vahvasti niinku vaikuttavuuteen keskittynyt, niin sellaista ei ole. Et siinä niinku Turun vapaakenttä on tosi ainutlaatuinen.

Ja se ei ole alkanut ihan vaan ainoastaan taidekahveista, vaan taidekahveille hyvää pohjaa teki toi kulttuuripääkaupunkivuosi, joka toi toimijoita yhteen. Ja silloin se pitäyty ehkä enemmän siihen, että yhden taiteenlajin toimijat tuotti niinku yhteisproduktioita. Mutta taidekahveissa se on niinku yli taiteenlajien rajojen se yhteistyö. Ja se on myös niinku tuonut kaupungille selväksi sen, että vähän niinku

³⁶⁴ Hintsanen 14.11.2024

päästy siitä semmoisesta vanhakantaista ajatuksesta, että mikä vielä Logomon aikana... kaupungilla vähän semmoisena pelkona, että nyt siellä on niitä riiteleviä niinku taidetoimijoita, että niiden kanssa on tosi vaikea asioida, kun ei tule keskenään toimeen. Eli semmoiset niinku mitkä liittyy aina siihen rahoituksen jakamiseen, että niinku toimijat on, saattaa olla kateellisia toinen toisilleen siitä niinku rahoituksen jakaantumisesta.

Niin taidekahvit on mun mielestä niinku kaiken tän, niinku keskinäisen kaunan pystynyt jotenkin ylittämään, ja tuonut selväksi niinku jäsenille sen, että yhdessä toimimalla me ollaan niin paljon voimakkaampia ja saadaan niin paljon enemmän aikaiseksi. Ja kaupungin näkökulmasta on tietenkin helppoa, että on niinku tämmöinen yks verkosto, jolla on niin kun tämmöinen konsensushakuinen mielipide kaupunkikehittämiseen ja taidepolitiikkaan, ja yhteistyökykyinen verkosto. Ja että tavoittaa toimijat myös helposti.³⁶⁵

On todettava, että vaikka tadekentän osallisuus näyttäytyykin merkittävänä tekijänä Taiteen talon syntyprosessissa, on hyvin todennäköistä, että vapaan kentän tilakriisi olisi Turun kaupungin avustuksella ratkaistu jollain tapaa myös ilman Taiteilijoiden tilatyöryhmän moottoroimaa prosessia. Siihen, millainen lopputulos silloin olisi ollut, en aineistoni pohjalta pysty vastaamaan.

³⁶⁵ Dahlsten & Sara, 21.10.2024

7 Lopuksi

Tässä Pro gradu työssä halusin tutkia tapaustutkimuksen keinoin sitä, kuinka taiteen vapaan kentän osallisuus näyttäytyy Taiteen talon syntyprosessissa. Koska halusin ottaa tutkimuksessa huomioon sekä taidekentän että Turun kaupungin kaupunkikehittämisestä vastaavien viranhaltijoiden ja päättäjien näkökulman, muodostui aineistosta varsin laaja kokonaisuus, jonka systemaattisen analyysin avulla näen pystyneeni vastaamaan työlleni asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimukseni tuloksena näyttäytyy, että vapaan taidekentän osuus ja osallisuus Taiteen talon syntyprosessissa oli merkittävä, jopa ratkaiseva lopputuloksen muotoutumisen kannalta. Laadullisen sisältöanalyysin tulokset osoittavat, että taiteen vapaan kentän Taiteilijoiden tilatyöryhmän jäsenillä on vahvaa verkosto-osaamista ja näkemystä kaupunkikehityksellisen prosessin kokonaisvaltaisesta suunnittelusta. Taidekentän toiminnassa korostui vahva toimijuus sekä asiantuntijuus, joka vaikutti lopputuloksen legitimizeettiin ja konsensukseen eri toimijoiden välillä.

Taiteen talon miljöö ja sijainti Suomen yhdessä kulttuurihistoriallisesti merkittävimmistä ympäristöistä näytteli prosessissa isoa roolia. Ympäristön ainutlaatuisuus, mutta Turun kaupungin alueen kehityssuunnitelmissa tunnistama potentiaalinen vajaakäyttö, sekä erityislaatuinen momentum kunnallisvaalikevään ja Åbo Akademin säätiön Rettigin tehtaan myyntiaikeiden yhdistelmänä oli myös eittämättä tärkeässä roolissa lopputuloksen muodostumisen kannalta.

Myös Turun kaupungin toteuttama kaupunkikehittäminen näyttäytyy osallistumista tukevana ja yhteiskehittämisen ajatukselle avoimena prosessina. Taiteen talon kehittämisessä voi nähdä deliberatiivisia piirteitä, joissa ratkaisua haettiin keskustelun ja yhteistyön keinoin. Tutkimuksen tuloksista voi tulkita muutoksen Turun kaupungin suunnittelukäytännössä, jossa tunnistettiin prosessin myötä entistä vahvemmin yhteistyön mahdollisuudet ja kulttuuriorientoituneen kaupunkikehittämisen muodot. Konsensuksesta huolimatta prosessissa todistettiin myös näkökulmien yhteen törmäystä Pro Manillasäätiön rinnakkaisen Taiteen talon visoin muodossa. Lopputuloksen voi aineiston tulkinnan perusteella todeta ratkaiseen juuri osallisuuden näkökulma, joka puuttui Pro Manillasäätiön prosessista ja suunnitelmasta.

On kuitenkin todettava, että prosessin parissa työskentelevien kaupungin virkahenkilöiden ja paikallispoliitikkojen näkökulma jäi tutkimukseni aineistossa ohueksi, eikä näin ollen voida varmaksi sanoa mitkä asiat olivat lopulta suurimmassa roolissa Taiteen taloa koskevan poliittisen päätöksenteon yhteydessä.

Turku pyrkii profiloitumaan vahvana kulttuurikaupunkina. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että kaupungin antama kulttuurin lupaus ei ole tyhjä, vaan kaupunki pyrkii aidosti panostamaan taiteen ja kulttuurin kenttään sekä taloudellisesti, kaupunkikehityksellisesti että esimerkiksi osallistavia rakenteita kehittämällä. Kaupungin instanssissa taide- ja kulttuurikentän toimijoiden rooli näyttäytyy vahvana toimijuutena, jossa kentän toimijat kehittävät sekä omaa että kaupungin toimintaa omalakisesti ja itseohjautuvasti. On kuitenkin todettava, että edellä mainittuja tuloksia ei voi sellaisenaan yleistää koko kaupungin kulttuuripoliittiseksi analyysiksi, vaan on mahdollista, että kaupungin viimeaikaisesta politiikasta löytyy myös erilaisia esimerkkejä.

Mahdollisena jatkotutkimuksen aiheena työlleni voisikin olla esimerkiksi Taiteen talon prosessin vertailu muihin vastaaviin tai Taiteen talon vaikutusten tutkiminen ja mittaaminen Turun Vanhankaupungin elinvoiman kehityksestä käsin. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella sitä, kuinka vapaan taidekentän toimijat kokevat nykyisellään Taiteen talon vastanneen kentän tilatarpeeseen ja prosessissa visioituihin ideoihin avoimesta, elävästä ja uutta luovasta kulttuurikeskuksesta.

Lähteet

AINEISTOT

Turun kaupungin asiakirja-aineisto

Lunden, Eero & Loukola, Tuuli & Schmidt-Thomé, Kaisa & Savolainen, Panu & Alihaanperä, Tuija & Chir, Julia (2021): *Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma*, Turun kaupunki.

Niemi-Nagy, Niina & Karlsson, Mette (2018): *Selvitys kulttuurialan kolmannen sektorin ammattilaiskentän toimintaedellytyksistä Turussa*. Turun kaupunki. 20.8.2018

Turun kaupunki (2017): *Towards New Turku, Vision for the City Centre 2050*

Turun kaupunki. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 07.06.2021. 15/2021. Kh § 259, 31.05.2021 Aisa/4 ja Kh 07.06.2021, § 281 Asia/9. *Taide- ja kulttuurikentän tilatarveselvitys ja lähitulevaisuudessa tilansa menettävien taiteilijoiden tilaratkaisu*. <https://ah.turku.fi/kh/2021/0607015p/4395015.htm>

Turun kaupunki. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 18.10.2021. Kh § 476, 11.10.2021, asia/4. Kv 18.10.2021, § 241, asia/8. *Rettigin tupakkatehtaan kiinteistön (853-2-2-6) ostaminen*. <https://ah.turku.fi/kv/2021/1018009p/4491055.htm>

Turun kaupunki. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 22.11.2021, § 519, asia/6. *Vanhankaupungin strategisen maankäytön hankkeen nimeäminen, tavoitteiden asettaminen sekä Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelman laatimisen jälkeiset toimenpiteet*. <https://ah.turku.fi/kh/2021/1122029p/4521973.htm>

Turun kaupunki. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 07.12.2021, § 570, asia/1. *Rettigin kiinteistön operointimalli ja Taiteen talo -konseptin jatkovalmistelu*. <https://ah.turku.fi/kh/2021/1207031p/4537477.htm>

Turun kaupungin pormestariohjelma 2021–2025, *Pormestarien Turku – Toiminnan vuosikymmen.*

https://www.turku.fi/sites/default/files/document/pormestariohjelma_2021_suomi_web.pdf

Turun kaupunki, Kooste yhteiskehittämistyöpajasta 21.10.2020 (Aineisto tutkijan hallussa).

Turun kaupunki, Kooste yhteiskehittämistyöpajasta 26.10.2020 (Aineisto tutkijan hallussa).

Taidekahvien asiakirja-aineisto

(Aineisto tutkijan hallussa)

Tilatapaamisen muistio, 19.11.2020. Koollekutsuja: Taidekahvit-verkosto. Muistion tekijä:
Anni Sundbacka

Taidekahvien kokousmuistio 8.10.2020.

Taidekahvit kokousmuistio 5.11.2020. Muistion tekijä: Annika Dahlsten.

Taidekahvien kokousmuistio 4.2.2021. Muistion tekijä: Sara Koironen.

Taidekahvit, Esittelyt. *Koonti taidekahvien esittelymateriaaleista.*

Taidekahvit. *Muistio, iltakoulu 18.5.202.*

Taidekahvit. *Muistio: kaupungin tilaisuus tilaratkaisuista, 11.5.2021*

Taidekahvit. *Teesit 2021.* Taidekahvien kuntavaalimateriaalit 2021.

Taidekahvit. *Tilatoimikunta vaalivaikuttamisen palaverin muistio 18.2.2021*

Taidekahvit ja Turun kaupunki. *Taiteilijatilat esittävät taiteet ja suma kokous 20.08.2021*
(Aineisto tutkijan hallussa)

Taidekahvit. *Tilatyöryhmän sisäinen seminaari 15.9.2021.*

Taidekahvit, tilatyöryhmä. *Taiteen talo tilakartoitus 22.9.2021, tulokset*

Taidekahvit, tilatyöryhmä. *Seminaari 11.11.2021 muistio.* Taiteen talon Turkuun: kohti käytäntöä -seminaarin suunnittelumuistio.

Haastattelut

Dahlsten, Annika (kuvataiteilija, Taiken läänintaiteilija 2018-2023) & Sara, Tuomas (festivaalituottaja ja ravintolayrittäjä), 21.10.2024, *ryhmähaastattelu, live.*

Alihaanperä, Tuija (Turun keskustan kehittämisen kärkihankkeen hankepääällikkö) 11.11.2024, *Zoom-videohaastattelu*

Casagrande, Benito, (arkkitehti SAFA ja kasvatustieteiden tohtori HC, Pro Manillasäätiön ja kulttuurikeskus Manillan perustajajäsen ja hallituksen puheenjohtaja vuoteen 2023 asti) 12.11.2024, *Zoom-videohaastattelu*

Hintsanen, Timo (arkkitehti, Turun kaupungin kaupunkisuunnittelujohtaja) 14.11.2024, *Zoom-videohaastattelu*

Paalimäki, Tuula (arkkitehti, Taiteen talon tiloissa toimivan Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiön asiamies vuoden 2021 loppuun asti, nyt eläkkeellä) 19.11.2024, *Zoom-videohaastattelu*

Vahtera, Heini (teatteri-ilmaisun ohjaaja YAMK, Taiteen talon tiloissa vuodesta 2022 lähtien toimineen ja vuonna 2023 toimintansa lopettaneen Kulttuuriosuuskunta Valtakunnan hallituksen jäsen) 2.12.2024, *Zoom-videohaastattelu*

Turun Sanomien media-artikkelit

(Luetteloitu julkaisuajankohdan mukaan)

Haapanen, Irmeli, 29.12.2021: *"Monet itkut on jo itketty"* – Turun ylioppilasteatterin lähes 43 vuotta jatkunut elo Läntisellä Rantakadulla päättyy

Heino, Jari, 20.12.2021: *Taiteen talolle kiinteistöyhtiö – Arve ja Rantanen aiemmin perustetun sisältöyhtiön hallitukseen.*

Turun Sanomat, 15.12.2021: *Rettigin kiinteistö siirtyi Turun omistukseen Åbo Akademin säätiöltä*

Heino, Jari, 7.12.2021: *Yo-teatteria ja Mundosia istutetaan Rettigiin – yli 60 prosenttia Taiteen talosta on jatkossa toimijoilla, jotka tarvitsevat Turun avustuksia.*

Sara, Harju, 11.11.2021: *Taiteen taloon halutaan osallistava hallintomalli – "Kyse ei ole pelkästä talosta vaan koko yhteistyöverkostosta"*

Heino, Jari, 8.11.2021: *Muukkonen nousi pelintekijäksi – Taiteiden talo oli vasemmistopoliitikon saavutus, Turun kesäinen vallanjako takaisku*

Heino, Jari, 18.10.2021: *Taiteiden talolle ei vastarintaa – valtuutetut suitsuttivat kuorossa Rettigin tupakkatehtaan ostoa*

Heino, Jari, 15.10.2021: *Rosenlöf ajaa museota aluksi Rettigin tehtaaseen – Sdp-veteraani muistuttaa, että taiteilijatilojen lisäksi tehtaassa on runsaasti neliöitä*

Heino, Jari, 11.10.2021: *Rettigin tehtaan ostoa eteni Turun superkokoukseen – kaupunginhallitus ei maanantaina äänestänyt asiasta*

Heino, Jari, 08.10.2021: *Poliitikkojen kanta vaihtui rivakasti – vielä muutama viikko sitten vain Vasemmistoliitto ajoi Rettigin tupakkatehtaan ostoa*

Heino, Jari, 7.10.2021: *Turku ostamassa Rettigin ex-tehtaan – kaupunki maksaa tulevasta Taiteiden talosta Åbo Akademin säätiölle 12 miljoonaa euroa*

Turun Sanomat, 17.9.2021: *Kirjan talo joutuu luopumaan tiloistaan – Lähtö koittaa keväällä 2022*

Heino, Jari, 16.9.2021: *Pro Manillasätiölle varovaista tukea – vain Vasemmistoliitto haluaa, että Turku ostaisi Rettigin tupakkatehtaan*

Heino, Jari, 9.9.2021: *Pro Manillasätiö haluaa ostaa Rettigin tehtaan – Turulta pyydetään tukitoimia Taiteiden talon varmistamiseksi*

Harju, Sara & Peltoniemi, Heli, 9.9.2021: *Pro Manillasätiön uutispommi Rettigin ostotarjouksesta saa kiitosta taiteilijoilta – kaupungilta toivotaan nopeita ratkaisuja*

Vähämäki, Hannu, 8.9.2021: *Pro Manillasätiö aikoo ostaa Rettigin vanhan tehdaskiinteistön taiteiden tyyssijaksi Turussa*

Näsänen, Aleks, 27.8.2021: *Barker-teatteri, Turun ylioppilasteatteri, Teatteri Mundo ja Sunnuntaimaalarit istuivat kaupungin kanssa neuvottelupöytään*

Harju, Sara, 27.8.2021: *Teatteri Mundo jää marraskuussa kodittomaksi – uusien tilojen äänieristys ja kustannukset huolettavat Turun taidetoimijoita*

Karhu, Tuomo, 27.8.2021: *Barker-teatteri tyrmää ajatuksen yhteisistä tiloista Turun Sunnuntaimaalareiden kanssa Kivipainossa*

Heino, Jari, 7.6.2021: *Teatterien kanssa neuvotellaan vielä – Rettigin tehtaasta tiloja muille taiteilijoille*

Heino, Jari, 31.5.2021: *Turun kulut ja Kivipaino närästävät – poliitikot haluavat vastauksia auki oleviin kysymyksiin taiteilijajaloista*

Haapanen, Irmeli, 27.5.2021: *Jarkko Virtanen esittää Rettigin ja Kivipainon vuokraamista taiteilijoiden käyttöön*

Peltoniemi, Heli, 25.5.2021: *250 taiteilijaa menettämässä työtilansa Turussa – nämä kohteet nousivat esiin kaupungin etsiessä ratkaisua, yhtä taiteilijat kavahtavat*

Karhu, Tuomo & Peltoniemi, 2.4.2021: *Taiteilijat haluavat Taiteen talon Rettigin vanhaan tupakkatehtaaseen – Uusi kulttuurikeskus avaisi historiallisen korttelin sisäpihoineen kaupunkilaisille*

Karhu, Tuomo, 2.4.2021: *Kulttuuripääkaupungin juhluvuosi huutaa tekoja – Puheet eivät paljon paina, jos taiteilijat ajetaan mierolaisiksi*

Haapanen, Irmeli, 2.4.2021: *Turun ylioppilasteatterin yli 40 vuotta jatkunut loru Linnankadulla loppuu*

Haapanen, Irmeli, 15.1.2021: *Harrastajateatterit elävät korona-ajassa kädestä suuhun – Ylioppilasteatterin häätö nykyisistä tiloistaan yhä todennäköisempää*

Savolainen, Anni, 25.6.2020: *Barkerin tehtaan purku raivostuttaa taiteilijoita: "Kulttuuripääkaupungin maine alkaa rapista aika pahasti"*

Turun Sanomat, 23.6.2010: *Åbo Akademin säätiö paljastui Linnankiinteistön ostajaksi*

Monto, Riitta, 8.5.2007: *Työhuoneet tyhjenevät Jokikadulla, taiteilijat hajaantuvat väliaikaisiin tiloihin*

Kirjallisuus

Ahponen, Pirkkoliisa (1996): *Kulttuuripolitiikka instituutiona, markkinoilla ja utopiassa*. Teoksessa Kupiainen, Jari & Sevänen, Erkki (toim.) (1996): *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Ainala, Terhi & Kivilaakso, Aura & Olsson, Pia & Savolainen, Panu & Vahtikari, Tanja (2021): *Kadun kulmassa – Reittejä humanistiseen kaupunkitutkimukseen*. Teoksessa Vahtikari, Tanja & Ainala, Terhi & Kivilaakso, Aura & Olsson, Pia & Savolainen, Panu (2021): *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Vastapaino, Tampere

- Arnstei, Sherry R. (2019) (orig.1969): *A Ladder of Citizen Participation*. Journal of the American Planning Association 2019 | Volume 85 Number 3. Artikkelin alkuperäinen julkaisu: Journal of the American Institute of Planners (now Journal of the American Planning Association), Volume 35 (1969), Number 4, 216–224
- Bourdieu, Pierre (1998): *Järjen käytännöllisyys, toiminnan teorian lähtökohtia*. Suomentanut Mika Siimes. Vastapaino, Tampere
- Bäcklund, Pia (2005): *Paikallisyhteisö liikkeellä. Pelastetaan Vuosaari! -kansalaisliike ja mediavälitteinen suunnitteluprosessi*. Teoksessa Bäcklund, Pia & Harry Schulman (2005): *Suunnittelun kumppanuudet. Tapaus Vuosaari*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki
- Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.) (2016): *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere University Press
- Bäcklund, Pia & Mantysalo, Raine (2010): *Agonism and institutional ambiguity: Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice – the case of Finland*. Planning theory (London, England), 2010-11, Vol.9 (4), 333-350.
- Gaete Cruz, M., Ersoy, A., Czischke, D., & van Bueren, E. (2022): *Towards a framework for urban landscape co-design: Linking the participation ladder and the design cycle*. CoDesign, 19(3), 233-252. <https://doi.org/10.1080/15710882.2022.2123928>
- Dahlsten, Annika (2021): *Taiteen talo Turkuun. Kiihkeiden unelmien vuosi*. Taiteen edistämiskeskuksen blogikirjoitus 21.12.2021 <https://www.taike.fi/fi/blogit/taiteen-talo-turkuun-kiihkeiden-unelmien-vuosi>
- Einola, Suvi & Kohtamäki, Marko (2015): *Osallistava strategiaprosessi kunnassa*. Vaasan Yliopisto.
https://issuu.com/universityofvaasa/docs/einola_kohtam_ki_2015_osallistav

- Eriksson, Päivi & Koistinen, Katri (2005): *Monenlainen tapaustutkimus*. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki.
- Ertiö, Titiana (2013): *Osallistuminen ja osallisuus Turun kulttuuripääkaupunkivuoteen 2011*. Turun kaupunki Kaupunkitutkimusohjelman tutkimusraportteja 1/2013.
- Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 (2012): *Turku 2011 -säätön loppuraportti kulttuuripääkaupunkivuoden toteutumisesta*. Hämeen kirjapaino Oy. Turku 2011 -säätö.
- Florida, Richard (2005): *Luovan luokan esiinmarssi*. Talentum, Helsinki. Alkuperäinen teos: Florida, Richard. (2004): *The Rise of the Creative Class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Gaber, John (2019): Building “A Ladder of Citizen Participation” Sherry Arnstein, *Citizen Participation, and Model Cities*. Journal of the American Planning Association 2019 | Volume 85 Number 3.
- Grahn, Maarit & Häyrynen, Maunu. (2009): *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit* Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Haapanen, Irmeli, Turun Sanomat (18.1.2025): *Turku satsaa suurista kaupungeista eniten euroja kulttuuriin per asukas: miten se näkyy kaupunkilaiselle?*
<https://www.ts.fi/kulttuuri/6541682> [24.4.2025]
- Haila, Yrjö (2018): *Kaupunkien samanlaisuus ja erilaisuus*. Tiede & Edistys 2/2018.
- Harisalo, Risto & Aarrevaara, Timo & Stenvall, Jari & Virtanen, Petri (2007): *Julkinen toiminta – Julkinen politiikka*. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print Tampere
- Hirvi-Ijäs, Maria; Kanerva, Anna; Ruusuvirta, Minna (ed. toim.); Jakonen, Olli; Karri, Sirene; Karttunen, Sari; Kuisma, Marjatta; Kurlin Niiniaho, Ari; Lehtinen, Emmi; Renko, Vappu & Sokka, Sakarias (2020): *Kaupunkikehittäminen ja kulttuuripolitiikka. EspooCult tutkimuksen tuloksia*. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

- Hokkanen, Olli (2011): *Kaupunkipolitiikkaa edunsaajille?* Acta nro 231. Suomen Kuntaliitto. Helsinki
- Hokkanen, Olli (2019). *Suomalainen kaupunkipolitiikka. Sen tekijät ja tulkit*. Akateeminen väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hovi, Pia (2021): *Kyl maar tääl kaikenlaista kulttuuria on! Kulttuurisuunnittelu kokonaisvaltaisena kulttuuri- ja taidelähtöisenä yhteiskehittämisen menetelmänä*. Turun yliopisto. Maisemantutkimuksen väitöskirja. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.
- Hämäläinen, Timo (2019). *Kaikkien kaupunki – Yhteinen kehitystyö asukkaiden kanssa*. Teoksessa: Holstila, Eero & Hämäläinen, Timo (2019): *Kaupunkipolitiikan uusi aika*. Rakennustieto Oy ja MDI Public Oy, Helsinki, 169-186.
- Häyrynen, Maunu (2009): *Mukana menossa kulttuurituotanto*. Teoksessa Grahn, Maarit & Häyrynen, Maunu (toim.) (2009): *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki
- Häyrynen, Maunu. (2011): *Miten Suomi maisemoitui*. Teoksessa Heinänen, Seija & von Bonsdorff, Pauline & Kaukio, Virpi (toim): *Tunne maisema*. 17–35. Maahenki, Helsinki
- Häyrynen, Maunu (2017) *Kulttuurisuunnittelu, kulttuurikartoitus ja suomalainen kaupunkikehittäminen*. Teoksessa Maunu Häyrynen & Antti Wallin (toim.) *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 7–28.
- Häyrynen, Maunu & Wallin, Antti (2017): *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Häyrynen, Simo (2006): *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka*. Minerva kustannus oy, Jyväskylä.

- Häyrynen, Simo (2015): *Kulttuuripolitiikan liikkuvat rajat. Kulttuuri suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki
- Isola, A-K. & Kaartinen, H. & Leemann, L. & Lääperi, R. & Schneider, T. & Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Työpaperi 33/2017. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Jakonen, Olli (2022): *Kulttuuripolitiikkaa strategisessa valtiossa. Taiteen ja kulttuurin ohjaus ja rahoitus hallinnollisena politiikkana*. Kulttuuripolitiikan väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Jakonen, Olli & Renko, Vappu (2023). *Esa Pirnes: ”Oikeastaan kaikki keskeiset kulttuuripolitiikan perustelut ovat olleet esillä tavalla tai toisella hyvin kauan”*. Julkaistu teoksessa: Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2023, 72-81.
- Jauhiainen, Jussi s. & Harvio, Susanna (2008): *Kaupunkitutkimus Suomessa 2000-luvulla*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen. 27/2008.
- Kainulainen, Kimmo (2004): *Kulttuuriteollisuuden ja aluetalouden kehityksen moniulotteinen yhteys*. Teoksessa Sotarauta, M. & Kosonen, K. (toim.): *Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö: Avauksia aluekehityksen näky- mättömään dynamiikkaan*. Tampere University Press.
https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/94604/kulttuuriteollisuuden_ja_aluetalouden_kehityksen_2004.pdf?sequence=1
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina (2021): *Etnografia*. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> [12.4.2025]
- Kangas, Anita ja Pirnes, Esa (2015): *Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus*. Teoksessa Heiskanen, Ilkka & Kangas, Anita & Mitchell, Ritva

- (2015) *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet*. Tietosanoma Oy. 23-108.
- Kanerva, Anna & Ruusuvirta, Minna (2006): *Suomalaisen teatterin tulevaisuus teatterintekijöiden ja kuntien silmin. Yhteenvedo teatteriselvityksestä*. Cuporen julkaisuja 14/2006.
- Kanninen, Vesa & Bäcklund, Pia (2017): *Kansalaisosallistumisen institutionaaliset rajat?* Teoksessa Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.) (2017): *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere 2017
- Kekäle, Jouni & Puusa, Anu (2020): *2. Tiedesodat*. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) (2020): *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. 2. painos. Gaudeamus.
- Koskiahho, Briitta & Leino, Helena & Mäkelä, Tanja (2000): *Urbaani osallisuus: tarkastelussa uusi maankäyttö- ja rakennuslaki*. Tampereen yliopisto.
- Kulttuurin kuntatietohanke KULTTI, *Kuntaliiton verkkosivu*.
<https://www.kuntaliitto.fi/hyvinvointi-ja-sivistys/sivistystoimen-kehittaminen/kulttuurin-kuntatietohanke-kultti> [24.4.2025]
- Kumpulainen, Kaisu & Koskinen-Koivisto Eerika 2023?: *Kestävä kulttuurisuunnittelu*. Jyväskylän yliopisto (Tulossa 2024)
- Landry, Charles. (2008): *The Creative City, A toolkit for urban innovators*. London: Earthscan.
- Matthies, Aila-Leena (2017): *Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa*. Sosiologia, 54(2), 149-165. <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124292>
- Mercer, Colin (2002). *Towards Cultural Citizenship: Tools for Cultural Policy and Development*. The Bank of Sweden Tercentenary Foundation, Sida & Gidlunds förlag.

Niemi-Nagy, Niina (2021): *Vapaan kentän tilan tarpeiden kartoittaminen*. Turun kaupunki 22.2.2021.

Oinaala, Anu & Ruokolainen, Vilja (2013): *Vapaan kentän jäljillä. Tutkimus teatterin, tanssin, sirkuksen sekä performanssi- ja esitystaiteen vapaasta kentästä*. Cuporen verkkojulkaisuja 20, Helsinki

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2024): *Kulttuuripoliittinen selonteko*. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:55. Helsinki.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (3.9.2024): *Budjettiriihestä päätöksiä opetus- ja kulttuuriministeriöön kohdistuvista säästöistä*. OKM:n tiedote 3.9.2024.
<https://okm.fi/-/budjettiriihesta-paatoksia-opetus-ja-kulttuuriministerioon-kohdistuvista-saastoista>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011): *Vapaan kentän ammattilaisryhmien toimintaedellytysten parantaminen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:14

Pasanen, Tuukka, Yle (2023): *Analyysi: Riikka Purra kutsui kulttuuria luksuspalveluksi, ja se saattaa olla parasta mitä kulttuurille on vaaleissa tapahtunut*. <https://yle.fi/a/74-20023605> (10.3.2025)

Pirnes, Esa (2008): *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripoliittikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripoliittikan perusteluna*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) (2020): *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. 2. painos. Gaudeamus.

Rautiainen, Pauli (2008): *Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään*. Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikön julkaisuja n:o 34, 2008.

- Renko, Vappu & Lohtaja, Aleks (2024): *Anita Kangas: "Kulttuuripolitiikka tutkimusalana on vahvistunut"*. Julkaisussa *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2024*, 49-61
- Renko, Vappu & Ruusuvirta, Minna & Forsell, Sanna & Häyrynen, Maunu (2018): *Kulttuurialan kolmannen ja neljännen sektorin rooli. Katsaus kulttuurialan kolmanteen ja neljänteen sektoriin kuntien kulttuuritoiminnassa sekä paikallisessa ja alueellisessa kehittämisessä*. Cuporen työpapereita 8/2018.
- Renko, Vappu & Ruusuvirta, Minna & Ruokolainen, Olli & Nokela, Severi & Leppänen, Aino (2024): *Kulttuuria kartalla II. Valtion osarahoittamat kulttuuripalvelut Suomessa*. Cuporen verkkojulkaisuja 82
- Ruokolainen, Olli (2017): *Suunniteltu luovuus. Kulttuuritoiminnot ja strateginen aluekehittäminen*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere University Press, Tampere
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) (2010): *Haastattelu analyysi*. Vastapaino. Tampere.
- Rönkkö, Kaisa (2025): *Suomi tarvitsee vapaata taidetta*. Artikkelijulkaisu Taike.fi -blogissa 27.2.2025. <https://www.taike.fi/fi/blogit/suomi-tarvitsee-vapaata-taidetta>
- Saukkonen, Pasi (2013): *Kolmas sektori – Vanha ja uusi*. Artikkelijulkaisu: Kansalaisyhteiskunta 1 (2013), 6—31.
- Selman, Paul. (2004). *Community participation in the planning and management of cultural landscapes*. *Journal of Environmental Planning and Management* 47:3, 365–392.
- Seppälä, Pauliina (27.2.2023): *Timo Aro, miksi Turulla menee nyt niin hyvin?* Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI:n verkkojulkaisu. <https://www.mdi.fi/timo-aro-miksi-turulla-menee-nyt-niin-hyvin/>

- Seppänen, Liisa (2015): *Kadut ja kaupunkisuunnittelu keskiajan Turussa*. Artikkelijulkaisu teoksessa *Historialinen Aikakauskirja Vol 113 Nro 2* (2015). Julkaisijat Suomen Historiallinen Seura ja Historian Ystävien Liitto, 123–136.
- Sorjonen, Hilppa. & Sivonen, Outi. (2015): *Taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön muodot, laajuus ja tuloksellisuus*. Cuporen verkkojulkaisuja 27. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/taide-jakulttuurilaitostenyleisotyönmuodot17.4..pdf>
- Tienari, Janne & Kiriakos, Carol (2020): *Autoetnografia*. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) (2020): *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. 2. painos. Gaudeamus.
- Titanik (2015): *Arte ry:n kommentti Jussi Koitelan kolumniin*. Titanik-gallerian verkkosivut 30.10.2015 <https://www.titanik.fi/arte-ryn-kommentti-jussi-koitelan-kolumniin/>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: *Laadullisen tutkimuksen sisältöanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turun kaupungin vapaa-ajan palvelukokonaisuus (16.12.2021): *Turun kulttuuri- ja nuorisolautakunta päätti uusista kulttuurin sopimuskumppanuuksista – avustusmäärärahoihin puolen miljoonan euron korotus*. [25.4.2025] <https://www.epressi.com/tiedotteet/kulttuuri-ja-taide/turun-kulttuuri-ja-nuorisolautakunta-paatti-uusista-kulttuurin-sopimuskumppanuuksista-avustusmaararahoihin-puolen-miljoonan-euron-korotus.html>
- Turun kulttuurikeskus ja Turun maakuntamuseo (2002): *Kortteli täynnä elämää. Turun Vanha Suurtori*. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019 https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Vahtikari, Tanja & Ainiala, Terhi & Kivilaakso, Aura & Olsson, Pia & Savolainen, Panu (toim.) (2021): *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Vastapaino. Tampere

Venäläinen, Anni (2015): *Kesän nopein, suurin ja vapain taide: Valtio+*. Mustekala kulttuurilehti 5.8.2015. <https://mustekala.info/kesan-nopein-suurin-ja-vapain-taide-valtio/> (29.4.2025)

Virolainen, Jutta (2015). *Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö, Cuporen verkkojulkaisuja 26.

Vuori, Jaana (2021). Tapaustutkimus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> [Viitattu 25.09.2024.]

Ympäristöministeriö, *MAL-sopimukset*. <https://ym.fi/maankayton-asumisen-ja-liikenteen-sopimukset> [22.4.2025]

Yleiskaavat ja rakennussuojelu

Vanha Suurtori. Yleissuunnitelma. Turku 30.9.1983. Suurtoritoimikunta, Arkkitehtitoimisto B. Casagrande & Co. Conteam Oy

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. *Turun Tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue*. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.asp?KOHDE_ID=4620 (7.4.2025)

Turun kaupunki. Nunnankadun asemakaavamuutoksen selostus. 19.5.2005, Asemakaavatunnus: 29/2004 Diarionumero: 5718-2004. <https://kaupunkisuunnittelu.turku.fi/kaavoitus/5718-2004KaavaselostusID2770-Voimaantulo.pdf>

Muita lähteitä

About the Culture Sector, *Unescon verkkosivut*. <https://www.unesco.org/en/culture/about#>
(5.3.2024)

Aamuset, 14.8.2015: *Nostalginen Turku: Pinella oli kulturellien kantabaari*.
<https://aamuset.fi/artikkeli/1613452761>

Brinkkala ja Vanha Raatihuone siirtyvät Taiteen talon konseptin alle, *Taiteen talon verkkosivut*, 7.4.2025. <https://taiteentalo.fi/brinkkala-ja-vanha-raatihuone-siirtyvat-taiteen-talon-konseptin-alle/> (10.4.2025)

Cupore, Tutkimus, *Cuporen verkkosivut*. <https://www.cupore.fi/tutkimus/> (3.2.2025)

Fuugan rakentaminen, *Turun kaupungin musiikkitalo Fuugan verkkosivut*,
<https://www.turku.fi/turun-musiikkitalo-fuuga/fuugan-rakentaminen> (3.2.2025)

Finlex 410/2015, *Kuntalaki*. 1.5.2015. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2015/410>

Finlex 166/2019, *Laki kuntien kulttuuritoiminnasta*. 11.2.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2019/166>

Finlex 295/1963, *Muinaismuistolaki*, 17.6.1963.
<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/1963/295>

Historia, *Turun Taiteilijaseuran verkkosivut*. <https://turuntaiteilijaseura.fi/historia/> (22.2.2024)

Historian ja tulevaisuuden museo, *Turun kaupungin verkkosivut*,
<https://www.turku.fi/projekti/historian-ja-tulevaisuuden-museo> (3.2.2025)

Historik, *Katedralskolan i Åbo verkkosivut*, <https://info.edu.turku.fi/katedral/om-oss/historik/>
(13.9.2024)

Hjeltintalo, *Turun kaupungin verkkosivut*, <https://www.turku.fi/vanha-suurtori/alueen-historia/hjeltintalo> (18.3.2024)

Heli, Peltoniemi, *Turun Sanomat*. 8.5.2022: *Taiteen talo ei ole vain yksi talo – Näin Rettigin tupakkatehdas ruokki turkulaista kulttuurielämää jo yli sata vuotta sitten.*
<https://www.ts.fi/kulttuuri/5649843>

Hyvönen, Veijo, *Turun Sanomat*, 19.11.2003: *Turku on entinen tupakkakaupunki.*
<https://www.ts.fi/uutiset/1073928496>

Kulttuuripaneeli, *Turun Ylioppilasteatterin Facebook-sivut*, videotallenne 27.5.2021.
https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=1008149829719699

Kulttuuritoimi, Vanha Suurtori <https://yksa.disec.fi/Yksa4/id/160588500140600?rd=0>
[25.4.2025]

Medialle, *Kirkkopuiston Terassin verkkosivut*, <https://kirkkopuistonterassi.com/medialle>
[9.9.2024]

Pinellan historiaa, *Pinellan verkkosivut*. Arkistoitu 6.7.2018,
<https://web.archive.org/web/20180706104358/https://www.pinella.fi/historiaa/>
(9.9.2024)

Purkutaide.com <https://www.purkutaide.com/> (29.4.2025)

Studentum. Taide ja kulttuurialan koulutus paikassa Turku.
<https://www.studentum.fi/koulutushaku/taide-kulttuuri-turku/c125-d85874?page=2>
(29.4.2025)

Taidekahvit, *Instagram -sivu*. <https://www.instagram.com/taidekahvit/> (13.3.2025)

Taiteen ja kulttuurin alat, *Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut*.
<https://okm.fi/taiteen-ja-kulttuurin-alat> (9.9.2024)

Taiteen talon avajaiset ja vallaton kumous, *Taiken verkkosivut*,

<https://www.taike.fi/fi/tapahtumat/turun-taiteen-talon-avajaiset-ja-vallaton-kumous>

(1.2.2025)

Taiteen talon tarina, *Taiteen talon verkkosivut*. <https://taiteentalo.fi/taiteen-talon-tarina/>

(1.2.2025) Teatteri, *Turun Ylioppilasteatterin verkkosivut*

<http://turunylioppilasteatteri.fi/teatteri/> (14.4.2025)

Tiedätkö mikä on esittävän taiteen vapaa kenttä?, *Teatterikeskus* 9.11.2023.

<https://www.teatterikeskus.fi/blog/tiedtk-mik-on-esittvn-taiteen-vapaa-kentt>

(20.2.2024)

Tuoton käyttö, *Veikkauksen verkkosivu*.

<https://www.veikkaus.fi/fi/yritys#!/yritysvastuu/tuoton-kaytto> (13.3.2025)

Turun tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. *Museoviraston verkkosivut*. 22.12.2009

https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4620(8.1.2024)

Turun kaupunki, Aikamatka 20360 <https://www.turku.fi/aikamatka-20360> (29.4.2025)

Turun kaupunki. *Kulttuurin välitilat*. <https://www.turku.fi/kulttuuri/kulttuurin-valitilat>

(29.4.2025)

Turun kaupunki, *Tutkimusjohtaja Timo Aroa esitetään Turun kaupungin strategiajohtajaksi*.

Turun kaupungin tiedote 24.10.2024. <https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/tutkimusjohtaja-timo-aroa-esitetaan-turun-kaupungin-strategiajohtajaksi.html>

[22.4.2024]

Turun kaupunki (2022): *Turun kaupungin kulttuurilupaus*.

<https://www.turku.fi/sites/default/files/document/turun-kaupungin-kulttuurilupaus-12042022.pdf>

Turun kaupunginvaltuusto §45 asia 3, 14.3.2022: Asemakaavanmuutos- ja tonttijako/tonttijaonmuutosehdotus; Uusi konserttitalo, III kaupunginosa (os. Itsenäisyydenaukio) (10/2020)

Turun konservatorio, *Ammatti*. <https://turunkonservatorio.fi/ammatti/> (29.4.2025)

Turun seutusanomat 7.11.2019: *Korttelit kertovat Hämeenkadun varren menneistä ajoista*. <https://turunseutusanomat.fi/2019/11/korttelit-kertovat-hameenkadun-varren-menneista-ajoista/>

Vallaton kumous 2023, *Aura of puppetsin verkkosivut*. <https://auraofpuppets.com/vallaton-kumous-2023/> (1.2.2025)

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, *Museoviraston verkkosivut*, 2009.

https://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx (8.1.2024)

Liitteet

Liite 1. Haastattelun tietosuojailmoitus

Haastattelun tietosuojailmoitus

Opinnäytetyötä varten kerättyjen henkilötietojen ja haastatteluaineiston käsittelyssä noudatetaan EU:n yleisen tietosuojasetuksen (GDPR) ja tietosuojalain vaatimuksia.

1. Rekisterin nimi:

Kulttuurin ja taiteen kolmannen sektorin rooli kaupunkikehittämisessä.
Tapaustutkimus Turun Taiteen talon synnyn prosessista.

2. Rekisterinpitäjä, vastuhenkilö ja tietosuojavastuu:

Salla Karvonen, 040-5580611, salla.m.karvonen@utu.fi
Turun yliopisto, Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma

3. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste:

Tutkimuksessa kerätään haastatteluita, joissa keskustellaan kulttuurin kolmannen sektorin osallisuudesta ja osasta kaupunkikehityksessä sekä Turun Taiteen talon synnyn prosessista.

Tutkimuksessa rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta).

4. Käsiteltävät henkilötietoryhmät:

Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja:
Nimi, sähköpostiosoite, ammatti, titteli ja työpaikka.

5. Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät:

Tietoja ei siirretä eikä luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolelle.

6. Tiedot tietojen siirrosta kolmansiin maihin:

Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

7. Henkilötietojen säilyttämisaika tai sen määrittämisen kriteerit:

Haastattelunauhoitteista kirjoitetaan tekstitiedostot eli haastattelut litteroidaan. Tutkimusaineistoa ei anonymisoida, vaan haastateltavan nimi, ammatti, titteli ja työpaikka voidaan sisällyttää mukaan julkaistavaan opinnäytetyöhön.

Henkilörekisteriä ja haastatteluaineistoa säilytetään enintään 31.12.2025 asti, jonka jälkeen aineisto hävitetään tietoturvasääntöjen mukaisesti.

8. Rekisteröidyn oikeudet:

Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä.

Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti. Poisto-oikeuden toteuttamista arvioidaan tapauskohtaisesti.

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle.

11. Tiedot siitä, mistä henkilötiedot on saatu:

Henkilötiedot kerätään suoraan haastattelututkimukseen osallistuvilta.

12. Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta:

Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.

Liite 2. Suostumus tieteelliseen tutkimukseen lomakepohja

Suostumus tieteelliseen tutkimukseen

Haastateltavan nimi:

Tutkimuksen nimi ja luonne

Kulttuurin ja taiteen kolmannen sektorin rooli kaupunkikehittämisessä.
Tapaustutkimus Turun Taiteen talon synnyn prosessista.
Pro gradu opinnäytetyö, Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma

Tutkijan yhteystiedot

Salla Karvonen, 040-5580611, salla.m.karvonen@utu.fi

Tietoja tutkimukseen osallistujalle

Sinut on kutsuttu osallistumaan tutkimukseen. Tutkimuksen toteuttaa Salla Karvonen, tutkimus on pro gradu tutkielma ja osa Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelman maisteriopintoja.

Tutkimuksen tarkoituksena on kerätä tietoa Turun Taiteen talon syntyprosessista. Tutkimuksen näkökulma keskittyy taiteen ja kulttuurin kolmannen sektorin osallisuuteen kaupunkikehittämisessä. Haastattelukysymykset koskevat omaa ja edustamasi organisaation roolia Taiteen talon syntyprosessissa sekä omia kokemuksiasi kaupunkikehittämisestä Turussa.

Haastattelussa keskustellaan omasta ja edustamasi organisaation roolista Taiteen talon syntyprosessissa sekä kaupunkikehityksessä yleisesti.

Taiteen talon syntyprosessilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Taiteen talo Oy:n ja Kiinteistö Oy Rettigin perustamista edeltävään aikaan (ennen 2022 vuodenvaihdetta).

Aineistonkeruumenetelmä on puolistrukturoitu teemahaastattelu, joka toteutetaan lähitapaamisena tai videohaastatteluna Zoom-videopalveluohjelmaa käyttäen. Haastattelusta tallennetaan ääninauha tai videohaastattelun yhteydessä videonauha. Jälkikäteen ääninauha litteroidaan, eli kirjoitetaan tekstiksi myöhempää käsittelyä varten. **Haastateltuja henkilöitä ei anonymisoida, vaan henkilöt esiintyvät omalla nimellään julkaistavassa tutkielmassa, myös haastateltavien henkilöiden ammatti/titteli ja työpaikka käy ilmi julkaistavassa tutkielmassa.**

Haastattelutilanne kestää arviolta 30–90 minuuttia, ja se sisältää ennakkotietoto-osuuden, sekä teemoitellut haastattelukysymykset, jotka lähetetään sinulle etukäteen. Haastattelutilanteessa tutkija voi esittää myös tarkentavia kysymyksiä, joita ei ole kirjattu ylös etukäteen. Haastattelupaikka ja -tapa sovitaan kanssasi erikseen.

Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja voit keskeyttää osallistumisesi milloin tahansa tutkimuksen aikana. Jos vetäydyt tutkimuksesta, sinuun ei kohdistu mitään negatiivista seurausta, mutta sinulta siihen asti kerättyä aineistoa voidaan käyttää tutkimukseen. Sinulla on myös mahdollisuus korjata tai muuttaa jotain haastattelussa antamaasi tietoa tai sanomistasi jälkikäteen kohtuullisen ajan puitteissa.

- Olen saanut suullisesti ja kirjallisesti tietoa tutkimuksesta ja tutustunut haastattelun tietosuojailmoitukseen.
- Olen ymmärtänyt, että voin milloin tahansa keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen, mutta siihen asti kerättyä tietoa voidaan silti hyödyntää tutkimuksessa.
- Annan luvan nimeni, ammattini/tittelini ja työpaikkani julkaisuun osana tutkimusta.
- Olen ymmärtänyt yllä olevat tiedot ja haluan osallistua tutkimukseen.

Paikka, aika ja haastateltavan allekirjoitus

Liite 3. Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset

Tutkimus:

Kulttuurin ja taiteen kolmannen sektorin rooli kaupunkikehittämisessä.
Tapaustutkimus Turun Taiteen talon synnyn prosessista.

Haastattelijan yhteystiedot:

Salla Karvonen
040-5580611
salla.m.karvonen@utu.fi

Haastattelun tarkoitus ja keskeiset käsitteet:

Tutkimushaastattelussa keskustellaan taiteen ja kulttuurin kolmannen sektorin roolista kaupunkikehityksessä. Haastattelukysymykset koskevat omaa ja edustamasi organisaation roolia Turun Taiteen talon syntyprosessissa sekä paikallisessa kaupunkikehityksessä.

Taiteen talon syntyprosessilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Taiteen talo Oy:n ja Kiinteistö Oy Rettigin perustamista (joulukuun 2021) edeltävää aikaa sekä yhtiöiden syntyyn konkreettisesti liittyviä tapahtumia ja vaikuttimia.

Taiteen ja kulttuurin kolmannella sektorilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa julkishallinnon ulkopuolista, voittoa tavoittelematonta taide- ja kulttuuripalveluiden parissa työskentelevää ammattilaiskenttää.

Kaupunkikehityksellä tarkoitetaan yleisesti prosessia, jossa kaupungit pyrkivät kasvulla ja muutoksella vastaamaan yhteiskunnan sosiaalisiin, taloudellisiin, kulttuurisiin sekä ympäristöllisiin tarpeisiin ja muutoksiin. Kaupunkikehitystä toteutetaan yleensä yhteistyössä useiden eri sektoreiden, kuten julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin (yhdistykset ja säätiöt) sekä kansalaisten ja asiantuntijoiden kesken.

Kulttuurilähtöisellä kaupunkikehityksellä tarkoitetaan lähestymistapaa, jossa taide, kulttuuri ja luovuus nähdään keskeisenä voimavarana kaupunkien kehityksessä ja edesauttavana esimerkiksi sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia sekä kestävästä kehityksestä.

Haastattelua ohjaavat teemat ja kysymykset:

1. Taustatiedot / oma positiosi aiheeseen

- Millä tavalla näet oman ammatillisen positiosi liittyvän kaupunkikehityksen kontekstiin yleisesti?
- Millaista kokemusta sinulla on kaupunkikehityksellisistä prosesseista? Oletko toteuttaja vai osallistuja?
- Millä tavalla koet liittyväsi Taiteen talon syntyprosessiin?
- Missä vaiheissa prosessia olet ollut jotenkin kosketuksissa siihen?
- Kuinka tiiviisti prosessia olet seurannut ja mistä lähteistä olet tietosi pääasiassa saanut?

2. Turun kulttuuripolitiikka ja kulttuurilähtöinen kaupunkikehitys

- Miten kuvaisit turkulaista taiteen ja kulttuurin ammattikenttää? Mikä siinä on mielestäsi uniikkia vai onko mikään?
- Mikä on sinun mielestäsi kulttuurin ja taiteen rooli yleisesti Turun kaupunkikehityksessä? Onko sillä eroa mikä kulttuurin ja taiteen rooli kaupunkikehityksessä mielestäsi pitäisi olla ja mikä se nähdäksesi Turussa on?

3. Taiteen talon syntyprosessi

- Missä näet Taiteen talon perustamispäätöksen juuret Turun kaupunkipolitiikassa ja -kehityksessä?
- Mitkä asiat mielestäsi vaikuttivat Turun kaupunginhallituksen päätökseen ostaa Rettigin tontti, ja siellä sijaitsevat rakennukset sekä perustaa paikalle Taiteen talo?
- Onko sinulla aikaisempaa kokemusta osallisuudesta muihin vastaavanlaisiin projekteihin?
- Onko Taiteen talon synnyn prosessi verrattavissa mielestäsi johonkin toiseen samankaltaiseen tapaukseen? Esim. muut kulttuurikeskukset kuten Logomo, Turun musiikkitalo Fuuga, Kaapelitehdas...
- Onko Taiteen talon synnyn prosessissa mielestäsi jotain uniikkia muihin samankaltaisiin prosesseihin verrattuna? Voit pohtia asiaa joko paikallisesti tai laajemmin.

4. Osallisuus kaupunkikehityksessä

- Koetko olevasi yleensä *osallistaja* vai *osallistuja* kaupunkikehityksellisissä prosesseissa?
- Millaisia osallistamisen keinoja tunnistat Taiteen talon synnyn prosessissa? Jos tunnistat sellaisia, miten olet ollut itse osallisena asiaan?
- Onko oma tai edustamasi organisaation osallistuminen Taiteen talon prosessiin mielestäsi oma-aloitteista vai muualta ohjattua? Kuka tai mikä taho osallistumista mielestäsi ohjaa?
- Millaista osallistamista tai osallistumista olisit toivonut lisää Taiteen talon synnyn prosessiin?
- Mitkä asiat *vaikuttivat* osallistumiseesi Taiteen talon synnyn prosessiin? Mikä sinua motivoi tai ei motivoinut? Ajatteletko osallistumismotivaation olevan enemmän ammatillista vai arvopohjaista?
- Koetko osallistumisellasi olleen merkitystä Taiteen talon synnyn prosessiin? Jos oli, niin millaista merkitystä?

Kuvat

Kuva 1 (s. 30): Kaupunkimaiseman yhteissuunnittelun mallin osallisuuden prosessin ja suunnittelun syklin vaiheet. Lähde: Gaete Cruz 2022, 5.

Kuva 6 (s. 51): Ihmisiä ILMIO-festivaalilla Rettigin sisäpihalla heinäkuussa 2021. Lähde: ILMIO-festivaali 2021. Kuvaaja: Anni Savolainen

Kuva 3 (s. 53): Karttakuva Taiteen talon ja Vanhan Suurtorin ympäristöstä. Lähde: Turun karttapalvelu, <https://turku.asiointi.fi/IMS/>

Kuva 7 (s. 60): Rettigin portti kuvattuna Nunnankadulta päin. Oikealla Rettigin tupakkatehtaan rakennus. Lähde: ILMIO-festivaali 2021. Kuvaaja: Anni Savolainen

Kuva 5 (s. 61): Näkymä Rettigin tupakkatehtaan rakennuksesta Tuomiokirkolle päin. Lähde: ILMIO-festivaali 2021. Kuvaaja: Anni Savolainen